

*” – – siitä mä oon
tyytyväinen, että mä lähdin
rohkeesti mukaan.”*

.....

*Laadullinen tutkimus
Sähköisestä Reissuvihkosta opettajan
vinkkelistä; miten opettajat kokevat Sähköisen
Reissuvihkon vaikuttavan työhönsä?*

Tampereen yliopisto
Hämeenlinnan opettajankoulutuslaitos
Pro gradu -tutkielma
Piia Koskinen & Jenni Mäkivirta
Maaliskuu 2005

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 KVALITATIIVINEN TUTKIMUS	7
2.1 HAASTATTELU	9
2.2 TEEMAHAASTATTELU	10
3 TAUSTASITOUKSET	11
3.1 AKTIIVINEN IHMISKÄSITYS	11
3.2 POSTMODERNIN TIETOKÄSITYS	13
4 TEOREETTINEN VIITEKEHYS	14
4.1 VIESTINNÄN TEORIA	14
4.1.1 Mitä viestintä on?	14
4.1.2 Viestintäjärjestelmien perustyytit	14
4.1.3 Viestinnän eri koulukuntien teoriomalleja	15
4.1.4 Viestinnän historiallinen kehittyminen	18
4.2 SÄHKÖINEN VIESTINTÄ	20
4.2.1 Sähköisen viestinnän ominaisuuksia	21
4.2.1.1 Sähköisen viestinnän tekniset ominaisuudet	22
4.2.1.2 Sähköisen viestinnän luonne	24
4.2.1.3 Sähköisen viestinnän kieli	24
4.2.1.4 Sosiaalinen vihjeettömyys	25
4.2.2 Sähköisen viestinnän käyttötilanteet	26
4.2.3 Sähköisen viestinnän käytön perusedellytykset	26
4.3 UUSI JA VANHA MEDIA	29
4.4 TIETOTURVASTA	30
4.4.1 Tietoturvallisuuden käsitteitä	31
4.4.2 Internetin tietoturvaratkaisuja	32
4.4.2.1 Palomuri	32
4.4.2.2 Salausmenetelmistä	33
SSL -salaus	33
4.5 LAIT JA ASETUKSET	33
4.5.1 Sähköisen viestinnän tietosuojalaista ja sen soveltamisalasta	34
4.5.1.1 Yksityisyyden ja luottamuksellisen viestin suoja	34
4.5.1.2 Viestinnän tietoturva	35
4.6 KODIN JA KOULUN VÄLINEN YHTEISTYÖ	36
4.6.1 Tutkimustietoa yhteistyöstä	36
4.6.2 Kodin ja koulun välisen yhteistyön määrittely	38
4.6.3 Vanhempien rooli	39
4.6.4 Yhteistyön muodot	42
4.6.5 Yhteistyön haasteita ja edellytyksiä	45
4.6.5.1 Yhteistyötä vaativia, miltei klassisiakin seikkoja	45
4.6.5.2 Yhteistyön edellytyksiä	46
4.6.5.3 Lapsen odotukset yhteistyöltä	48
4.6.6 Laadukkaan yhteistyön hedelmä	48
4.7 OPETTAJUUDEN MUUTOS	50
4.7.1 Muutoksen kohtaaminen	50
4.7.1.1 Muutosvastarinta ja sen ylipääseminen	50
4.7.2 Opettaja uudistajana	51
4.7.3 Muutos opettajille ja heidän työnkuvaansa	52
4.7.4 Muutos ja sen hallinta	53

5 REISSUVIHKKO	55
5.1 PERINTEINEN REISSUVIHKKO	55
5.2 SÄHKÖINEN REISSUVIHKKO	55
5.2.1 Sähköisen Reissuvihkon taustaa	55
5.2.2 Versiot I ja II.....	56
5.2.3 Sähköisen Reissuvihkon toiminta-ajatus	56
5.2.3.1 Opettaja käyttäjänä	56
5.2.3.2 Vanhempi käyttäjänä	57
5.2.4 Sähköisen Reissuvihkon tietoturva.....	58
6 AIKAISEMPAA TUTKIMUSTA SÄHKÖISISTÄ REISSUVIHKKO SOVELLUKSISTA.....	59
7 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSONGELMAT.....	61
8 TUTKIMUKSEN ETENEMINEN	62
8.1 TUTKIMUSKOHDE	62
8.2 TUTKIMUKSEN KULKU	62
8.2.1 Aineiston keruu.....	63
8.2.2 Aineiston analyysi.....	63
9 TUTKIMUSTULOSTEN ANALYYSI.....	66
9.1 SÄHKÖISEN REISSUVIHKON ARKIKÄYTTÖ	66
9.1.1 Päivittäinen käyttö.....	67
9.1.2 Sähköisen Reissuvihkon rooli koulukulttuurissa.....	71
9.2 TURVALLINEN KÄYTTÄÄ	73
9.2.1 Tietoturva.....	73
9.2.2 Lakipykälät.....	73
9.3 LASTEN MUKANAOLO	74
9.4 PERINTEISEN REISSUVIHKON VANHEMMAT	76
9.5 MATKAPUHELINVIESTIEN MAHDOLLISUUS	77
9.6 KÄYTÄNNÖN JA KÄYTÖN ONGELMIA.....	78
9.6.1 Resurssien puute.....	78
9.6.2 Tekniikan pettäminen, virukset	79
9.6.3 Alku aina hankalaa: käyttöympäristöön totuttelemisen.....	83
9.6.4 Inhimilliset virheet.....	84
9.6.5 Negatiivisen palautteen pelko.....	85
9.6.6 Lasten vastuun katoaminen.....	86
9.6.7 Yhteenvedo Sähköisen Reissuvihkon käytön ongelmista	88
9.7 MIKSI SÄHKÖINEN REISSUVIHKKO OTETAAN AVOSYLIN VASTAAN?	89
9.7.1 Rajoittumaton käyttö aikaan ja paikkaan nähden.....	90
9.7.2 Ajan "säästäminen"	91
9.7.3 Viestin perillemenon varmuus ja nopeus.....	92
9.7.4 Ekologinen viestintätapa.....	94
9.7.5 Positiivinen asenne: Sähköinen Reissuvihko helpottaa työntekoa.....	95
9.8 YHTEISTYÖ KODIN JA KOULUN VÄLILLÄ	96
9.8.1 Yhteistyön laadukkuus.....	96
9.8.2 Yhteistyön aktiivisuus	97
9.8.3 Yhteenvedo yhteistyön parantumisesta	98
9.9 PALAUTE SÄHKÖISESTÄ REISSUVIHKOSTA.....	99
10 YHTEENVETO TUTKIMUSTULOKSISTA.....	100
11 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUDESTA JA YLEISTETTÄVYYDESTÄ	103
11.1 RELIABILITEETTI.....	103
11.2 VALIDITEETTI.....	104
11.3 YLEISTETTÄVYYS.....	104
11.4 EETTISYYS.....	104
12 DISKUSSIO	106
12.1 SISÄLLÖLLISTÄ POHDINTAA	106

12.2 JATKOTUTKIMUSTEEMOJA	107
LÄHTEET.....	108
LIITTEET.....	116

Tampereen yliopisto
Hämeenlinnan opettajankoulutuslaitos

PIIA KOSKINEN & JENNI MÄKIVIRTA: ” – – siitä mä oon tyytyväinen, että mä lähdin rohkeesti mukaan.” Laadullinen tutkimus Sähköisestä Reissuvihkosta opettajan vinkkelistä; miten opettajat kokevat Sähköisen Reissuvihkon vaikuttavan työhönsä?

Pro gradu -tutkielma, 116 s., 51 liites.

Kasvatustiede

Maaliskuu 2005

.....
TIIVISTELMÄ

Tutkimuksemme tarkoituksena on tutkia HPO:n kehittämää Sähköistä Reissuvihkoa, joka on nopea ja varma viestintäväline kodin ja koulun välille. Meidän lisäksi samasta aiheesta on tulossa kaksi muuta pro gradua: Risto Kauko & Mikko Salkinoja tutkivat aihetta yläluokilla ja Marianne Kylkilähti & Katja Lehtonen keskittyvät vanhempiin. Me puolestamme valitsimme tutkimuskohteeksemme Sähköistä Reissuvihkoa käyttävät opettajat ja rajasimme tutkimuksemme Hämeenlinnaan. Sähköinen Reissuvihko on ajankohtainen tutkimuskohde, koska se on melko uusi viestintätapa kodin ja koulun välillä. Lisäksi aiheesta ei juurikaan aiempaa tutkimusta vielä ole. Sähköisen Reissuvihkon sisarsovelluksia on olemassa ympäri Suomea.

Tutkimuksemme on laadullinen tutkimus, jossa aineistonkeruumenetelmänä on käytetty teemahaastattelua. Haastattelimme kahta jo pilottivaiheessa mukana ollutta opettajaa keväällä 2003. Sähköisen Reissuvihkon lopullinen käyttöönotto Hämeenlinnan koulussa venyi syksyyn 2004, joten loput neljä haastattelua pääsimme tekemään vasta keväällä 2005. Tutkimuksessa halusimme saada vastauksen kysymykseen: Millä tavalla opettajat kokevat Sähköisen Reissuvihkon vaikuttavan työhönsä? Tavoittemme oli kerätä opettajien käyttökokemuksia ja mielipiteitä.

Kaiken lähtökohtana ovat opettajan omat valmiudet ja resurssit kohdata Sähköisen Reissuvihkon mukanaan tuoma muutos. Muutoksen kohdatessaan jokaisen siihen osallistuvan on hyvä punnita sen mukanaan tuomia hyviä ja huonoja puolia. Haastateltavat olivat omasta puolestaan pohtineet niin Sähköisen Reissuvihkon negatiivisia kuin positiivisiakin puolia. Negatiivisiksi nousevia asioita olivat pääasiassa tekniset ongelmat, inhimilliset virheet ja negatiivisen palautteenannon helppous. Positiiviseksi koettiin viestinnän nopeus ja varmuus ja yhteistyön kehittyminen laadukkaampaan ja aktiivisempaan suuntaan. Tutkimustuloksissa on selvästi nähtävissä Sähköisen Reissuvihkon helpottava vaikutus opettajan työhön nähden; opettajat kokevat Sähköisestä Reissuvihkosta olevan hyötyä omalle työlleen eivätkä halua luopua siitä. Sähköinen Reissuvihko helpottaa viestintää ja kodin ja koulun välistä yhteistyötä.

Toivomme, että tutkimuksestamme on hyötyä Sähköisen Reissuvihkon kehittämistyössä ja aiheeseen suuntautuvissa tulevista tutkimuksissa. Lisäksi uskomme, että tutkimuksemme auttaa kaikkia opettajia kohtaamaan postmodernissa yhteiskunnassa vallitsevan muutoksen ja asennoitumaan siihen positiivisesti.

Keskeisiä käsitteitä: viestintä, sähköinen viestintä, kodin ja koulun välinen yhteistyö, opettajuuden muutos

1 JOHDANTO

Tutkimuksemme kohdistuu Hämeen Puhelimen kehittämään Sähköiseen Reissuvihkoon. Tutkimme asiaa opettajan näkökulmasta ja tavoittemme on kerätä opettajien käyttökokemuksia ja mielipiteitä. Sähköinen Reissuvihko on ajankohdainen tutkimuskohde, koska se on melko uusi viestintätapa kodin ja koulun välillä. Lisäksi aiheesta ei juurikaan aiempaa tutkimusta vielä ole. Sähköisen Reissuvihkon sisarsovelluksia on olemassa ympäri Suomea.

Sähköinen Reissuvihko -aiheeseen tarttui meidän lisäksi kaksi graduparia, Risto Kauko & Mikko Salkinoja ja Marianne Kylkilahti & Katja Lehtonen. Kauko & Salkinoja tutkivat sovellusta yläluokilla ja Kylkilahti & Lehtonen ovat rajanneet tutkimusalueekseen vanhemmat. Me puolestamme valitsimme tutkimuskohteeksemme Sähköistä Reissuvihkoa käyttävät opettajat. Toteutimme tutkimuksemme haastatteleamalla Sähköisen Reissuvihkon käyttöönsä ottaneita opettajia. Rajasimme tutkimuksemme Hämeenlinnaan, jossa sovellus oli otettu käyttöön pilottivaiheessa vuonna 2001. Yleiseen käyttöön se tuli syksyllä 2004. Tutkimuksessa halusimme saada vastauksen kysymykseen: Millä tavalla opettajat kokevat Sähköisen Reissuvihkon vaikuttavan työhönsä?

Halusimme tutkia Sähköistä Reissuvihkoa myös oman opettajuutemme kannalta. Postmodernissa yhteiskunnassa opettaja kohtaa jatkuvasti muutoksia, ja Sähköinen Reissuvihko on yksi niistä. Yleisestikin tekniikan nopea kehittyminen on tätä päivää. Tulevaisuuden opettajina haluamme asennoitua muutoksiin positiivisesti, ja uskomme tämän tutkimuksen auttavan meitä kohtaamaan tulevaisuuden haasteita. Lisäksi haluamme tutkimuksellamme kannustaa myös muita opettajia suhtautumaan avoimesti ja vastaanottavaisesti uusiin haasteisiin haastateltavamme sanoja lainaten: *”Ei hylätä uutta tekniikkaa, vaan katsotaan, mitä se tuo apua.”*

Keskeisiä käsitteitä tutkimuksessamme ovat: viestintä, sähköinen viestintä, kodin ja koulun välinen yhteistyö sekä opettajuuden muutos.

2 KVALITATIIVINEN TUTKIMUS

Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (1997, 161) mukaan kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen, moninaisen elämän kuvaaminen. Tapahtumat muokkaavat toinen toisiaan samanaikaisesti ja niistä on löydettävissä monensuuntaisia suhteita. Kvalitatiivisen tutkimuksen tarkoituksena on tutkia kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Tutkijalle merkityksellisiä ovat myös arvolähtökohdat, koska arvot muovaavat sitä mitä ja miten hän pyrkii ymmärtämään tutkimiaan ilmiöitä. Perinteiseen tapaan ajateltua objektiivisuutta ei ole mahdollista saavuttaa, sillä tutkija ja se, mitä tiedetään, kietoutuvat saumattomasti toisiinsa. Tulokseksi tutkimuksista voidaan saada vain ehdollisia selityksiä johonkin aikaan ja paikkaan rajoittuen. Kvalitatiivisen tutkimuksen pyrkimyksenä voidaan katsoa olevan pikemminkin tosiasioiden löytäminen tai paljastaminen kuin jo olemassa olevien (totuus)väittämien todentaminen. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 161)

Laadulliselle tutkimukselle voidaan Eskolan ja Suorannan (2003) mukaan ehdottaa muutamia seuraavia tunnusmerkkejä, Lancya ja Bogdania & Biklenia mukaillen:

- ❖ aineistonkeruumenetelmä
- ❖ tutkittavien näkökulma
- ❖ harkinnanvarainen tai teoreettinen otanta
- ❖ aineiston laadullis-induktiivinen analyysi
- ❖ hypoteesittomuus
- ❖ tutkimuksen tyyli ja tulosten esitystapa
- ❖ tutkijan asema
- ❖ narratiivisuus

(Eskola & Suoranta 2003, 15)

Kvalitatiivisella aineistolla tarkoitetaan Suorannan ja Eskolan (2003) mukaan pelkistetyimmillään aineistoa, joka on ilmiöiltään tekstiä. Aineisto on voinut syntyä tutkijasta riippuen tai riippumatta. Ihmistä suositetaan tiedonkeruun instrumenttina ja tutkija luottaa Hirsjärven ym. (1997) mukaan enemmän omiin

havaintoihinsa ja keskusteluihin kuin mittausvälineillä hankittuun tietoon. (Eskola & Suoranta 2003, 15; Hirsjärvi ym. 1997, 165)

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa keskitytään usein melko pieneen määrään tapauksia ja pyritään analysoimaan niitä mahdollisimman perusteellisesti käsitellen tapauksia ainutlaatuisina. Tutkimuksen kohdejoukko valitaan useimmiten tarkoituksenmukaisesti, koska kyseessä on näyte, erotukseksi tilastollisista otoksista. (Eskola & Suoranta 2003, 18; Hirsjärvi ym. 1997, 165)

Aineiston analyysi rakennetaan kvalitatiivisessa tutkimuksessa alhaalta ylöspäin, empiirisestä aineistosta lähtien. Lähtökohtana ei voi olla tutkijan määräämän teorian tai hypoteesien testaaminen, vaan aineiston monipuolinen ja yksityiskohtainen tarkastelu. Hypoteesittomuus tarkoittaa Eskolan ja Suorannan (2003) mukaan sitä, että tutkijalla ei ole lukkoonlyötyjä ennakkokäsityksiä tutkimuskohteesta tai tutkimustuloksista. Sitä, mikä on tärkeää, ei määrää tutkija vaan aineisto, josta tutkijan pyrkimyksenä on pikemminkin paljastaa odottamattomia seikkoja tutkittavasta aiheesta. Aineiston rajaus on merkityksellistä, sillä aineisto ei periaatteessa lopu koskaan. (Eskola & Suoranta 2003, 18–19; Hirsjärvi ym. 1997, 165)

Tutkittavien näkökulma pyritään saamaan näkyviin käsittelemällä tapauksia ainutlaatuisina ja tulkitsemalla aineistoa sen mukaisesti. Kuitenkaan osallistuminen tutkittavien elämään ei ole kvalitatiivisen tutkimuksen ehdoton edellytys. Saadakseen esiin tutkittavien näkökulman tulee tutkijan pyrkiä objektiivisuuteen. Tutkijan tulee siis ainakin yrittää tunnistaa omat esiolettamuksensa ja arvostuksensa. Objektiivisyys siis syntyy nimenomaisesti omien subjektiivisuuksiensa tunnistamisesta ja tiedostamisesta. Tämä tavoite on ideaalinen, mutta tärkeä tavoite. (Eskola & Suoranta 2003, 16–17) Aineiston hankinnassa suositaan metodeja, joissa tutkittavien näkökulmat ja ”ääni” pääsevät esille. Aineistoa kerätään esimerkiksi teemahaastatteluilla, osallistuvilla havainnoinnilla, ryhmähaastatteluilla ja erilaisten dokumenttien ja tekstien diskursiivisilla analyyseilla (Hirsjärvi ym. 1997, 165).

2.1 HAASTATTELU

Hirsjärven ym. (1997) mukaan haastattelu on tiedonkeruumenetelmä, jossa ollaan suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa. Haastattelun etuna muihin tiedonkeruumenetelmiin on se, että siinä voidaan säädellä itse aiheistonkeruuvaiheessa joustavasti vastaajia myötäillen, esimerkiksi säätelemällä haastatteluaiheita. Myös vastausten tulkinta saa haastattelun myötä enemmän mahdollisuuksia kuin esimerkiksi postikysely. (Hirsjärvi ym.1997, 200–201)

Haastattelu tiedonkeruumenetelmäksi valitaan yleensä seuraavista syistä:

- ❖ Halutaan korostaa ihmistä tutkimustilanteessa subjektina, joka luo merkityksiä ja on aktiivinen osapuoli. Haastateltavan annetaan tuoda esiin itseään koskevia asioita mahdollisimman vapaasti.
- ❖ Tutkittava aihe on vähän kartoitettu tai tuntematon, ja tutkijan on vaikea tietää vastausten suuntaa etukäteen.
- ❖ Halutaan nähdä laajempi kokonaisuus ja sijoittaa puhe koko kontekstiinsa, jolloin pystytään ottamaan huomioon myös vastaajan ilmeet ja eleet.
- ❖ Tiedetään jo ennalta, että tutkimuksen aihe tuottaa monitahoisia ja moniin suuntiin kulkevia vastauksia.
- ❖ Haastattelun avulla pystytään selventämään saatavia vastauksia nopeasti, sekä syventää perusteluja esitetyille mielipiteille. Lisäksi haastateltavat ovat tavoitettavissa myöhemminkin.

Haastatteluihin tiedonkeruumenetelmänä liittyy myös joitakin ongelmia. Haastattelut vievät aikaa ja vaativat suunnittelua ja kouluttautumista tutkijoilta haastatelijan rooliin. Ongelmana voidaan nähdä myös mahdollisuus, että haastateltava ei koe oloaan turvalliseksi haastattelutilanteessa. Lisäksi haastattelun luotettavuutta voi heikentää haastateltavan halu antaa sosiaalisesti hyväksytyjä vastauksia, jolloin on tärkeää, että haastattelija osaa tulkita vastauksia ottaen huomioon kulttuuriset merkitykset ja merkityksmaailmat. Lisäksi haastattelut ovat aina konteksti- ja tilannesidonnaisia, jolloin saattaa olla mahdollista, että haastateltavat puhuvat haastattelutilanteessa toisin kuin he puhuisivat jossakin toisessa tilanteessa. (Hirsjärvi ym.1997, 201–203.)

2.2 TEEMAHAASTATTELU

Mertonin, Fiskin, Kendallin (1956) mukaan (ks. Hirsjärvi & Hurme 1980, 50) teemahaastattelulle on muutamia keskeisiä piirteitä. Heidän mukaansa haastateltavien tulee saada tuoda vapaasti esille haluamansa näkökulmat aiheesta. Samalla haastateltavien reaktioiden tulisi olla mahdollisimman spesifisiä. Teemahaastattelun tulee auttaa ja antaa haastateltavien kuvata aiheen affektiivisiä, kognitiivisia ja evaluatiivisia merkityksiä, jotta päästään teemahaastattelulle ominaiseen syvyyteen, ei vain pintapuoliseen asian tarkasteluun. Lisäksi teemahaastattelussa, kuten haastattelussa yleensäkin, tulee ottaa tarkkaan huomioon haastateltavan henkilökohtainen konteksti. (Hirsjärvi & Hurme 1980, 50.) Teemahaastattelulle on tyypillistä, että haastattelun aihepiirit ovat tiedossa, mutta kysymysten muoto ja järjestys eivät välttämättä noudata täysin alkuperäistä suunnitelmaa ja sen järjestystä (Hirsjärvi ym.1997, 205). Teemahaastattelu tulee ennenkaikkea nähdä tilanteena, jossa haastattelun osapuolet käyttävät 'sosiologista mielikuvitusta' ja ovat tutkimusmateriaalin aktiivisia tuottajia (Alasuutari, P. 1995, 127).

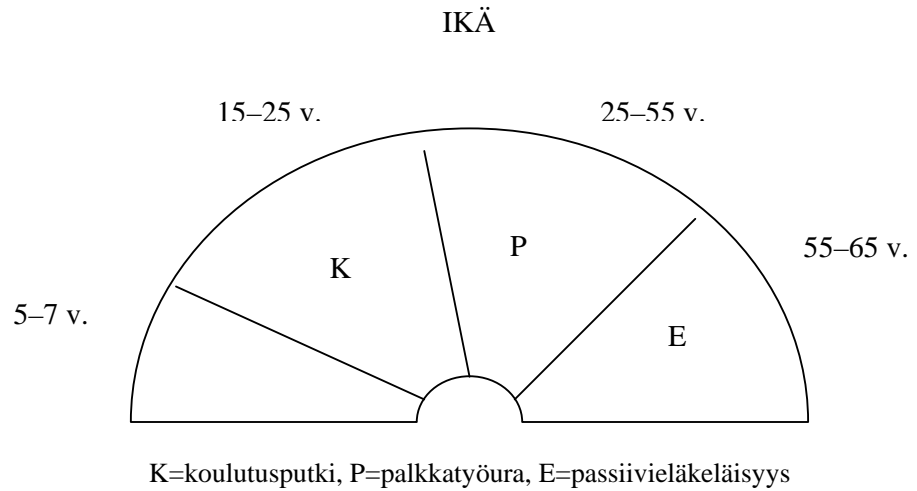
3 TAUSTASITOUUMUKSET

3.1 AKTIIVINEN IHMISKÄSITYS

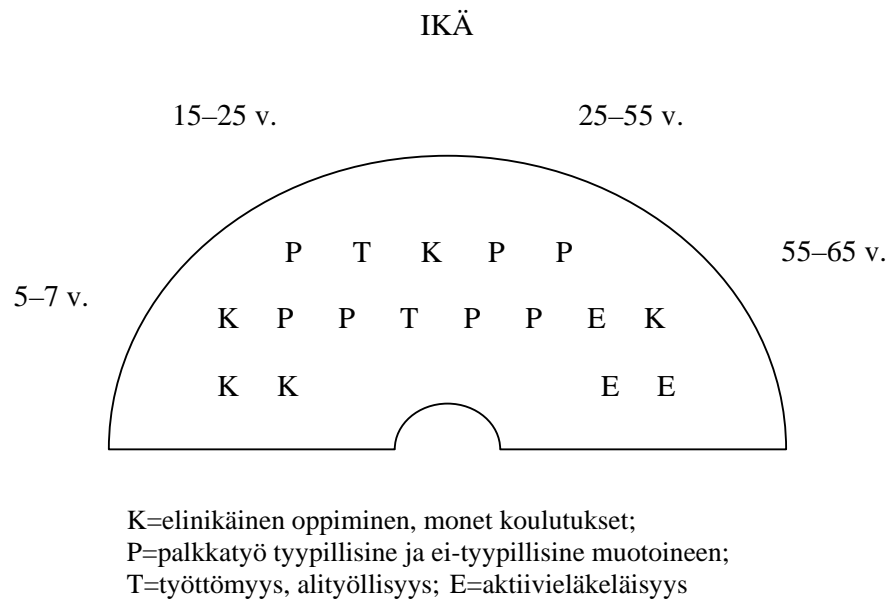
Kvalitatiivisessa tutkimuksessamme on lähtökohtana kodin ja koulun välisen sähköisen viestimisen tarkastelu opettajan näkökulmasta. Tavoitteenamme on ymmärtää sen etuja ja haittoja opettajuuden ja opettajan arkityön kannalta.

Jokainen ihminen on oma persoonallisuutensa – fyysisten, sosiaalisten ja psyykkisten toimintojen ainutkertainen kokonaisuus (Dunderfelt, Laakso, Peltola & Vidjeskog 1997, 14). Tästä persoonallisuuden määritelmästä nousee esiin ihmisen yksilöllisyys. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa käsittelemme ihmistä yksilönä, joka on aktiivinen ja joka käsittelee ja rakentaa tietoa. Tähän ihmiskuvaan kuuluu konstruktivismi, tiedon konstruoimista edustava koulukunta. Konstruktivismi on kognitiivisen oppimiskäsityksen vallitsevin ilmenemismuoto, jossa ihminen nähdään yksilönä, joka konstruoi tietoa aktiivisesti (Uusikylä & Atjonen 2000, 127).

Yhteiskunnassa on viimeisten vuosikymmenien aikana tapahtunut valtava loikka modernista postmoderniin, mikä antaa uudenlaisen perspektiivin käsitellä tietoa aktiivisesti konstruoivaa ihmistä. Modernin yhteiskunnan selkeä lineaarinen elämänkaarimalli (ks. kuvio 1.) on muuttanut muotoaan jälkimodernin yhteiskunnan sirpaloituvaksi, limittäiseksi elämänkaarimalliksi (ks. kuvio 2.). Ihmisiltä ovat poistuneet selkeät yhteiset perusarvot, jotka jäsentävät maailmankuvaa. Kilpailu ja tehokkuus pirstaloivat yhteiskuntaa; voisi jopa sanoa talouden ohjaavan politiikkaa ja tuovan mukanaan kiireisen ja stressintäyteen elämäntyylin, joka vaatii: "kaikki mulle heti". (Autio 2005)

KUVIO 1. Lineaarinen elämänkaarimalli modernissa yhteiskunnassa (vrt. Autio 2005)

KUVIO 2. Sirpaloitua limittäinen elämänkaarimalli jälkimodernissa yhteiskunnassa (vrt. Autio 2005)

3.2 POSTMODERNIN TIETOKÄSITYS

Postmoderni yhteiskunta antaa ihmisille haasteen tiedon kriittiseen käsittelyyn. Mitä meidän pitää siis kriittisesti käsitellä? Mitä tieto on?

Jo antiikin ajan filosofi Platon (427–347 eKr) on muotoillut tiedon klassisen määritelmän *Theaitetos*-dialogissa (Airaksinen & Kuusela 1995, 79; vrt. Värrin 2001):

Tieto on sama kuin

- (1) tosi ja
- (2) riittävän hyvin perusteltu
- (3) uskomus.

Keskiajalla tieteen tehtävänä oli vain löytää, järjestää ja tulkita tietoa; käsitellä jo olemassa olevaa tietoa Raamatussa ja antiikin filosofien, ennen kaikkea Aristoteleen, teoksissa. Tiedon käsittelyssä oli siis pelkästään kyse hermeneutiikasta. Uuden ajan kynnyksellä filosofi René Descartes (1596–1650) oli merkittävä vaikuttaja vanhan tietokäsityksen murtumiseen. Vanhan tietokäsityksen heiketessä saatiin tilaa uudenlaiselle käsitykselle tiedosta ja tieteestä. Descartes esitti kysymyksen: Voiko mihinkään oikeastaan uskoa, jos kaikkea voi kerran epäillä? Hän päätyi tulokseen, että on olemassa yksi asia, jota ei voi epäillä. Se on ajattelu – ”Cogito, ergo sum” (”Ajattelen, olen siis olemassa”). (Airaksinen & Kuusela 1995, 64–69; Saarinen 1998, 94)

Kriittisyys kuuluu ihmismielelle luontaisen tiedon käsittelyyn. Kriittisyys merkitsee tämän tiedonhalun toteutumista aktiivisena, järkiperäisenä pyrkimyksenä totuuteen (Puolimatka 1995, 177). Postmoderni yhteiskunta antaa meille epävarmaa ja vaarallistakin tietoa, jota on syytä tarkastella kriittisesti ennen suodattamista. Jokainen tekee itse omat valintansa ja kantaa vastuun niistä. Pohjana on tieto – jalostuneimmassa muodossaan tiede – ja hyvänä oppaana toimii etiikka. Tieto auttaa ihmistä hahmottamaan ympäröivää maailmaa. Suunnistamme eteenpäin ja luotamme aisteihimme ja tieteeseen. Toisaalta voimme myös epäillä jopa ympäröivän maailman olemassaoloa. Mikään ei ole varmaa – ei edes postmodernin ajan tieto. (Airaksinen & Kuusela 1995, 64)

4 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

4.1 VIESTINNÄN TEORIA

4.1.1 Mitä viestintä on?

Yleinen viestinnän määritelmä on, että viestintä on sanomien vaihdantaa lähettäjän ja vastaanottajan välillä (Kunelius 2003, 10). Fiskén (1998, 13–14) mukaan viestintä toimii ihmisten tekemien merkkien ja koodien varassa. Kyse on käytännöstä, jossa merkit ja koodit välittyvät muille ja ovat muiden saatavilla, ja joka ylläpitää sosiaalisia suhteita. Viestintä on tärkeä osa kulttuuria ja sen tutkimus edellyttää myös kulttuurin tutkimusta. Viestintää on esimerkiksi kasvokkain keskustelu, television ohjelmat, hiustyyli ja informaation levitys.

4.1.2 Viestintäjärjestelmien perustyytit

Viestintäjärjestelmien perinteiset tyytit ovat:

1. Intrapersonal communication (yksilön sisäinen viestintä)
 2. Interpersonal communication (yksilöiden välinen viestintä)
 3. Public/mass communication (yleisöviestintä / joukkoviestintä)
 4. Cross-cultural communication (kulttuurien välinen viestintä)
- (Wiio 1989, 155.)

Wiion (1989) mukaan Inhimillisen viestinnän järjestelmät -luokitus kattaa ajateltavissa olevat viestintäjärjestelmät. Inhimillisen viestinnän järjestelmiä ovat:

1. *Yksilön sisäisviestintä*, joka on ihmisen sisäinen viestintätapahtuma.
2. *Keskinäisviestintä*, joka on järjestelmien välinen vuorovaikutukseen eli kaksisuuntaisuuteen perustuva viestintä. Keskinäisviestintää on

- ❖ kahdenkeskinen viestintä (diadi) – yksilöiden kaksisuuntaisen viestintä, esim. keskustelu – ja
- ❖ monenvälinen viestintä – ryhmien ja organisaatioiden sisäinen tai välinen viestintä.

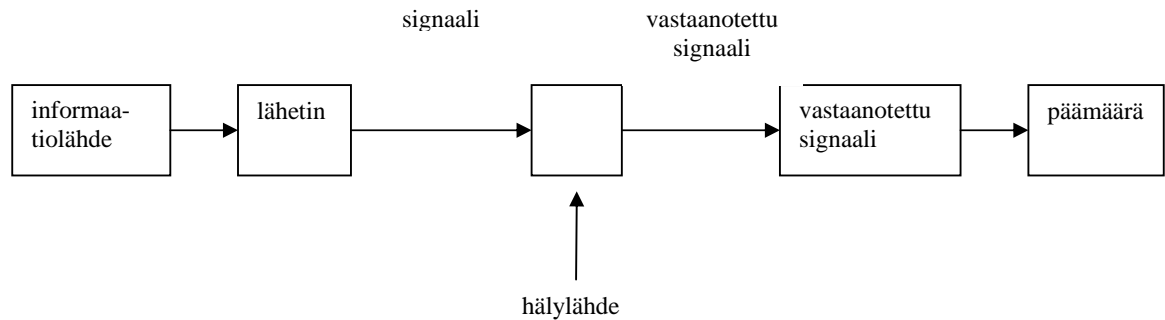
3. *Yleisöviestintä*, joka on pääasiassa yksisuuntaista viestintää lähetysjärjestelmästä yhteen tai useampaan vastaanottojärjestelmään. Yleisöviestintää on

- ❖ kohdeviestintä: viestintätapahtumaan osallistuvat viestintäjärjestelmät on rajattu,
- ❖ pienjoukkoviestintä: avoin järjestelmä, jossa osallistumisessa on lähinnä koko- tai voimavararajoituksia ja
- ❖ joukkoviestintä: avoin järjestelmä, jossa viestintäjärjestelmään osallistuminen on rajaamatonta.

(Wii 1989, 155–157.)

4.1.3 Viestinnän eri koulukuntien teoriamalleja

Viestinnän tutkimus alkoi kasvaa II Maailmansodan aikana, jolloin esimerkiksi Yhdysvalloissa Bellin puhelinlaboratoriossa pyrittiin selvittämään viestintäkanavien tehokkainta käyttötapaa. Viestintäkanavina tarkasteltiin ennen muuta radioaaltoa ja puhelinkaapelia. Shannonin ja Weaverin viestintämalli (ks. kuvio 3.) pohjaa tähän tutkimukseen. Se kuvaa viestintää yksinkertaisena suoraviivaisena sanomien siirtona ja on sen vuoksi oiva esimerkki prosessikoulukunnan ajattelusta. Viestintää tutkiva prosessikoulukunta pohjaa yhteiskuntatieteisiin, varsinkin psykologiaan ja sosiologiaan, tutkien viestintätekoja. (Fiske 1998, 19–20.)

KUVIO 3. Shannonin ja Weaverin viestintämalli (Fiske 1998, 20.)

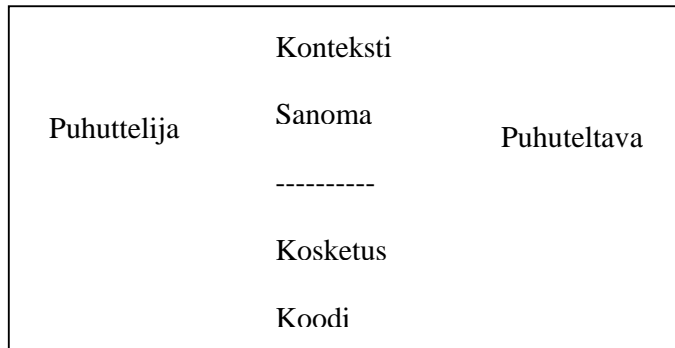
Shannonin ja Weaverin mukaan viestinnässä on kolme ongelmatasoa:

1. Tekniset ongelmat
2. Merkityksen ongelmat
3. Tehokkuusongelmat

Usein nämä ongelmatasot kytkeytyvät toisiinsa – ne ovat yhteydessä toisiinsa, riippuvat toisistaan. Näiden tasojen viestinnän tutkimuksessa onkin päämääränä viestintäprosessin tehostaminen ja tarkentaminen. (Fiske 1998, 21.)

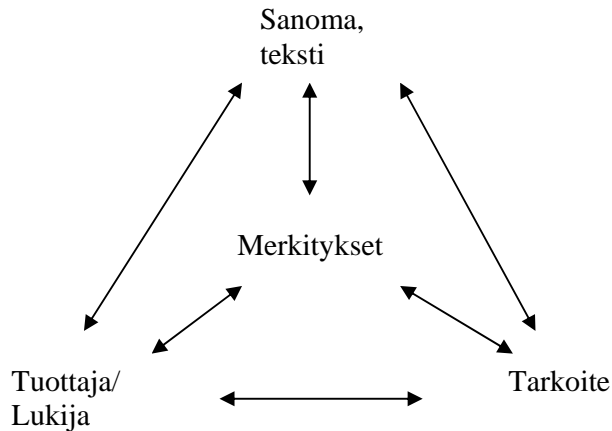
Jakobssonin viestintämalli (ks. kuvio 4.) puolestaan rakentaa siltaa prosessikoulukunnan ja semioottisen koulukunnan välille. Jakobsson on kiinnostunut merkityksen ja sanoman sisäisen rakenteen tapaisista kysymyksistä. Lähettäjä, puhuttelija lähettää sanoman vastaanottajalle, puhuteltavalle. Sanomalla on aina tietty konteksti. Se tarkoittaa sitä, että sanoma viittaa muuhunkin kuin itseensä. Erona aikaisempaan Jakobssonin mallissa tulee mukaan kontakti, kosketus – puhuttelijaa ja puhuteltavaa yhdistävä fysikaalinen kanava ja psykologinen yhteys. Toinen uusi tekijä on koodi, yhteinen merkitysjärjestelmä, jota käyttämällä viesti on rakennettu. Kukin edellä mainituista tekijöistä määrittää kielelle eri funktion eli tehtävän. Kuviossa Jakobssonin viestintämallista (kuvio 4.) puhuttelijalla on ilmaisutehtävä, puhuteltavalla vaikuttamistehtävä, kontekstilla viittaustehtävä eli todellisuuteen viittaava suhde, sanomalla poeettinen tehtävä eli se

on suhteessa itseensä, kontaktilla faattinen eli viestintäkanavien aukipitävä tehtävä ja koodilla metakielellinen eli koodin tunnistamisen ja selventämisen tehtävä. (Fiske 1998, 55–58.)

KUVIO 4. Viestinnän perustekijät Jakobssonin mukaan (Fiske 1998, 56.)

Toinen viestintää tutkiva koulukunta on siis semioottinen koulukunta. Sen mukaan viestintä on merkitysten tuottamista ja vaihtoa (ks. kuvio 5.). Tässä on kyse siitä, miten sanomat eli tekstit ja ihmiset toimivat vuorovaikutuksessa. Esimerkiksi väärinkäsitykset eivät välttämättä kerro epäonnistuneesta viestinnästä, vaan semioottisen koulukunnan mukaan ne saattavat johtua lähettäjän ja vastaanottajan kulttuurieroista. Semioottinen koulukunta ammentaa kielitieteestä ja taideaineista kohdistuen tutkimuksen viestintäteoksiin. Koulukunnan mukaan sanoma saa merkityksen joutuessaan vuorovaikutukseen vastaanottajan kanssa. (Fiske 1998, 14–17.)

KUVIO 5. Sanomat ja merkitykset (Fiske 1998, 17.)

4.1.4 Viestinnän historiallinen kehittyminen

Välinevetoinen näköala viestinnän kehitykseen ja menneisyyteen kuvaa karkeasti viestinnän eri muotojen kehitystä, niiden ominaispiirteitä ja suhdetta oman aikansa yhteiskuntaan ja kulttuuriin (Kunelius 2003, 28). Olennaista kehityksessä on ihmisyyden taito ja kyky käyttää merkkejä.

<i>Puheen kulttuuri</i>	<i>Kirjoitustaidon kulttuuri</i>	<i>Kirjapainotaidon kulttuuri</i>	<i>Sähköisen viestinnän kulttuuri</i>	<i>Digitaalinen kulttuuri</i>
n X 10 000 vuotta sitten	n X 1 000 vuotta sitten	1440 – luvun puolivälissä	1900-luvun alusta	1990-luvun lopulta
Ihmisten yhteistyö	Vallankäyttö	Demokratisoituminen	Vallan tehostuminen ja sen keinojen riskialttius	Osallistuva demokratia ja/tai tarkentuva kontrolli
Tiedon ja esittäjän kytkeä	Tiedon itsenäistyminen	Objektiivisen tiedon idea (empiirinen realismi)	Tiedon tuoreus sen arvon takeena, monikulttuurisuus (konstruktivismi)	Tiedon suhteellistuminen ja epävarmuus ?
Sosiaalisen minän mekanismi	Kuviteltujen yhteisöjen idut	Julkisuuden idea kuvitellut yhteisöt	Tiivistyvistä massidentiteeteistä kohti monimuotoisuutta	Identiteetin monimuotoisuus (ja niillä pelaaminen)
Kulttuurien säilyminen ajan yli	Kulttuurin ulottaminen etäisyyksien yli	Etäisyyksien voittaminen	Yhteisen nyt-hetken ja yhteisen (fikttiivisen) tulevaisuuden merkitys	?

KUVIO 6. Välinevetoisen viestintähistorian teemoja ja pääpiirteitä (Kunelius 2003, 53.)

Ihminen on viestinyt kautta aikojen. Kaarle Nordenstreng´n ja Margaretha Starck´n (1992, 7) mukaan tiedonvälityksen historiassa on olemassa neljä käännekohtaa, joista ensimmäinen on puhetaidon syntyminen. Puhetaidon rinnalle nouseva piirros- ja kirjoitustaito on heidän mukaansa toinen vaihe. Kunelius (2003, 28) on samoilla jäljillä ja aloittaa välinevetoisen viestinnän historian tarkastelun alkupisteenään Johanneksen evankeliumin aloitus: ”alussa oli siis sana, ihmisen ja kielen historia ovat yhtä pitkiä”. Ihmisen kieli on yhteistyön väline, joka käynnistää kulttuurievoluution, mahdollistaa kokemusten jakamisen, välittää tietoa ja siirtää perinnettä sukupolvelta toiselle. Kehitys puhe- ja kulttuurista kirjoitustaitoon on välinevetoisen historian ensimmäinen suuri mullistus. Kirjoitustaidon vaikutukset liittyvät ainakin

- ❖ *vallankäyttöön ja yhteisöjen hallintaan*, jolloin ne ylläpitävät ja vahvistavat yhteiskunnallista eriarvoisuutta, vallanjakoa,
- ❖ *etäisyyksien voittamiseen*, jolloin kirjallinen kulttuuri ulottuu kauemmas sekä ajallisesti että rajat ylittäen,
- ❖ *tietokäsityksen murrokseen*, jolloin kirjoitustaidon kehitys ja leviäminen korostavat viestintää siirron tekniikkana,
- ❖ *merkityksen kaventumiseen ja kurinalaistumiseen*, johon vaikuttaa paljolti foneettisten aakkosten synty, sekä
- ❖ *kuviteltujen yhteisöiden itujen syntymiseen*, jossa ajatellaan kirjoitetun kielen mahdollisuuksia luoda uudenlaista yhteisöllisyyttä.

(Kunelius 2003, 28–37.)

Toinen suuri mullistus on siirtyminen kirjoitustaidon kulttuurista kirjapainotaitoon. Nordenstreng ja Starck (1992, 7) kirjoittavat tiedonvälityksen kolmannesta ”vallankumouksesta”, joka tapahtui kirjapainon avulla, kun kirjoitettua sanaa ryhdyttiin monistamaan. Kunelius pohtii sitä, että kirjapainotaito toi mukanaan myös yhteiskunnallista demokratiaa. Kirjallisen aineiston saatavuuden helpottuessa ja arvon alentuessa tiedon hallinta ja salaaminen vaikeutuivat. Toisaalta tätä demokraattisuutta vastaan sotii fakta, että kirja on yhden viestintää monelle – lähettäjän valta ja asema korostuvat. Voisikin sanoa, että kirjapainotaidosta alkaa joukkoviestinnän tarina. Mullistus mahdollisti uuden tiedonkäsityksen mur-

roksen; tekninen kehitys toi tekstit kaikkien luettaviksi. Ajatus objektiivisesta tiedosta ja sen mahdollisuudesta vain vahvistui. (Kunelius 2003, 37–38.)

Kuneliuksen (2003, 53) ajattelussa kolmas murros tapahtuu harppauksella typografisesta kulttuurista sähköisen viestinnän kulttuuriin. Artikkelissa Tiedonvälityksen kehitys (Nordenstreng & Starck 1992, 7) tämä sähköinen tiedonvälitys ja -tallennus on nimetty neljänneksi murrosvaiheeksi, joka yhä edelleen jatkaa kehitystään.

Myös Tapio Varis kirjoittaa kirjassaan Tiedon ajan media (1995, 67) inhimillisessä kehityksessä tapahtuneesta kolmesta viestinnän historiallisesta vaiheesta: suullisen, painetun ja elektronisen viestinnän aikakaudesta. Varis kirjoittaa myös nykyajasta pysyvän muutoksen aikana (1995, 132–133) verraten tilannetta esimerkiksi höyrykoneiden teollista tuotantoa mullistaneeseen tulemiseen vuosina 1760–1830, massatuotantoon johtaneeseen sähkövoiman keksimiseen ja käyttöönottoon vuosien 1880–1930 välisenä aikana sekä 1700-luvun teollisen vallankumouksen synnyttäneeseen valistusajatteluun. Informaatio- ja kommunikaatioteknologian kehitys on aiheuttanut perinpohjaisen, pysyvän muutoksen. Kehityksen kautta ihminen on saanut uuden, monikansallisen ja globaalin ulottuvuuden viestintäänsä. Olennaisen osan tätä muutosta muodostaa sähköinen viestintä.

4.2 SÄHKÖINEN VIESTINTÄ

Sähköinen viestintä on luonteeltaan telelogista viestintää. Teleloginen viestintä on kehittynyt dialogisen, kasvokkain tapahtuvan, ja monologisen viestinnän pohjalta. Dialoginen viestintä on parhaimmillaan dialogisuutta, toisen tai toisten arvostavaa huomioonottamista. Monologisella viestinnällä tarkoitetaan joukkoviestimien lähinnä yksisuuntaisesti tapahtuvaa viestintää, jossa vastaanottajat eivät juuri voi vaikuttaa viestien sisältöön. (Tella 1997, 48.)

Teleloginen viestintä sisältää uutta tieto- ja viestintätekniiikan mahdollistamaa tietokonevälitteistä viestintää ja palveluja sekä sähköistä ja telemaattista pienryhmä- ja kohdeviestintää, esimerkiksi paikallistason lehdet, radiot, televisio, sähköposti, tietokonekonferenssit, elektroniset ilmoitustaulut ja viestintäverkko-palvelut. Nämä antavat käyttäjälleen huomattavan paljon valtaa päättää, mistä, milloin ja miten viestitään. Tella (1997) on viitannut artikkelissaan Balleen (1991), joka korostaa viestintäteknikoiden kehityksessä tunnistettavaa kaksois-emansipaatiota, jossa käyttäjä vapautuu sekä ajan että paikan rajoituksista, mutta samalla myös lähiviestinnän asettamista rajoista. (Tella 1997, 48–49.) Esimerkiksi sähköpostiviestinnän tasa-arvoa lisäävä vaikutus on suurelta osin yhteydessä siihen, että viestijöiden kesken ei tarvita lähikontaktia. Viestijät voivat pysyä näkymättöminä, jolloin heidän sukupuolensa, ulkonäkönsä, ammattiasemansa, koulutustasonsa tai esiintymistaitonsa ei vaikuta vuorovaikutukseen samassa määrin kuin välittömässä kasvokkaisessa vuorovaikutustilanteessa. (Tella, Vahtivuori, Vuorento, Wager & Oksanen 2001, 53.)

Savolainen (1998) on tutkinut tietoverkkojen käyttöä haastatteleamalla erilaisia käyttäjiä. Tutkimuksessa todetaan, että sähköposti korvaa jossakin määrin puhelinta ja kasvokkaisia viestejä. Tietoverkkopalvelut eivät kuitenkaan syrjäytä muita viestimiä tai viestintäkäytäntöjä, vaan pikemminkin täydentävät niitä omilla vahvuusalueillaan.

4.2.1 Sähköisen viestinnän ominaisuuksia

Yksinomaan sähköisestä viestinnästä, joka kattaisi kaikki sähköiset viestintämuodot, ei juuri ole olemassa tutkimustietoa. Tämän vuoksi yleistämme sähköpostia käsittelevää tietoa koskemaan koko sähköisen viestinnän kenttää. Sähköpostin käyttö edellyttää käyttäjältä pääsyä Internetiin. Tilastokeskuksen tutkimuksen mukaan Suomessa oli vuoden 2004 alussa noin 1 224 000 Internetliittymää eli liittymiä oli lähes yksi neljää suomalaista kohden.

Yhä suurempi osa suomalaisista on tavoitettavissa sähköpostin avulla. Esimerkiksi Taloustutkimuksen tekemän tutkimuksen mukaan Internetiä päivittäin käyt-

tävien osuus on nelinkertaistunut 15–74-vuotiaiden keskuudessa viimeisen kuuden vuoden aikana.

TAULUKKO 1. Osuus niistä 15–74-vuotiaista suomalaisista, jotka käyttävät Internetiä päivittäin tai lähes päivittäin (Taloustutkimus 2004)

Aikaväli	% osuus ikäluokasta
1998 tammi-helmikuu	10
1999 tammi-helmikuu	16
2000 tammi-helmikuu	23
2001 tammi-helmikuu	30
2002 tammi-helmikuu	35
2003 tammi-helmikuu	38
2004 tammi-helmikuu	40

Internetin käyttö yksinään ei anna todellista kuvaa sähköpostin tavoitavuudesta. Vuoden 2001 joulukuussa tehdyn Suomen Gallupin tutkimuksen mukaan 55 prosenttia suomalaisista on sähköpostin tavoitettavissa. Kansainvälisesti luku on suuri – on muistettava lukujen taakse kätkeytyvä todellisuus. Vaikka yli puolet suomalaisista on sähköpostin tavoitettavissa, ei se kuitenkaan merkitse sitä, että he käyttäisivät aktiivisesti sähköpostia. Sähköpostin käyttö voi olla satunnaista ja useilla käyttäjillä on vajavaiset sähköpostin peruskäyttötaidot. Sähköpostin tavoitettavuus riippuu erityisesti kahdesta tekijästä: iästä ja koulutustasosta. Mitä nuorempaan ikäryhmään kansalainen kuuluu, sitä todennäköisemmin hän on sähköpostin tavoitettavissa. Vastaavasti myös korkea koulutus lisää sähköpostin käyttöä. (Haasio & Rauhala 2002, 19–20.)

4.2.1.1 Sähköisen viestinnän tekniset ominaisuudet

Sähköisessä viestinnässä on monia hyviä puolia. Sähköpostikeskustelu ei ole aikaan ja paikkaan sidottua, vaan sähköpostiviestejä voi lukea ja kirjoittaa itselleen sopivana hetkenä, niin kotona kuin työssäkin (Tella ym. 2001, 53). Näin ollen sähköposti antaa ihmiselle mahdollisuuden suunnitella oman aikataulunsa ja vapauttaa aikaa käytettäväksi mielekkäisiin työtehtäviin. (Alasilta 2000, 94.)

Saapuvien viestien varalta ei tarvitse jäädä päivystämään, vaan ne jäävät odotamaan lukemista (Järvinen 2000, 24).

Sähköpostin suuri etu on sen tekninen välitysnopeus. Viesti kulkee lähettäjän koneesta vastaanottajalle muutamassa sekunnissa. Viivettä saattaa syntyä lähinnä, kun vastaanottaja ei lue postiaan. Lisäksi lähettäjän on mahdotonta tietää, milloin vastaanottaja on todella lukenut viestin. (Alasilta 2000, 94; Järvinen 2000, 25.) Saapuneita sähköposteja on helpompi hallita kuin saapuneita paperiviestejä. Paperit on kansioitava mappeihin, mutta sähköpostien järjestely käy hiirellä siirtäen. (Järvinen 2000, 24.) Sähköposti voidaankin nähdä ekologisena viestimenä, koska paperia säästyy. Myöskään jakelu ei kuluta entisiä määriä polttoainetta ja kuljetuskalustoa. (Alasilta 2000, 95.) Viestimenä sähköposti on kohtuuhintainen. Postit kulkevat osana yleistä internetliikennettä, josta maksetaan joko kiinteä kuukausihinta tai puhelinyhtiölle menevä minuuttiveloitus. Lähetettyjen viestien määrä ei vaikuta hintaan. (Järvinen 2000, 25.)

Viime vuosina vakavaksi ongelmaksi ja sähköpostiviestinnän vaaratekijäksi ovat muodostuneet tietokonevirukset, pienet tietokoneohjelmat, jotka siirtyvät käyttäjän tietokoneeseen tavallisesti sähköpostiliitteiden konekielisinä tiedostoina (esimerkiksi .exe tai .com-loppuisina tiedostoina). Erittäin haitallisiksi ovat osoittautuneet sellaiset virukset, jotka lähettävät tartuttamansa tietokoneen sähköpostiosoitelistan avulla virusohjelman liitetiedostona muihinkin tietokoneisiin käyttäjän tietämättä. Nykyiset virukset pystyvät tarttumaan koneesta toiseen niin, että käyttäjä katsoo ainoastaan viestin, mutta ei avaa virusta kantavaa liitettä. Uutta on myös, että virus voi aktivoitua, kun käyttäjä selailee ”saastunutta” verkkosivua. (Tella ym. 2001, 59.)

Samanlaiseen kategoriaan kuin virukset kuuluu myös roskaposti. Roskaposti tarkoittaa saman viestin lähettämistä usealle henkilölle tai useaan uutisryhmään ilman vastaanottajien ennakkosuostumusta. Usein roskapostiviestissä mainostetaan jotain tavaraa tai palveluja. Lainsäädännön kannalta on oleellista, että viestit ovat sisällöltään mainoksia. (Puolamäki 2004.)

4.2.1.2 Sähköisen viestinnän luonne

Sähköpostia voidaan luonnehtia demokraattiseksi ja tasa-arvoiseksi viestimeksi. Sähköpostiviestintään usein liittyvän epämuodollisuuden on todettu alentavan kynnystä esittää kysymyksiä ja omia mielipiteitä myös ylemmässä muodollisessa asemassa oleville ja tuntemattomille ihmisille. (Tella ym. 2001, 53.)

Sähköpostiviesti luo lähettäjästään mielikuvan vastaanottajalle. Tilanteeseen sopimaton tai hutiloiden kirjoitettu viesti luo ihmisestä tai organisaatiosta huonoa kuvaa. (Alasilta 2000, 93) Sähköpostissa käytetty kirjallinen viestintä voi tuottaa ongelmia henkilölle, joka ei ole tottunut viestimään kirjoittamalla. Tavallisessa sähköpostiviestinnässä lähettäjällä on aikaa muotoilla viestiään. Tilanne muuttuu, kun sähköpostia käytetään vuorovaikutteisen keskustelun välineenä. Tällaiseen kirjalliseen vuorovaikutukseen perustuvana viestimenä sähköposti suosii aktiivisia ja taitavia kirjoittajia. Usein käy niin, että esiintymistaitoiset tai -haluiset tai korkeammassa ammattiasemassa olevat henkilöt hallitsevat keskustelua, kun taas aremmat tai alemman ammatillisen statuksen omaavat eivät uskalla avata suutaan. (Marttunen 1997, 284.)

4.2.1.3 Sähköisen viestinnän kieli

Sähköpostikieli on yleensä jotain kirjoitetun ja puhutun kielen välimaastossa olevaa, usein epämuodollista viestintää. Sähköpostikieltä luonnehditaan usein kirjoitetuksi puheeksi, jossa teksti on puhekieltä strukturoidumpaa ja harkitumpaa, mutta sisältää tavallisesti monia puhekielen ilmaisuja ja syntaktisia epätäsmällisyyksiä. Toisaalta sähköpostin avulla voidaan välittää myös ennakkoon suunniteltuja, kirjallisempaan tyyliin tähtääviä viestejä. Näissä viesteissä kokonaisuudet ovat järjestelmällisemmin esiteltyjä, teksti on yhtenäisempää ja kielipillisesti oikeampaa. (Tella 1992, 247–248.)

Sähköpostin käyttö on aina kirjallista viestintää. Kirjallisesta luonteesta johtuen sähköpostin käyttö dokumentoi itsensä ja viesteihin on helppo palata. Kirjallinen luonne sopii hyvin myös tilanteisiin, joissa viestintä tapahtuu muulla kuin omalla äidinkielellä. On helpompi lukea ja kirjoittaa vieraskielistä viestiä tietokoneella kuin yrittää selvittää asioita vaikkapa puhelimesta (Järvinen 2000, 25). Sähköposti tehostaa tiimityötä. Se mahdollistaa tiiviin yhteydenpidon ja jatkuvan dialo-

gin ja voi siten parantaa yhteistyösuhdetta. (Alasilta 2000, 97) Sähköposti mahdollistaa laajojen asiakokonaisuuksien lähettämisen. Lisäksi viestiin voi yhdistää tiedostoja, kuten kuvaa tai ääntä. (Haasio & Rauhala 2002, 18.)

Sähköpostiviestintä on usein asiapainotteista ja lyhyen informaation välittämiseen tähtäävää. Monien mielestä sähköpostiviesti onkin parhaimmillaan faktojen ja muun neutraaliksi koetun informaation välittämisessä. Sähköpostiviesti koetaankin usein kylmäksi, koska siinä ei ole samaa nonverbaalista viestintää ja sosiaalisia vihjeitä, jotka sävyttävät kaikkia kasvokkaisviestintätilanteita. (Tella ym. 2001, 57.)

4.2.1.4 Sosiaalinen vihjeettömyys

Sosiaalinen vihjeettömyys tarkoittaa sitä, että tietokonevälitteinen viestintä sallii vähemmän sosiaalisten vihjeiden välittämistä, kuten sanatonta viestintää, mikä aiheuttaa viestintään ominaispiirteitä (Matikainen 2001, 26). Näkökulma jättää sosiaalisen kontekstin vähälle huomiolle. Tietoverkoissa tapahtuva vuorovaikutus ei toisin sanoen ole yksioikoisesti tietynlaista, vaan vaihtelee eri tilanteissa ja käyttötarkoituksissa. Sosiaalisen vihjeettömyyden kannalta on myös tärkeä havainto, että viestiin liittyy aina metaviesti eli ”viesti siitä, miten jokin toisen viesti tulisi tulkita” (Vesala 2001, 163). Arkisessa vuorovaikutuksessa tiedämme useimmiten, onko jokin viesti tarkoitettu esimerkiksi moitteeksi tai vitsiksi. Nonverbaalinen viestintä määrittää paljolti tätä viestien metatasoa. Vaikka nonverbaalinen viestintä verkossa puuttuu, ei voida väittää, ettei siellä olisi viestinnän metatasoa. Vihjeitä viestien oikeaan tulkintatapaan on vain vähemmän, mikä aiheuttaa toisinaan hämmennystä ja saattaa johtaa viestien vääristymiseen ja tätä kautta väärään tulkintaan. Vihjeitä viestien metatasosta antavat vaikkapa kirjoitustyyli ja hymiöt. (Matikainen 2001, 27) Lisäksi sosiaalisen vihjeettömyyden on katsottu vähentävän tietoisuutta itsestä ja muista, mistä voi olla seurauksena ns. fleimaus, joka tarkoittaa emotionaalisen vihamielisyyden osoittamista (Matikainen 2001, 26).

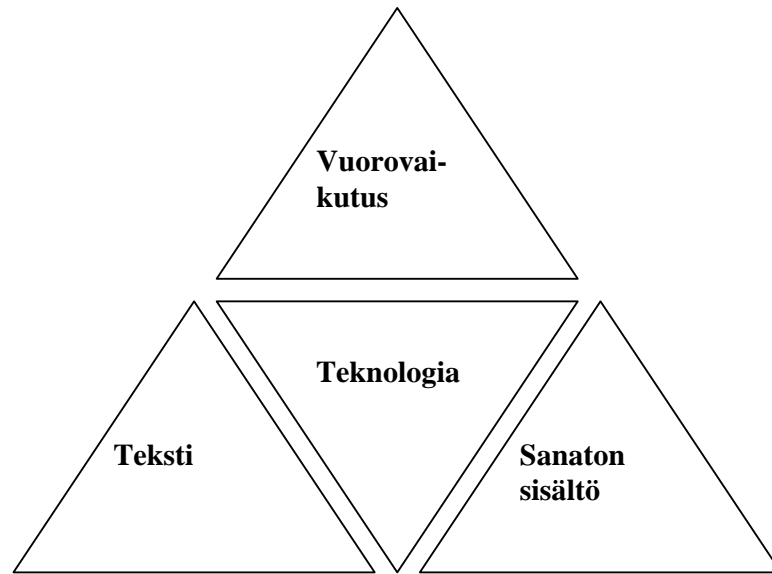
4.2.2 Sähköisen viestinnän käyttötilanteet

Paljon pohdintaa on herättänyt kysymys, millaisiin tilanteisiin sähköpostin käyttö viestimenä oikeastaan sopii. Jokaisen sähköpostin käyttäjän pitäisi oppia luonnostaan tunnistamaan, milloin on parempi soittaa tai tavata, mitkä asiat edelleen kannattaa lähettää – – paperilla. Sähköpostin käyttäjän onkin hyvä kysyä itseltään, tekeekö mieli käyttää sähköpostia siksi, että on niin vaikeaa tai vastenmielistä kertoa asiaa kasvokkain tai edes puhelimitse. (Alasilta 2000, 87–88.)

Savolainen (1998) esittelee kirjassaan Daft'n ja Lengel'n (1986) kehittämän "media richness" -teorian. Tämän teorian mukaan eri viestintävälineiden valinta eri tarkoituksiin pohjautuu rationaaliseen harkintaan siitä, missä määrin eri viestintävälineiden ominaisuudet vastaavat viestien sisällöllisiä piirteitä. Mitä moniselitteisemmän ja vivahteikkaamman viestin uskotaan olevan kyseessä, sitä ilmaisuvoimaisempi ja siinä mielessä rikkaampi viestintäväline pyritään valitsemaan. Niinpä kasvokkainen kontakti sopii esimerkiksi sähköpostia paremmin viestintään, jonka avulla pyritään selvittämään monia eri näkökohtia ja tulkintamahdollisuuksia sisältäviä viestejä. (Savolainen 1998, 19–20.)

4.2.3 Sähköisen viestinnän käytön perusedellytykset

Alasillan (2000) mukaan tehokas sähköpostin käyttö edellyttää verkkoajan laajaa kirjoitustaitoa. Laaja kirjoitustaito sisältää taidon tuottaa nopeasti tehokasta tekstiä, taidon vastata viesteihin tehokkaasti ja tyylikkäästi, taidon hyödyntää sähköpostin tekniikkaa ja taidon ottaa huomioon sanattomat merkitykset.

KUVIO 7. Verkkoajan laaja kirjoitustaito (Alasilta 2000, 100.)

Samat aihealueet tulevat esiin myös Viherän (2000) määrittelemissä kahdeksassa taidossa, jotka nykyisen viestintäyhteiskunnan kansalaisen tulisi ottaa haltuun:

1) Osata teknisesti käyttää erilaisia viestintävälineitä ja valita kuhunkin tilanteeseen oikea väline.

Viestintäkulttuurin muutos tuo tullessaan myös vaatimuksen kuhunkin tilanteeseen oikean viestintävälineen valitsemisen osaamisesta. Viestijällä tulee olla viestintätaju, milloin sopii soittaa, milloin lähettää sähköposti, vai olisiko suoras-taan paras lähestyä ensin kirjeellä.

2) Osata laatia oma viesti kulloisenkin viestintävälineen ja -tilanteen mukaisesti.

Lähettäjän on hallittava väline ja huomioitava miten muotoilla viesti mahdollisimman tehokkaasti eri tilanteissa (Haasio & Rauhala 2002, 15). Taitava viestijä

erottaa puhutun ja kirjoitetun kielen toisistaan ja pystyy soveltamaan tätä tietoa omassa kommunikoinnissaan.

3) Osata vastaanottaa sanoma ja tulkita lähettäjän merkityskoodi oikein.

Nykyään ihmiset tarvitsevat medialukutaitoa tai laajaa lukutaitoa, johon sisältyy tekstinlukemisen nopea ja monipuolinen perustekniikka, taito tulkita kuva- ja ääniaineistoa, tietotekniikan perusosaaminen, ruutulukemisen rutiini, taito löytää ja käyttää verkon sisältöjä ja palveluja sekä valmius vuorovaikutukseen (Alasilta 2000, 34–54). Lisäksi tulee osata vastaanottaa ihan tavallisia arkisia viestejä ja tulkita niitä lähettäjän tarkoittamassa merkityksessä. Viestin lähettäjällä on päävastuu viestin oikeasta tulkinnasta, mutta vastaanottajan kyky lukea merkkejä, ilmeitä ja äänensävyä edesauttaa viestien oikeaa tulkintaa.

4) Osata osallistua viestinnällisiin vuorovaikutusprosesseihin.

Yksilön on kyettävä kommunikoimaan eri tahojen kanssa sujuvasti. Se vaatii sosiaalisia kommunikaatitaitoja. Verkossakin on oma netikettinsä, joka on käytössä keskusteluryhmissä, sähköpostilistoilla, uutisryhmissä ja sähköpostiviesteissä. On tiedettävä, mikä on sopivaa ja mikä ei ole asianmukaista käyttäytymistä. Vaikka tietoverkkoja syytetään usein sosiaalisia taitoja heikentäviksi, käytännössä niissä liikkuvan on hallittava verkon sisäiset sosiaaliset kommunikaatiotavat. (Haasio & Rauhala 2002, 16.)

5) Osata arvioida viestin luotettavuutta.

Tietoverkot ovat pullollaan informaatiota, josta vain murto-osa on kelvollista tietoa. Saamme sähköpostitse runsaasti materiaalia, jonka tarkoituksellista ja alkuperästä emme voi olla varmoja. Yksi esimerkki tällaisesta on sähköpostimainonta. (Haasio & Rauhala 2002, 16.)

6) Ymmärtää tietosuojan merkitys

Aina kun olet yhteydessä Internetiin, liikkeitäsi voidaan tarkkailla. Se mitä teet ja millaista tietoa välität esimerkiksi sähköpostitse, voidaan selvittää. (Haasio & Rauhala 2002, 17.)

7) Osata käyttää viestintävälineitä jokapäiväisen toiminnan sujumiseksi

Sähköpostin ja muiden viestintävälineiden tarkoitus on helpottaa jokapäiväistä toimintaa ja tehdä asioiden hoitamisesta entistä sujuvampaa. (Haasio & Rauhala 2002, 17.)

8) *Kyky ymmärtää viestejä välittävien verkostojen rakenteita ja palveluja; miten ne yhteiskunnan perusrakenteissa vaikuttavat oman toiminnan järjestämismahdollisuuksiin.*

Käyttäjän täytyy hallita kaikkia viestintävälineitä tehokkaasti, jolloin hän osaa valita tilanteeseen sopivan viestintätavan. (Haasio & Rauhala 2002, 18)

4.3 UUSI JA VANHA MEDIA

Nykyaikana voidaan erotella uusi ja vanha media. Vanhaa mediaa edustaa perinteinen media, joukkoviestintä. Uusi media eroaa tästä ja sen keskeisin väline on tietokone, joka mahdollistaa digitaalisen informaation välityksen ja muokkauksen sekä erilaisten toimintojen ohjelmoidun automatisoinnin. Uutena mediana pidetään mm. hyper- ja multimediaa, romppua (CD-ROM), virtuaalitodellisuutta (VT), ´vuorovaikutteista´ televisiota ja tietoverkkoa.

Uudella ja vanhalla medialla on paljon eroja:

Perinteisen median ominaispiirteitä ovat mm.

- ❖ yksisuuntainen lähetys yhdeltä-monelle
- ❖ kaikille sama sisältö
- ❖ samanaikainen ja tiettyyn aikaan tapahtuva jakelu
- ❖ staattisuus eli muuttumaton tai lopullinen sisältö

Uuden median ominaispiirteitä ovat mm.

- ❖ digitaalisuus
- ❖ verkottuneisuus
- ❖ reaaliaikaisuus/päivitettävyys/dynaamisuus
- ❖ kaksisuuntaisuus – monelta-monelle tai monelta-yhdelle
- ❖ vuorovaikutteisuus
- ❖ ohjelmoitu automatisointi
- ❖ virtuaalinen ympäristö eli tieto tilana
- ❖ henkilökohtaisuus ja filtrit

(Tarkka, Hintikka & Mäkelä 1996, 2–18.)

4.4 TIETOTURVASTA

Tietokoneiden kovalevyille kertyy valtavat määrät niillä luotua informaatiota, jonka merkitys ja arvo ovat usein suurempia kuin laitteisto itse. Erityisesti yrityksillä tietoturvan merkitys on korostunut. Useiden työntekijöiden työpanos voi olla tallennettuna sähköiseen muotoon, jolloin tietojen menettäminen olisi katastrofi ja uhka koko yrityksen toimeentulolle. (Paananen 1999, 312.) Tieto voi olla myös luonteeltaan salaista, jolloin se on tarkoitettu vain tietyille henkilölle tai käyttäjärühmälle. Tällöin tietoturvalla pyritään estämään tiedon joutuminen asi-
aankuulumattomille tahoille.

Internetiin yhteydessä olevien tietokoneiden määrä kasvaa jatkuvasti, ja yhä useampia asioita hoidetaan Internetin kautta. Esimerkiksi pankkiasioiden hoita-

minen, kirjastopalveluiden käyttäminen, sähköpostin käsittely ja etätyöskentely ovat toimia, joissa tarvitaan aineiston suojaamista ulkopuolisilta. Näiden kaikkien toimien yleistyessä yleistyy myös tarve oman käyttöympäristön suojaamiseen ja mahdolliseen eristämiseen. (Paananen 1999, 312.)

Virukset ovat ohjelmia, jotka on suunniteltu kopioitumaan ja leviämään itsenäisesti. Ne ovat ohjelmoitu hankaloittamaan tietokoneella työskentelyä. Virukset voivat tuhota isäntäkoneidensa tiedostoja tai tyhjentää koko kovalevyn. Aiemmin virukset levisivät levykkeiden ja CD-levyjen välityksellä, nykyään pääosin verkkoyhteyksien, imuroitujen ohjelmien ja sähköpostin – erityisesti liitetiedostojen – avulla. (Paananen 1999, 329–331; Wiio 2000, 73.)

Mikäli tietokone on yhteydessä lähiverkkoon tai Internetiin on virusriski olemassa. Virustartuntojen riskiä voidaan pienentää hankkimalla luotettava virustentorjuntaohjelmisto ja pitämällä se ajan tasalla. Internetistä ladattavat tiedostot tulisi hankkia vain luotettavista lähteistä. Sähköpostissa tuntemattomilta tulevien liitteiden suorittamista on syytä välttää ennen virustarkistusta. Virukset aktivoituvat yleensä kun niiden ohjelma käynnistetään, mutta esimerkiksi sähköpostivirus saattaa käynnistyä jo viestiä luettaessa (Flyktman 2004, 399). On hyvä myös varmistaa, ettei sähköpostiohjelma avaa liitteitä automaattisesti. Liitteitä lähetettäessä tekstinkäsittelydokumentit tulisi lähettää rtf-formaatissa virustartuntojen välttämiseksi. (Paananen 1999, 322.)

4.4.1 Tietoturvallisuuden käsitteitä

Tietoturvallisuuden voidaan nähdä koostuvan seuraavista perustekijöistä: tiedon luottamuksellisuus, eheys, käytettävyys, kiistämättömyys, pääsynvalvonta sekä tarkastettavuus jälkikäteen. Näillä pyritään takaamaan organisaation tai yksilön hallussa olevien tietojen käyttökelpoisuus ja estämään asiaton käyttö. (Paananen 1999, 312.)

Luottamuksellisuudella kuvataan tietoa tai tiedonkäsittelyjärjestelmää, joka ei ole luvattomasti saatavilla eikä paljastettavissa muille kuin asianosaisille. Eheydellä tarkoitetaan sitä, että syöttötiedot ovat oikeita eikä tietoa tai järjestelmää

voi tuhota tai muuttaa luvattomasti. Käytettävyyden periaatteen mukaan tiedon tulee olla käytettävissä ja käyttökelpoista asianosaisille. Kiistämättömyys merkitsee sitä, ettei tietojen käsittelyyn osallistunut henkilö jälkikäteen voi kiistää osuuttaan. Pääsynvalvonnalla pyritään estämään järjestelmän luvaton käyttö. Tietojen tarkasteltavuus jälkikäteen viittaa myöhemmin mahdollisesti tapahtuvaan sisällön, ajankohdan ja osapuolten tunnistamiseen. (Paananen 1999, 312–313.)

4.4.2 Internetin tietoturvaratkaisuja

Tapaa, jolla tietoliikenteen osapuolet keskustelevat keskenään, kutsutaan protokollaksi. Protokolla eli yhteyskäytäntö määrittelee säännöt yhteyden luomiseen, tiedon siirtoon ja yhteyden päättämiseen. Lisäksi protokolla sisältää tilannekohtaiset menettelytavat yhteyden katkeamisen, tiedon vääristymisen tai viestien katoamisen varalle. (Paananen 2003, 203–204.)

Tietoliikenneprotokollat suunniteltiin alun perin 1960–70-luvuilla vain pienten yhteisöjen sisäiseen käyttöön. TCP/IP -protokollat tehtiin myös mahdollisimman avoimiksi uusien tietoliikennesovellusten rakentamista varten. Tästä johtuen näiden protokollien turvallisuus ei täysin vastaa nykyisten Internetverkon käyttäjien tarpeita. Käyttäjämäärän suuri nousu on lisännyt myös väärinkäyttäjien määrää. Tämä tietoturva-aukkojen hyödyntäminen näkyy piratismiä, virusten levityksenä, tietokoneisiin tunkeutumisina, tietojen anastuksina sekä muuna tietojen väärinkäyttönä. Turvallisuutta voidaan lisätä kertakäyttöisillä salasanoilla, automaattisilla virustarkistuksilla, palomureilla ja erilaisilla salausten menetelmillä. (Paananen 1999, 319.)

4.4.2.1 Palomuri

Tietoturvallisuuden vuoksi monet Internetin käyttäjät haluavat rajata pääsyoikeuksia omaan sisäiseen verkkoonsa tai yksittäiselle koneelle. Tähän tarkoitukseen rakennetut palomuurit rajoittavat liikennettä joko yksittäisen tietokoneen ja ulkoisen verkon tai sisäisen ja ulkoisen verkon välillä. Toiminta perustuu siihen, että kaikki informaatio johdetaan palomuurin kautta, jolloin ei-toivottu liikenne pysäytetään. Palomuri toimii molempiin suuntiin: sekä liikenne verkosta ko-

neeseen, että koneesta verkkoon on valvottua (Ogletree 2001, 601). Käyttämällä palomuuereihin yhdistettyä salakirjoitusmenetelmää voidaan yhteistyökumppanien verkot yhdistää turvallisesti julkisen verkon kautta (Paananen 1999, 320; Hyppönen & Lammi 2002, 43).

4.4.2.2 Salausmenetelmistä

Erilaiset tietoturva-protokollat edesauttavat tiedon luottamuksellisuutta, tiedon eheyttä ja käyttäjän todentamista eli käyttäjän henkilöllisyyden varmistamista. Suojaamiseen käytettäviä ohjelmistoja ja protokollia on useita erilaisia käyttötarkoituksesta riippuen.

SSL -salaus

Internet-sivujen suojaukseen käytetään useimmiten SSL -protokollaa (Secure Sockets Layer). SSL on Netscapen kehittämä salausprotokolla, jonka tehtävänä on salata tunnistus käyttäjän ja palvelimen välillä, tunnistaa palvelin ja neuvotella liikenteessä käytettävä salaus. SSL -protokollaa käytetään yleisesti pankki-pääteyhteyksien suojausmenetelmänä, ja useimmat Internetin TCP -protokollaa käyttävät sovellukset voidaan suojata SSL :n avulla. TCP -protokolla varmistaa IP -protokollan avulla lähetettyjen datapakettien oikean järjestyksen ja tehokkaan pakkaamisen. (Ogletree 2001, 232). Käyttäjätunnusten ja salasanojen käytön lisäksi myös henkilövarmenteiden (henkilökortin) käyttö on SSL -protokollassa mahdollista (Paananen 1999, 323–324; Viestintävirasto 2004a.)

4.5 LAIT JA ASETUKSET

Sähköisen viestinnän toteuttamisessa on yleensä mukana viestin lähettäjän ja vastaanottajan lisäksi useita muita osapuolia. Sähköisestä viestinnästä tallentuu lisäksi viestintäverkkoon jälkiä eli tunnistamistietoja. Näiden käsittelyn on katsottu edellyttävän henkilötietolain lisäksi erityissäätelyä. (Viestintävirasto 2004b.)

Kirjesalaisuutta on aiemmin suojeltu oikeudettomalta puuttumiselta perusoikeussäännöksiin ja rikoslain kirjesalaisuutta koskevin rangaistussäännöksiin. Samoin postitoimintaa on säännelty erityislainlailla. Näitä lukuunottamatta kirjeiden

käsittelystä ei ole ollut erityisiä säännöksiä, vaan kirjeiden käsittely on tapahtunut vakiintuneiden tapojen mukaisesti. Nykyään myös sähköistä viestintää turvataan Suomen perustuslain kirjesalaisuutta koskevalla säännöksellä sekä rikoslain viestintäsalaisuuden loukkausta koskevalla säännöksellä. (Viestintävirasto 2004b.)

Internetissä tapahtuvan liikenteen lisääntymisen ja monipuolistumisen johdosta annettiin vuonna 2004 sähköisen viestinnän tietosuojalaki (SVTSL 516/2004), jonka tarkoituksena on turvata sähköisen viestinnän luottamuksellisuuden ja yksityisyyden suojan toteutuminen. Lain tarkoituksena on myös edistää sähköisen viestinnän tietoturvaa ja siihen liittyvien palvelujen tasapainoista kehittymistä. (Viestintävirasto 2004b.)

4.5.1 Sähköisen viestinnän tietosuojalaista ja sen soveltamisalasta

Sähköisen viestinnän tietosuojalakiä sovelletaan mm. yleisissä viestintäverkoissa tarjottaviin verkkopalveluihin, viestintäpalveluihin ja lisäarvopalveluihin. Verkkopalvelulla tarkoitetaan avoimelle käyttäjäpiirille suunnattua viestien siirtoon, jakeluun tai tarjollapitoon tarkoitettua viestintäverkon tarjoamista. Viestintäpalvelulla puolestaan tarkoitetaan rajoittamattomalle käyttäjäpiirille tarjottua, teleyrityksen toteuttamaa viestien siirtämistä, jakelemista tai tarjolla pitämistä viestintäverkossa. Lisäarvopalvelu perustuu tunnistamistietojen tai paikkatietojen käsittelyyn muuta tarkoitusta kuin verkkopalvelun tai viestintäpalvelun toteuttamista varten. Lakia ei sovelleta rajoitetuille käyttäjäpiireille tarkoitettuihin verkkoihin, ellei näitä ole liitetty yleiseen viestintäverkkoon. (SVTSL 516/2004, 2§ ja 3§.)

4.5.1.1 Yksityisyyden ja luottamuksellisen viestin suoja

Sähköisen viestinnän tietosuojalain toinen luku käsittelee tilannetta, jossa viesti on mennyt jollekin muulle kuin asianosaiselle (SVTSL 516/2004, 5§ ja 8§). Yksityiselle taholle suunnattu viesti ja sen tunnistamistiedot ovat luottamuksellisia, jollei laissa toisin säädetä. Yleisesti vastaanotettavaksi saatetun viestin tunnistamistiedot ovat aina luottamuksellisia. (SVTSL 516/2004, 4§.)

Tunnistamistiedolla tarkoitetaan sähköisen viestinnän tietosuojalain (516/2004, 2§) mukaan tietoa, joka on yhdistettävissä käyttäjään ja jota käsitellään viestintäverkoissa viestien siirtämiseksi, jakelemiseksi tai tarjolla pitämiseksi. Luottamuksellisen ja hänelle tarkoittamattoman viestin saanut henkilö ei saa ilman viestin lähettäjän tai vastaanottajan suostumusta ilmaista viestin sisältöä tai käyttää sitä hyväkseen (SVTSL 516/2004, 5§ ja 8§).

4.5.1.2 Viestinnän tietoturva

Teleyritys on velvollinen huolehtimaan palvelujensa tietoturvasta. Yhteisötilaaja on omalta osaltaan velvollinen huolehtimaan käyttäjiensä tunnistamistietojen tietoturvasta. Yhteisötilaajalla tarkoitetaan sähköisen viestinnän tietosuojalaissa viestintäpalvelun tilaajana toimivaa yhteisöä, joka käsittelee viestintäverkossaan käyttäjiensä luottamuksellisia viestejä ja tietoja. (SVTSL 516/2004, 19§.)

Teleyrityksellä on oikeus ryhtyä toimiin tietoturvallisuutta vaarantavien tekijöiden poistamiseksi, mikäli toimet ovat välttämättömiä. Viestin sisältöön puuttumisen tarkastamiseksi ja poistamiseksi on sallittua ainoastaan teknisin keinoin ja vain siinä tapauksessa, että viestin epäillänsä sisältävän tietoturvaa vaarantavia tekijöitä. (SVTSL 516/2004, 20§.)

Teleyrityksen on ilmoitettava tarjoamansa palvelun tietoturvaan kohdistuvasta uhkasta välittömästi tilaajalle ja kerrottava mahdollisista toimenpiteistä. Merkittävistä tietoturvaloukkauksista teleyrityksen on ilmoitettava viestintävirastolle. Torjuttuaan tietoturvauhkan tai poistettuaan häiriön on teleyrityksen tiedotettava toimistaan ja niiden mahdollisista vaikutuksista palvelun käyttöön. (SVTSL 516/2004, 19§.)

4.6 KODIN JA KOULUN VÄLINEN YHTEISTYÖ

4.6.1 Tutkimustietoa yhteistyöstä

Valde (2000, 119) kirjoittaa artikkelissaan Kokemuksia koulun kehityskeskustelusta Suomessa, että pelkästään koulun ja koulun väliseen yhteistyöhön liittyviä julkaistuja tutkimuksia on Suomessa määrällisesti melko vähän. Yksi syy tähän saattaisi olla kodin ja koulun yhteistyömuotojen moninaisuus ja vaikea tutkittavuus, vaikka niiden tärkeys huomioitaisiinkin. Tutkimusten vähyydestä huolimatta löysimme muutaman varsin tuoreen tutkimuksen ko. aiheesta ja valitsimme ne huolellisempaan tarkasteluun.

Tuija Metso on tutkinut kodin ja koulun välisiä suhteita kirjassaan *Koti, koulu ja kasvatus – kohtaamisia ja rajankäyntejä* (2004). Tutkimus on osa dosentti Tuula Gordonin johtamaa Suomen Akatemian tutkimusprojektia *Kansalaisuus, erot ja marginaalisuus koulussa – lähtökohtana sukupuoli*. Tässä etnografisessa koulututkimuksessa tutkimusaineisto perustuu vanhempien, opettajien ja oppilaiden haastatteluihin sekä oppituntien ja koulun arjen havainnointiin, ja se kerättiin kahdessa helsinkiläisessä koulussa lukuvuonna 1994–95. Tutkimuksessa tarkastellaan kodin ja koulun välistä vuorovaikutusta peruskoulun yläasteella. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, millaisia toimintapaikkoja ja merkityksiä vanhemmat saavat koulun arjessa, tarkastella vanhempien tulkintoja koulusta ja koulun yhteistyöstä sekä pohtia opettajuuden ja vanhemmuuden yhteen kietoutumista. (Metso 2004, 3.)

Kasvatus on yhdistävä tekijä kodin ja koulun välillä, ja sen ympärille kietoutuvat myös suhteiden jännitteet. Metson tutkimuksessa vanhemmat ottivat lasten kasvatusvastuun vahvasti itselleen ja näkivät opettajan tehtäväksi opettamisen. Koulussa vanhempien rooli koettiin niin, että he edustavat taustajoukkoja ja lisäresursseja, ja heidän tehtävänä on auttaa koulutyön sujumista ja tukea opettajan työtä. Vanhempien näkökulmasta kodin ja koulun välinen yhteistyö näkyi koulusta kotiin tulevana informaationa ja vanhempainiltoina. Yhteistyö oli aktiivisempaa siinä koulussa, missä vanhemmat olivat korkeammin koulutettuja.

Vanhempien korkeampi koulutus tuo mukanaan odotuksen koulutuksen arvostamisesta ja koulun kanssa yhtenevästä arvopohjasta. (Metso 2004, 3.)

STAKESin erikoistutkija Maarit Alasuutari on myös tutkinut kodin ja koulun välisiä suhteita tutkimuksessaan *Kuka lasta kasvattaa?* (2004). Tutkimuksen tavoitteena oli tuoda vanhempien ”ääni” esille ja tutkia kasvatusvastuun jakautumista vanhempien, päivähoidon ja koulun kesken. Tutkimuksen lähtökohtana olivat vanhempien haastattelut ja siinä painotettiin vanhempien tulkintoja omasta vanhemmuudestaan ja yhteiskunnallisen kasvatuksen merkityksestä. Tutkimustuloksissa korostui äidin ja lapsen tunnesuhteen laadullinen vahvuus ja äidin roolin merkitys kasvattajana. Isän asema jäi heikommaksi. Isän rooli oli kuitenkin painavampi kouluissa kuin päiväkodeissa. (Alasuutari, M. 2003, 14–16; Alasuutari, M. 2004.)

Alasuutarin tutkimustuloksissa kasvatusta nähtiin kokonaisuudessaan projektina, joka on tavoitteellinen tehtävä ja edellyttää aikuisen aktiivista roolia ja intensiivistä suhdetta lapseen. Ensisijaisen kasvattajan ollessa koti koulun rooli lapsen elämässä on tärkeä vaikuttaja ja elämisen ympäristö. Koulun koettiin olevan turhan ”etäällä” vanhemmista. (Alasuutari, M. 2004.)

Metson ja Alasuutarin lisäksi Siniharju on tutkinut koulun ja kodin välistä yhteistyötä opettajan ja koulun näkökulmasta. Tutkimuksessa tarkasteltiin aihetta peruskoulun alkuopetusluokilla. Tutkimuksen tarkoituksena oli tutkia kodin ja koulun yhteistyön arvostusta ja toteutumista sekä yhteistyöhön yhteydessä olevia tekijöitä. Perusjoukon tutkittavista muodostivat kaikki Helsingin kaupungin 1. ja 2. luokkien opettajat. Tutkimusaineisto kerättiin kyselylomakkeiden avulla lukuvuosina 1983–1984 ja 1998–1999. Aineistoa analysoitiin käyttäen prosenttija-kaumia, faktorianalyysiä, yhdistelmämuuttujia, χ^2 -testiä, yksisuuntaista varianssianalyysiä ja monitasomallia. (Siniharju 2003, 1.)

Siniharjun tutkimustuloksissa kodin ja koulun välinen yhteistyö jakautui koulukohtaiseen, luokkakohtaiseen ja henkilökohtaiseen yhteistyöhön. Suurin muutos vuodesta 1984 vuoteen 1999 välisenä aikana oli opettajien ja vanhempien välisen henkilökohtaisten keskustelujen erittäin merkitsevä lisääntyminen. Vuonna

1984 yhteistyön suurimpana esteenä pidettiin palkkauksen puuttumista, kun taas vuonna 1999 esteeksi koettiin vanhempien ajanpuute. Molemmissa aineistoissa suurin osa vanhemmista asennoitui yhteistyöhön myönteisesti, vaikka aktiivinen osallistuminen olikin vähäisempää. Kodin ja koulun yhteistyön arvostuksessa oli eri koulujen välillä huomattavia eroja. Suurimpia arvostuseroja oli vuoden 1999 luokkakohtaisessa yhteistyössä. Sekä vuonna 1984 että 1999 tilastollisesti erittäin merkitsevä myönteinen yhteys lähes kaikkiin kodin ja koulun yhteistyöalueisiin oli vanhempien aktiivisuudella. Koulukohtaisessa yhteistyössä koettiin olevan erittäin merkitsevä yhteys opettajien välisellä yhteistyöllä. Vuoden 1984 aineistossa kouluyhteisön kielteinen asennoituminen yhteistyöhön oli negatiivisesti erittäin merkitsevä. Koulukohtaisten opetussuunnitelmien koulun ja kodin välistä yhteistyötä koskevien tietojen laatu ja määrä vaihteli. Tiedoilla ei koettu olevan selvää yhteyttä yhteistyön toteutumiseen. (Siniharju 2003, 1–2.)

4.6.2 Kodin ja koulun välisen yhteistyön määrittely

Hirsjärvi (1983, 97) on kasvatustieteen käsitteistössään määritellyt koulussa tapahtuvan yhteistyön opettajien, oppilaiden vanhempien ja oppilaiden keskinäiseksi yhteistoiminnaksi ja yhteydenpidoksi koulun opetus- ja kasvatustehtävien kehittämisessä oppilaan parhaaksi. Yhteistyössä Hirsjärvi painottaa erityisesti keskinäistä tiedonvälitystä ja yhteistoimintaa. Vuorinen (2000, 22) tähdentää, että yhteistyössä on kysymys toiminnasta, jossa asetetaan yhteisiä tavoitteita ja käytetään niitä tukevia toimintamuotoja. Lahdes (1987, 106) puolestaan kirjoittaa koulun ja kodin välisen yhteistyön tarkoittavan sitä luonteeltaan jatkuvaa ja molemminpuolista tietojen ja näkemysten vaihtoa, joka tapahtuu kodin ja koulun välillä. Bastianin (1987, 101) mukaan osallistuvassa yhteistyössä on ymmärrettävä sekä yhteisesti jaettujen tavoitteiden että opettajien ja vanhempien toisiaan täydentävien roolien merkitys. Hän kuvaa koulun ja kodin kumppanuuden keskeiseksi piirteiksi vallan ja vastuun jakamisen sekä tasavertaisen, sitoutuneen yhteistyön. Virallisessa koulutuspoliittisessa puheessa kodin ja koulun suhdetta kuvataan Bastianin tapaan kumppanuudeksi (Metso 2004, 26). Lareau (1989, 35) määrittelee kumppanuuden tasa-arvoisten osapuolten suhteeksi, jossa valta ja kontrolli on tasaisesti jaettu. Metso (2004, 117) tähdentää, että yhteistyön tavoitteita ja sisältöjä ei ole erikseen määritetty opetuksen asiakirjoissa, vaan nii-

den pohtiminen on jätetty kouluille. Kodin ja koulun yhteistyö on käsitteenä epämääräinen; siitä on tullut fraasi, jota toistetaan eri yhteyksissä tietämättä, mitä se pitää sisällään ja mitä sillä oikeastaan tarkoitetaan.

4.6.3 Vanhempien rooli

Kuten Metso (2004, 132) tutkimuksessaan toteaa, vanhempien rooli on usein luonteeltaan taustajoukkomainen ja lisäresurssimainen. Vanhempien tehtävänä on auttaa koulutyön sujumista ja tukea opettajan työtä. Dialogi ja vuorovaikutus ovat kodin ja koulun välisessä yhteistyössä vähäistä.

Koulutuspoliittisessa keskustelussa vanhempia on kuvattu niin koulun kumppaneiksi kuin vihollisiksi (Metso 2004, 30). Lareau (1989, 32) kirjoittaa opettajien pitävän kannustavasta ja hedelmällisestä yhteistyöstä, mutta he eivät halua olla tekemisissä sen vanhemmuustyypin kanssa, jonka edustajat tulevat kouluun ohjailemaan opettajan työtä tai painostamaan lasta koulutyöskentelyssä.

Vincent (ks. Metso 2004, 31–32) erottelee neljä tämän päivän vanhemman idealityyppejä:

1. vanhempi koulun tukijana/oppijana,
2. vanhempi asiakkaana,
3. vanhempi koulusta riippumattomana/itsenäisenä sekä
4. vanhempi osallistujana.

Vallitsevana tyyppinä Vincent pitää vanhempien kokemista koulun tukijoina. Käytännön koulutyössä opettajat usein johtavat kodin ja koulun yhteistyötä, ja tämä asettaa vanhemmat kapeaan tukijan tai oppijan kategoriaan. Osallistumattomien eli koulusta riippumattomien vanhempien rooli koulu-yhteistyössä voi olla joko aktiivinen tai passiivinen; aktiivisesti osallistumattomille vanhemmille osallistumattomuus on tietoinen valinta kun taas passiivisesti osallistumattomat vanhemmat haluaisivat olla yhteydessä koulun kanssa, mutta esimerkiksi kieliongelmat tai työajat ovat yhteydenpidon esteenä. Vincentin mukaan harvinais-

sin vanhemman ideaalityyppi on vanhempi osallistujana, joka on näistä rooleista ainoa, joka tuo vanhempien yksilöllistä ja kollektiivista ääntä kuuluville.

Cervone ja O'Leary (ks. Metso 2004, 118–119; vrt. Siniharju 2003, 11–12) puolestaan jakavat vanhempien osallistumisen koulutoimintaan neljään eri ryhmään:

1. tiedonvaihtoon,
2. tapahtumiin osallistumiseen,
3. vanhempien ohjaamiseen tai
4. kouluttamiseen sekä opettamiseen osallistumiseen.

Cervonen ja O'Learyn mallissa aktiivisuus lisääntyy siirryttäessä tiedonvaihdosta kohti opettamiseen osallistumista (ks. kuvio 8). On myös huomioitava, että jokaisen ryhmän sisällä on toimintoja, jotka asettavat vanhemmat joko passiiviseen tai aktiiviseen asemaan.

**Vanhemmat
passiivisina
osallistujina**

**Vanhemmat
aktiivisina
osallistujina**

<i>Tiedonvaihto</i>	<i>Tapahtumat</i>	<i>Vanhempien koulutus</i>	<i>Vanhemmat opettajina</i>
tiedotteet	avoimet ovet	esittely- tilaisuudet	
puhelinviestit	audiovisu- aaliset esi- tykset	vanhempien ilmoitustaulu	
		tietoa erilai- sista toimin- noista	
		luokka- observointi	työpajat
	kevätretket	työpajoja mielenkiintoi- sista aiheista	opetustuokiot luokassa
		vanhempien ko- koontumiset	kotityölistat
vanhempien ja opettajien konferenssi		vanhempien kurssit	vanhemmat opettamassa luokassa
reissuvihko			vanhemmat opetussuunnitel- matyössä

**Vanhemmat
aktiivisina
osallistujina**

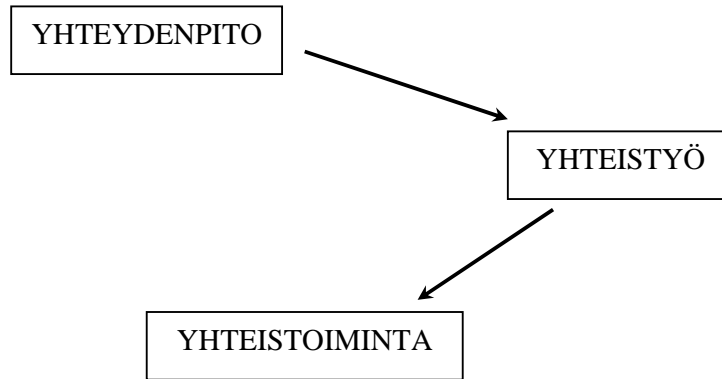
KUVIO 8. Kodin ja koulun yhteistyömuodot vanhempien aktiivisuus-passiivisuus -
jatkumolla Cervonen ja O'Learyn mallia mukailten (Siniharju 2003, 12.)

2.6.4 Yhteistyön muodot

Alli Kantola (2001, 87) kirjoittaa, että kodin ja koulun välinen yhteistyö edellyttää toistensa tuntemista. Vanhempien tulisi käydä koulussa, jotta he näkisivät nykykoulun toimintamuotoja ja opettajan avun tarpeen.

Opettajat kokevat yhteistyön hyödyllisenä ja tarpeellisenä. Parhaaksi yhteistyömuodoksi koetaan henkilökohtainen keskustelu. Kasvokkain tapahtuvassa keskusteluissa on monia etuja esimerkiksi puhelinkeskusteluun verrattuna: väärinkäsitysten määrä vähenee ja mahdolliset väärinkäsitykset voidaan heti korjata. Hedelmällisen keskustelutilanteen perusedellytys on keskustelukumppanin hyväksyminen ja ymmärtäminen. (Lahdes 1987, 107–108.)

Vanhemmat peilaavat omia koulumuistojaan omien lastensa koulukokemuksiin (Metso 2000, 281). Vuorinen (2000, 10) kirjoittaa artikkelissaan Koti ja koulu keskustelee – jatkoa vanhalle vai jotain uutta? siitä, miten vanhemmilla on voinut olla ennakkoluuloja tai käsityksiä, joista koulu on ollut tietämätön. Tällaiset ennakkoluulot ja käsitykset tulevat parhaiten esille kodin ja koulun välisessä vuoropuhelussa, kehityskeskustelussa. Parhaimmillaan kehityskeskustelu on luonteeltaan aitoa dialogia, jossa sisältö on aina etusijalla. Vanhemmat ovat varsin kiinnostuneita koulusta, ja vaikka perinteiset vanhempainillat keräävätkin ihan kiitettävästi kuulijoita paikalle, niin ne eivät oikein palvele tehtäväänsä vaikuttamisen kanavana. Kodin ja koulun välinen yhteistyö voi tapahtua eri syvyyksillä tasoilla (ks. kuvio 9), joista syvintä ja vaikuttamisen kannalta mielekkäintä edustaa kehityskeskustelu. Vaatimattomin yhteistyömuoto on yhteydenpito, jossa koulu ottaa kotiin yhteyttä tarpeen niin vaatiessa. (Vuorinen 2000, 10–21.)

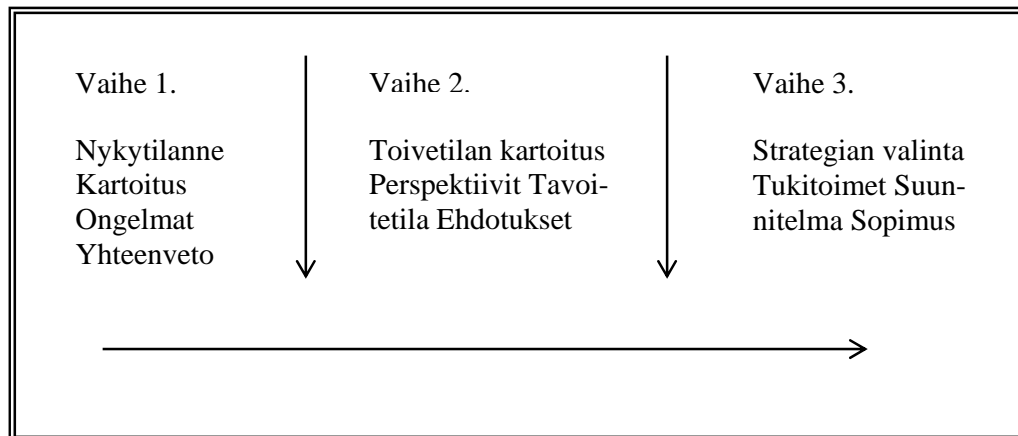
KUVIO 9. Koulun ja kodin yhteistyön tasoja (Vuorinen 2000, 22.)

Kehityskeskustelun puolesta puhuu myös Hongisto (2000, 106), jonka mukaan vanhemmat ovat lastensa parhaita tuntijoita ja ensisijaisia kasvattajia, ja tämä fakta hyödynnetään parhaiten kehityskeskusteluissa. Hägg ja Kuoppa (ks. Hongisto 2000, 107) ovat listanneet asioita, mihin keskusteluissa pyritään:

Keskustelujen tarkoituksena on, että

- ❖ kaikki osapuolet ovat tietoisia siitä, missä mennään
- ❖ asetetaan tavoitteita
- ❖ tarkistetaan aikaisemmin asetettujen tavoitteiden toteutuminen
- ❖ keskustellaan ja sovitaan keinoista, joilla tavoitteisiin pyritään
- ❖ tehdään selkeä työnjako
- ❖ tehdään yhteistyötä lapsen hyvä opiskelu päämääränä
- ❖ opitaan tuntemaan kaikki osapuolet.

Myös Tuisku (2000, 49) kannattaa kehityskeskustelua kodin ja koulun välisen yhteistyön muotona ja kuvaa hedelmällisen kehityskeskustelun etenemistä kuviossa 10.

KUVIO 10. Keskustelun vaiheittain eteneminen toivottuun tulokseen (Tuisku 2000, 49.)

Metso (2004, 115–118) muistuttaa siitä, että suomalaisessa kulttuurissa vanhemmat eivät kuulu koulun arkeen. Perinteisesti koti ja koulu ovat toimineet erillään. Vanhemmat tulevat kouluun yleensä vain erikseen kutsuttuina. Tällaisia kutsuttuja tilaisuuksia ovat vanhempainiltojen lisäksi avoimien ovien päivät, juhlat, discot ja myyjäiset. Lisäksi yhteistyötä pidetään yllä kirjallisilla tiedotteilla. (Metso 2004, 115–118.)

Suomen vanhempainliiton toiminnanjohtaja Pirjo Somerkivi (2004) on myös listannut kodin ja koulun välisiä yhteistyömuotoja:

Yhteydenpito opettajan ja perheen välillä

- ❖ vanhempainvartiot/kehityskeskustelut
- ❖ opettajalla ”vastaanottoaika” koululla
- ❖ **sähköinen ja perinteinen reissuvihko**
- ❖ yhteydenpito puhelimitse

Yhteistyö luokan ja koulun tasolla

- ❖ toimikunnat, tiimit, vanhempainyhdistykset: yhteiset tapahtumat ja hankkeet, vanhemmat opetuksessa mukana, yhteistä koulutusta vanhemmille ja koulun väelle
- ❖ molemminpuolista/yhteistä tiedotusta kirjallisesta ja suullisesti: tiedottein, koululehdessä, vanhempainilloissa, muissa tilaisuuksissa
- ❖ kohtaamisille tilaa: kahvila tai muu paikka

4.6.5 Yhteistyön haasteita ja edellytyksiä

4.6.5.1 Yhteistyötä vaativia, miltei klassisiakin seikkoja

Lahdes (1987, 109) listaa joitakin koulun ja kodin välistä yhteistyötä vaivaavia, miltei klassisina pidettäviä seikkoja seuraavasti:

- *Kun koulu ottaa yhteyden huoltajiin, on kyseessä yleensä jokin negatiivinen seikka.*
- *Vapaaehtoiisiin tilaisuuksiin tulevat helpommin ne huoltajat, joiden lapsilla koulu sujuu muutoinkin hyvin.*
- *Sen sijaan koulussa vaikeuksiin joutuneiden oppilaiden huoltajat välttävät yhteistyötä.*
- *Maaseudulla yhteistyö on luonnostaan läheisempää kuin suurissa asutuskeskuksissa.*
- *Aineenopettaja, jolla on paljon oppilaita, ei tunne yksityistä oppilasta siten kuin luokanopettaja.*

Alasuutarin (2004) tutkimuksessa koulun koettiin olevan turhan etäällä vanhemmista. Vanhemmalle yhteistyössä tuottaa kynnyksen koulun (ja opettajan) perinteinen status ja valta-asema. Yhteistyön ongelmien ytimessä vaivaavat usein seuraavat asiat:

- vanhemman ja opettajan tai muun asiantuntijan hyvin erilaiset tulkinnat yhteistyön kohteesta (ammattilainen näkee vanhemmat ja perheen, vanhemmat puolestaan oman lapsensa ja hänen koulunkäyntinsä)

- perheen ja vanhemmuuden intimitetin rajojen ylitys
- vanhemman tietämyksen ja näkemysten ohittaminen
- vanhemman syyllistyminen ja syyllistäminen
- opettajan tai muun ammattilaisen asettuminen valta- tai auktoriteettiasemaan (joka tapahtuu ammattilaisen asettuessa asiantuntijan rooliin ja alkaessa määritellä vanhemmuutta ja perhettä)
- vastavuoroinen suhde vanhemman ja ammattilaisen välille ei rakennu. (Alasuutari, M. 2004.)

Myös Soininen (ks. Eloranta 2000, 67) puhuu kouluysteistyön esteistä ja jakaa ne

- ❖ käytännön esteisiin,
- ❖ asenteellisiin esteisiin,
- ❖ motivaatioon ja tiedonvälitykseen
- ❖ sekä yleisiin yhteiskunnallisiin syihin liittyviin esteisiin.

Käytännön esteet voivat olla joko ulkoisia, kuten esimerkiksi vanhempien työajat, tai sisäisiä, joita edustavat mm. sellaiset kodin elämäntilanteet, joissa vanhemmilla ei riitä voimia osallistumiseen ja kiinnostumiseen. Asenteellisia esteitä luovat lähinnä virheelliset, puutteelliset ja ennakkoluuloiset käsitykset sekä aiemmat kokemukset. Yleensä aiempi kokemus on negatiivinen yhteydenotto koulusta. Vähäiset kokemukset ja toteuttamismuodot voivat vähentää motivaatiota. Myös puutteellinen tiedonvälitys estää yhteistyötä; voi olla hankalaa tavoittaa toista osapuolta puhelimitse. Lisäksi kirjallisiin tiedotteisiin saatetaan suhtautua välinpitämättömästi. Yhteiskunnallisia syitä edustaa mm. perheen muuttaminen, joka vaikeuttaa pidempiaikaisemman opettaja-oppilas-vanhempi -suhteen muotoutumista. (Eloranta 2000, 67–68.)

4.6.5.2 Yhteistyön edellytyksiä

On olemassa joitakin perusodotuksia, joita opettajalla on vanhemmille ja joista ei sen tarkemmin keskustella, mutta jotka olisi hyvä tiedostaa. Tällainen ”itseltään selvä” odotus vanhemmilta on esimerkiksi se, että he tuovat lapsensa kouluun puhtaana, ruokittuna, puettuna ja valmiina noudattamaan koulun sääntöjä.

Yhteisissä keskusteluissa ei yleensä puututa näihin piilo-odotuksiin, vaan keskittään lähinnä vanhempien rooliin opiskelun tukemisessa. (Lareau 1989, 32.)

Vanhemmat odottavat koulun tarjoavan muutakin informaatiota kuin kotiin tulevia kirjallisia tiedotteita. He kaipaavat yksilöllisiä kodin ja koulun yhteistyömuotoja; vanhempia kiinnostaa oman lapsen koulunkäynti. Vanhempien odotukset ja koulun välittämä tieto eivät aina kohtaa. (Metso 2004, 119.)

Toimiva yhteistyö vaatii, että vanhemmilla ja koululla on yhteinen (tai ei-jännitteinen) näkemys lapsen ongelmista ja siitä, että yhteistyötä tehdään lapsen asiassa. Vanhemman ja opettajan suhde tulee olla tasavertainen ja opettajan tulee arvostaa ja kunnioittaa vanhemman näkemyksiä lapsesta. Yhteistyötä rakentavia asioita ovat:

- vanhemmalla ja opettajalla on lähtökohtanaan yhteinen alue: lapsi koulussa ja koulun vaatimusten ja tehtävien parissa
- näkökulma lapsen toiminnan erilaisuudesta eri yhteyksissä ja vuorovaikutussuhteissa
- vanhemman ongelmia ja omaa perhettään koskevan tulkinnan arvostaminen ja perheen ja vanhemmuuden intiimiyden kunnioittaminen
- rinnakkainen ja tasavertainen suhde vanhemman ja opettajan/ammattilaisen välillä.

(Alasuutari, M. 2004.)

Ratkaisevaa koulun ja kodin välisessä yhteistoiminnassa on ihmispanos. Onnistunut yhteistyö vaatii osallistujiensa välille positiivisen hengen ja sen, että toiminnan lähtökohtana on oppilaan paras. Onnistuneen yhteistyön edellytyksenä on molemminpuolinen avoimuuden, luottamuksen, hyväksymisen ja ymmärtämisen ilmapiiri. Laki ja asetus asettavat yhteistyölle varsin väljät normit. Tavoitteiden sisäistäminen ja vastuullinen asenne ovatkin opettajan oppilaslähtöisen ja vastuullisen toiminnan lähtökohtia. Täytyy kuitenkin muistaa, että kasvatusvastuu on aina viime kädessä huoltajilla. (Lahdes 1987, 109.)

4.6.5.3 Lapsen odotukset yhteistyöltä

Lapsen odotuksiin kodin ja koulun yhteistyöstä ei aina saa selvää vastausta. Ennen kaikkea lapsi kuitenkin kaipaa ja odottaa rehellisyyttä ja avoimuutta kailta aikuisilta. Yleisesti lapsi haluaa olla tietoinen, mitä opettajat ja vanhemmat keskustelevat hänen asioistaan. Aikuisten velvollisuus on huolehtia, että lapsi tuntee itsensä tasaveroiseksi aikuisten kanssa keskustellessaan ja toimiessaan. Lapsi on myös oikeutettu odottamaan, että opettajien ja vanhempien välillä vallitsee kunnioitus toisiaan kohtaan. Ristiriitatilanteissa lapsen täytyy saada tukea erityisesti kotoaan, omasta perusturvallisesta yhteisöstään. Joskus lapsi tarvitsee myös tulkkia; joissakin tapauksissa on lapsen kannalta paljon helpompaa, että äiti tai isä kertoo opettajalle jostakin perheen sisällä tapahtuneesta asiasta. (Paananen 1985, 155–156.)

4.6.6 Laadukkaan yhteistyön hedelmä

Kodin ja koulun välisen yhteistyön onnistuessa tavoitteessaan koululaiset voivat hyvin ja vanhemmat ottavat osaa aktiivisesti koulun arkeen (ks. kuvio 11). Perimmäisenä tavoitteena on koulu, joka on avoinna yhteiskunnalle ja jossa vanhempien ääni kuuluu. (Förbundet Hem och Skola i Finland 2004.)

Aina ensisijaisena tavoitteena on lapselle hyvä kasvu- ja oppimisympäristö. Kuitenkin kodin ja koulun välisestä toimivasta yhteistyöstä hyötyvät lapsien lisäksi sekä vanhemmat että koulun henkilökunta. Yhdessä tekeminen kehittää koulun ”me-henkeä”, joka puolestaan vähentää koulukiusaamista ja lisää lasten viihtyvyyttä koulussa (ks. kuvio 12). Lisäksi vanhempien ja opettajan välinen yhteistyö tukee lapsen omanarvontunnetta. Vanhemman osoittama kiinnostus koulunkäyntiä kohtaan on myös omiaan lisäämään lapsen omaa motivaatiota koulua kohtaan. Yhteistyön kautta isät ja äidit pääsevät tutustumaan tämän päivän koulumaailmaan ja vaikuttamaan lapseensa koulussa. He oppivat myös tuntemaan lapsensa kavereita ja näiden vanhempia. Lapsia ympäröivä aikuisten verkosto tukee lapsen kasvun lisäksi jokaista kasvattajaa. Vanhemmat ovat kouluille voimavara, joka tukee opettajan työtä merkittävästi. (Suomen Vanhempainliitto 2004.)

Hyvän kodin ja koulun yhteistyön peruspiirteitä ovat:

1. osapuolten yhteistyöhalukkuus
2. lähtökohtana aito kumppanuus ja kommunikointi
3. kirjatut toimintaperiaatteet ja yhteistyöohjelma (= toiminnan tavoitteellisuus)
4. hallinnon tuki ja yhteistyötä tukeva toimintakulttuuri
5. opettajien ja vanhempien koulutus (yhteistyötaidot)
6. yhteistyöverkosto
7. yhteistyön säännöllinen arviointi

KUVIO 11. Hyvän kodin ja koulun yhteistyön peruspiirteitä
(ks. Lundvall 2004.)

Päivän teesit kodin ja koulun yhteistyölle

1. Vanhempien **yhteistyöryhmät** selkiytettävä koulu- ja kuntatasolla, jotta tiedotus- ja vaikutuskanavat aukenevat
2. Koulussa ja lapsen/nuoren luokassa olevien perheiden **tutustuminen ja verkostoituminen** on voimavara niin perheille kuin koululle
3. Kodin ja koulun yhteistyössä **tuttuus** luo turvallisuutta ja turvallisuus mahdollistaa todellisen kohtaamisen
4. Kodin ja koulun yhteistyössä **yhteinen tekeminen** "ruokkii" yhteistyötä ja vanhempia paremmin koulun toimintaan mukaan
5. Koulun rakenteilla nuorten ääni esiin

KUVIO 12. Päivän teesit kodin ja koulun yhteistyölle (ks. Lundvall 2004.)

4.7 OPETTAJUUDEN MUUTOS

4.7.1 Muutoksen kohtaaminen

Ihmisten suhtautuminen muutokseen riippuu monista seikoista, esimerkiksi siitä kuinka paljon jännitystä he kaipaavat elämäänsä. Varman tien kulkijat ovat tyytyväisiä nykyiseen tilaan, uteliaat uuden etsijät pyrkivät saamaan elämäänsä uusia asioita ja haasteita. (Petäjä & Koponen 2002, 64; Ruohotie 2000, 47.) Ruohotien (2000, 46) mukaan nykyaikana parhaiten menestyvät ne, jotka hyväksyvät epävarmuuden ja kulkevat muutoksen mukana. Vielä aktiivisemmin toimimalla voidaan muutos käyttää hyödyksi ja tarttua sen tarjoamiin avautuviin mahdollisuuksiin (Ruohotie 2000, 47).

Petäjän ja Koposen (2002, 65–66) kehittelevät strategikkotyypit muutostilanteissa antavat vihjeitä, millaisia suhtautumistapoja muutokseen on. Muutoksen ulkopuolella pysyttelevä muutoksen *kritisoija* ei edes välttämättä yritä tutustua uusiin asioihin perustaen mielipiteensä omiin ennakkoasenteisiinsa ja käsityksiinsä. Muutokseen sumeilematta mukaan lähtevä *heittäytyjä* ottaa innolla ja avoimesti kaiken uuden vastaan, kaikki vanha on hänen mielestään huonoa ja tylsää. Kolmannen tyyppin muuttuja hyödyntää muutoksen kohtaamisessa ”sekä–että” -strategiaa. Tilanteen mukaan ”*sekä–että*” -tyyppi osaa sekä heittäytyä että ottaa etäisyyttä. Hän pystyy rationaalisesti oikaisemaan omia tiedollisia käsityksiään ja irrationaalisesti tunnistamaan ja kohtaamaan omat tunteensa ja asenteensa. Tämän ajattelumallin avulla hän pystyy myös tarvittaessa muuttamaan ja omaksumaan uusia käytöstapoja. Neljäntenä tyyppinä Petäjä ja Koponen tuovat esiin ”*ikään–kuin*” -tyypin. ”*Ikään–kuin*” -tyyppi puhuu ikään kuin olisi sinut muutoksen kanssa hämäten sekä itseään että muita. (Petäjä & Koponen 2002, 65–66.)

4.7.1.1 Muutosvastarinta ja sen ylipääseminen

Muutoksen ja kehityksen vastavoimana toimii muutosvastarinta. Oppimisen ja kokemusten myötä muutoksia tapahtuu tiedoissa, taidoissa ja omassa itses-

sämme. Muutokset voivat olla niin suuria tai kipeitä, että ne huojuttavat elämänrakenteita, jolloin muutos voi tehdä kipeää ja sitä vastaan suojaudutaan muutostavastarinalla. Ajattelun tasolla muutostavastarinta voi esiintyä erilaisten perusteluiden etsimisessä muutoksen vaikeudelle, epätarkoituksenmukaisuudelle tms., tarkoituksena on tällöin kasvattaa epäilyksiä muutosta kohtaan itsessä ja muissa. Ajattelun raja-aidat voidaan voittaa analyttisyyden, järkipäistämisen ja faktojen toteamisen avulla. Tunteiden tasolla muutostavastarinta tarkoittaa odotusten ja paitsi jääneiden odotusten aiheuttamia tunnereaktioita, joihin eivät järkipäiset selitykset välttämättä auta. Toimivampaa on järjestää mahdollisuuksia asioiden kohtaamiseen, sulatteluun, tunteiden käsittelyyn ja asioiden käsittelemiseen esimerkiksi aktiivisen kuuntelun, päiväkirjan tai kehoharjoitusten avulla. Tahdon tasolla vastarinta näkyy mahdollisesti lamaantumisenä, välinpitämättömyytenä, kyynisyytenä tai aktiivisina vastaiskuina. Mahdollisimman selkeät suunnitelmat, rohkaisevat esimerkit, tukea antavat keskustelut, annettujen tietojen ja aikataulujen luotettavuus auttavat uskaltautumaan muutoksen kohtaamiseen. (Petäjä & Koponen 2002, 67–69.)

4.7.2 Opettaja uudistajana

Laurialan (1998) mukaan uudistusten aloittaminen ei ole helppo tehtävä. Tässä tutkimuksessa uudistuksena oli opetustyyli ja uudistavista opettajista tuli kummajaisia kouluissaan; heitä ei kuunneltu uudesta tavasta opettaa, saati että joku toinen opettaja olisi itse ryhtynyt uudistajaksi. Yksi syy uudistusten vastustamiseen on uudistamisen tuoma lisätyö. Tutkimuksen mukaan nuorten opettajien on ensimmäisten vuosien aikana vaikea toteuttaa uudistuksia taipuessaan ainakin ulkoisesti koulussa vallitseviin normeihin. Kaiken kaikkiaan yksittäisen opettajan mahdollisuudet toimia uudistusten käynnistäjinä ja levittäjinä ovat koulussa rajalliset. (Lauriala 1998, 123–125.)

4.7.3 Muutos opettajille ja heidän työnkuvaansa

Opettajan tuleva ja pikkuhiljaa jo olevakin uusi työnkuva jäsenetään seuraavassa Kohosen mukaan (ks. Luukkainen 2000, 82–83) Fullania mukailten:

- ❖ Opettaminen ja oppiminen
- ❖ Kollegiaalinen yhteistyö
- ❖ Oppimisympäristöt ja uudet kumppanuudet
- ❖ Itsensä näkeminen jatkuvana oppijana
- ❖ Muutosprosessien kohtaaminen
- ❖ Eettinen päämäärä

(ks. Luukkainen 2000, 82–83.)

Opetustyö on siis laajentunut ja laajentumassa pedagogisesti, sosiaalisesti ja yhteiskunnallisesti, joten opettajan tulee entistä enemmän avautua yhteiskuntaan. (Luukkainen 2000, 100.) Opettajan pedagoginen työn laajentuminen näkyy ehkä selvimmin siinä, miten oppimisympäristöt muuttuvat elektronisiksi ja maailmanlaajuisiksi. Informaatioyhteiskuntaan siirtyminen luo haasteita koulutuksen uudistamiseen, jotta jokaisella kansalaisella olisi valmiudet käyttää uusia informaatioteknologian mahdollisuuksia. (Luukkainen 2000, 100.) Enää ei riitä, että opettajia informoidaan uudistuksista, opettajat tarvitsevat myös koulutusta ja mahdollisuuksia uusien käytäntöjen kehittämiseen omassa työssään (Jakku-Sihvonen 1998, 23).

Nykypäivän opettajalta vaaditaan perinteisen luokkahuonetyöskentelyn lisäksi uusien kommunikaatio- ja viestintätaitojen hallitsemista ja uuden pedagogiikan omaksumista vastaamaan interaktiivisen teknologian, verkko-oppimisen, hypermedian ja virtuaalisten ympäristöjen vaatimiin haasteisiin ja niiden mukanaan tuomiin mahdollisuuksiin. Tulevilta opettajilta vaaditaan valmiuksia uuden vastaanottamiseen ja uusien ympäristöjen soveltamiseen ajatellen erilaisia oppijoita ja omaa työtään. (Luukkainen 2000; Koivisto, Huovinen & Vainio 1999, 100 mukaan.) Toisaalta kuitenkin Leena Syrjälän (1998, 26–27) keräämien vaikuttavuustutkimuksen aineiston mukaan koulun pitäisi myös olla paikka, jossa on pysyvää, perinteitä ja traditioita, joiden säilyttäminen on ristiriidassa muutosten nopeuden ja moninaisuuden kanssa (Syrjälä 1998, 26–27).

Piipari (1996) on todennut uuden tieto- ja viestintätekniiikan olevan vahvasti esillä opettamista ja opettajankoulutusta koskevassa keskustelussa, mutta tuhansilta opettajilta puuttuu kokonaan valmiudet sen käyttöön. Lisäksi tarvitaan myös halua ja kykyä verkottaa, rakentaa ja toimia avoimissa oppimisympäristöissä. (Luukkainen 2000, 101.)

Eräänä opettajan työn nousevana haasteena nähdään Helakorven ja Olkinuoran mukaan (ks. Luukkainen 2000, 103) verkosto-osaaminen, jossa opettajalta edellytetään uutta kulttuuriosaamista, systeemiajattelua, tulevaisuusajattelua, arvojen hallintaa sekä kommunikointitaitoja, jotka mahdollistavat siirtymisen perinteisestä kirjallisesta viestinnästä ja ilmaisusta enemmän kuvalliseen ja sähköiseen viestintään sekä näiden järjestelmien hallintaan. (Luukkainen 2000, 103.) Piiparin (1998, 68) mukaan osa kouluista on pystynyt niukkuden keskelläkin resurssioimaan uudistuksia ja voimavaroja modernien oppimisympäristöjen ja käyttösovellusten käyttöönottoon ja henkilökunnan kouluttamiseen artikkelissaan, jossa käsitellään Suomi tietoyhteiskunnaksi-strategian toteutumista. (Piipari 1998, 68.)

4.7.4 Muutos ja sen hallinta

House ja McQuillan (2000) ovat laatineet listan (ks. Syrjäläinen 2002, 128–129) niistä asioista, joita jokaisen muutokseen osallistuvan olisi hyvä pohtia ennen muutosta.

- ❖ onko tällä uudistuksella mitään merkitystä työlleni
- ❖ kuinka muutos voidaan viedä läpi turvallisesti, ilman että siihen sisältyy riskejä
- ❖ onko uudistus paljon vaikeampi toteuttaa kuin nykyinen käytäntö
- ❖ jos näin on, miten uudistus voitaisiin toteuttaa vaivattomammin
- ❖ kuinka uudistus istuu nykyrutiineihin
- ❖ miten opettaja voi arvioida uudistusta

- ❖ millaisia poliittisia voimia (puolesta ja vastaan) uudistukseen liittyy
- ❖ luoko uudistus sinänsä uutta koulutuspolitiikkaa, millaista
- ❖ miten uudistus sopii koulun kulttuuriin mukaan lukien opettajat, oppilaat, vanhemmat ja hallintoviranomaiset
- ❖ jos tämä uudistus muuttaa merkittäväällä tavalla koulun kulttuuria, miten uudistus voidaan toistaa tietyn ajan kuluttua
- ❖ miten muutokseen liittyvät arvot muovautuvat
- ❖ mikä motivoi opettajia ja oppilaita muutokseen

(Syrjäläinen 2002, 128–129)

5 REISSUVIHKKO

5.1 PERINTEINEN REISSUVIHKKO

Suomen perusopetuslain 3 §:ssä veloitetaan koulut yhteistyöhön vanhempien kanssa. Perinteisesti useassa luokassa on käytetty niin sanottua reissuvihkoa tai reppuvihkoa, jonka välityksellä opettaja lähettää vanhemmille tietoa koulussa tapahtuneista asioista ja johon vanhemmat voivat kirjoittaa viestejä opettajalle. Reissuvihko saa oppilaat tuntemaan, että kotona ollaan kiinnostuneita ja seurataan koulunkäyntiä. Opettaja ja vanhemmat voivat esimerkiksi sopia jokaviikkoi- sesta kouluraportoinnista, jonka vanhemmat kuittaavat viikoittain nähdyksi. Ellei vihkossa ole nimeä, opettaja ottaa yhteyttä kotiin. Reissuvihkolla on ollut myön- teinen vaikutus koulunkäyntiä laiminlyöville ja huonosti käyttäytyville oppilaille. Menetelmä on työläs, mutta opettajat ovat olleet halukkaita tukemaan oppilaan koulunkäyntiä reissuvihkon avulla. (Paananen 1985, 156.)

Melko uudeksi kodin ja koulun väliseksi viestintämuodoksi perinteisen reissu- vihkon rinnalle on noussut Sähköinen Reissuvihko.

5.2 SÄHKÖINEN REISSUVIHKKO

5.2.1 Sähköisen Reissuvihkon taustaa

Sähköinen Reissuvihko on vaihtoehto perinteiselle, repussa kulkevalle reissu- vihkolle. Se on ”työkalu nopeaan ja luotettavaan tiedon kulkuun kodin ja koulun tai kodin ja päiväkodin välillä” (Pitkänen 2004). Hämeenlinnan seudun Sähköi- nen Reissuvihko on HPO -yhtymän tuotekehitysyhtiö Hämeen tietotekniikka- keskus Oy:n ja Hämeenlinnan kaupungin koulutoimen yhteistyöprojekti (Lampe- la 2003). Se on Internet-selaimen avulla käytettävä internetpalvelu, jota voidaan käyttää tavallisella Internet-yhteydellä varustetulla tietokoneella mistä vaan. Sähköisen Reissuvihkon välityksellä opettaja ja vanhemmat voivat käydä luot-

tamuksellista keskustelua kaikista koulunkäyntiin liittyvistä asioista, ilmoittaa sairastumisista ja muista poissaoloista sekä tiedottaa tapahtumista keskitetysti halutuille ryhmille. (Tarpila 2003.) Käytön aikana Sähköinen Reissuvihko on laajentunut ja suunnitteilla onkin laajentaa toimintaa myös päiväkoteihin ja vanhainkoteihin (Pitkänen 2004).

5.2.2 Versiot I ja II

Sähköisen Reissuvihkon ensimmäinen versio oli pilottikäytössä muutamassa Hämeenlinnan koulussa neljän vuoden ajan. Pilottikäytöstä saadun palautteen perusteella ohjelmaa kehitettiin entistä toimivammaksi ja helpommaksi käyttää. Toinen versio reissuvihkosta otettiin käyttöön vuoden 2004 alusta, ja virallisesti se julkistettiin Educa -messuilla keväällä 2004. Pääasiassa nämä kaksi eri versiota toimivat samalla tavalla; opettaja voi lähettää viestejä ja tiedotteita vanhemmille ja nämä voivat vastata niihin. Sähköinen Reissuvihko on kehitetty mahdollisimman yksinkertaiseksi ja helpoksi käyttää. Ulkoisesti siis kakkosversio on hiottu versio, jossa kaikki nappien paikat, värikoodit ja oppilaiden henkilötietosivut on testattu toimiviksi. Toisessa versiossa on mukana myös uusi toiminto, jolla opettaja voi lähettää viestin vanhemman matkapuhelimeen. (Pitkänen 2004.) Vanhemmat saavat aina saapumisilmoituksen opettajan lähettämästä viestistä. Ensimmäisessä versiossa viesti meni vanhemman sähköpostiin, mutta toisessa versiossa valinnaisena on myös matkapuhelin (Lampela 2003). Suomessa on kehitetty vastaavanlaisia ohjelmia useita mm. jyvaskyläläinen Kivahko, kemiläisen Avalon Group Oy:n Reissari, Nextime Solutions Oy:n Helmi sekä Etelä-Karjalan Oiva. Kaikkien järjestelmien perusajatus on sama, mutta toiminnoissa on eroja.

5.2.3 Sähköisen Reissuvihkon toiminta-ajatus

5.2.3.1 Opettaja käyttäjänä

Sähköisen Reissuvihkon välityksellä opettaja voi lähettää oppilaskohtaisia tai isompaa ryhmää koskevia viestejä oppilaiden vanhemmille. Viestien tai tiedotteiden lähettämisessä opettaja voi halutessaan muodostaa oman luokkansa

rinnalle eri ryhmiä: esimerkiksi *oma luokka, liikuntaryhmä, luokkaretkeläiset jne.* Opettaja voi myös ohjelmoida ajan, jolloin haluaa viestin lähtevän. Palvelussa opettajan apuna viestien lukemisen seurannassa toimivat värikoodit; lähetetty viesti muuttuu heti vihreäksi, kun se on avattu (ks. Liite I – Opettajan näkymä). Tarvittaessa opettaja voi lähettää muistutuksen niille vanhemmille, jotka eivät ole vielä lukeneet viestiä. Viesteihin voi liittää myös liitetiedostoja, esimerkiksi oppilaiden kirjoittamia tuotoksia. Kiireellisissä tapauksissa opettaja voi lähettää myös viestejä tekstiviesteinä vanhempien tai oppilaiden matkapuhelimiin. (Hämeen tietotekniikkakeskus Oy 2004.)

Kun vanha, perinteinen reissuvihko kulkee repussa kodin ja koulun välillä, niin tämä ”e-reissari” kulkeekin sähköisesti Internetin välityksellä. Opettaja luo Sähköiseen Reissuvihkoon omat käyttöympäristönsä, joita voivat olla esimerkiksi oma luokka, liikuntaryhmä tai koko koulu. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että ottaessaan reissuvihon käyttöönsä opettaja syöttää palveluun tiedot oppilaisistaan ja heidän vanhemmistaan. Vanhempien kohdalla tallennetaan lähinnä yhteystiedot – joko sähköposti tai matkapuhelinnumero. (Lampela 2003.)

Sähköisen Reissuvihkon ideana on se, että tieto löytyy aina tietystä paikasta (Oksanen 2004). Opettajan näkökulmasta se on sekä arkisto oppilaiden ja vanhempien tiedoista että viestintäväline kodin ja koulun välillä. Tiedotteita varten on lisäksi koulukohtainen arkisto, jonka sisältöä koulun opettajat voivat yhteisesti hyödyntää uusien tiedotteiden tekemisessä. (Hämeen tietotekniikkakeskus Oy 2004.)

5.2.3.2 Vanhempi käyttäjänä

Vanhemmat saavat aina muistutuksen, joko sähköpostiin tai matkapuhelimeen, kun opettaja on lähettänyt viestin tai tiedotteen. Muistutuksen perusteella he tietävät mennä lukemaan heille Sähköiseen Reissuvihkoon saapuneen viestin. Vanhemmat puolestaan voivat käyttää reissuvihkoa vain yhteen suuntaan – opettajalle. Paitsi opettajalla myös vanhemmilla on käytössään arkisto lähetettyjä ja vastaanotettuja viestejä varten. Sähköisen Reissuvihkon käyttäminen vaatii vanhemmilta valmiuden oman sähköpostin käyttämiseen. (Hämeen tietotekniikkakeskus Oy 2004, Pitkänen 2004.)

5.2.4 Sähköisen Reissuvihkon tietoturva

Sähköiseen Reissuvihkoon kirjautuminen voi tapahtua kahdella tavalla: perinteisellä käyttäjätunnuksella ja salasanalla tai sähköisellä henkilökortilla. Sähköisellä henkilökortilla kirjaututtaessa käytetään SATUa eli sähköistä asiointitunnusta, joka on automaattisesti kortin sirussa. Korttia käytettäessä tarvitaan myös ETU-varmenne – vastaavasti kuin kännykässä pin-koodi. ETU-kansalaisvarmenne on Väestörekisterikeskuksen tuottama varmenne, joka sijaitsee tämän kuvallisen henkilökortin mikrosirussa. Se on henkilökohtainen ja tekee kortista turvallisen, ns. verkkoavaimen. Tulevaisuudessa yhä useammat verkkopalvelut ovat käytettävissä tämän kortin avulla. Lisäksi kortilla voi tehdä sähköisen allekirjoituksen, joka on oikeudellisesti yhtä pätevä kuin käsinkirjoitettu allekirjoitus. Kortin käyttämiseen tarvitaan erillinen kortinlukija. (Väestörekisterikeskus 2003, 2004.)

Hämeenlinnalainen Sähköinen Reissuvihko toimii Internet-selaimen avulla sähköpostijärjestelmästä riippumatta. Se on opettajalle turvallinen tapa olla yhteydessä vanhempien kanssa. Sähköinen Reissuvihko on suojattu 128-bittisellä SSL -yhteydellä, jollaista pankitkin käyttävät. Tämä tarkoittaa sitä, että Internet-osoitteen alku on muotoa *https//* eikä normaali *http//*. Palvelu ei siis ole sähköpostipalvelu, vaan keskitetty tietokantapohjainen järjestelmä; käyttäjäkohtaiset tiedot ovat turvassa keskitetyssä tietokannassa. Henkilökohtaiset tiedot eivät tällöin ole lainkaan käyttäjien tietokoneilla. (Hämeen tietotekniikkakeskus 2004.)

6 AIKAISEMPAA TUTKIMUSTA SÄHKÖISISTÄ REISSUVIHKO SOVELLUKSISTA

Sähköisen Reissuvihkon sisarsovelluksia on muutamia, esimerkiksi Soneran Reissuvihko, Kemin koulutoimen, Kemin Teknologia kylän ja digitaaliseen viestintään erikoistuneen Avalon Group Oy:n suunnittelema Reissari, Nextime Solutions Oy:n Helmi, Etelä-Karjalan Oiva sekä Kivahko, jyvaskyläläisen Mukava-hankkeen yhteydessä kehitetty sovellus. Järjestelmien perusajatus on sama, mutta toiminnoissa on eroja.

Varsinaisia sähköistä reissuvihkoa koskevia tutkimuksia ei löytynyt kuin jyvaskyläläisen Kivahkon osalta. Juha-Matti Latvalan (2003) raportti käsittelee Kivahkon pilottikokeilua jyvaskyläläisessä Kilpisen koulussa. Kilpisen koulu käsittää perusopetuksen vuosiluokat 7–9, joten oppilaatkin osallistuivat hankkeeseen. Tutkimuksessa tehtiin kysely vanhemmille ja oppilaille sekä haastateltiin kahta opettajaa. Latvalan mukaan sähköinen reissuvihko sai vanhemmilta positiivista palautetta näppäryydestä, helppoudesta ja luotettavuudesta sekä madaltuneesta kynnyksestä ottaa yhteyttä opettajaan. Ongelmiksi koettiin salasana unohdukset ja pitkien viestien katkeaminen 160 merkkiin tekstiviestimahdollisuutta käyttävillä. (Latvala 2003.)

Opettajilla oli Internetkäyttöisen palvelimen lisäksi käytössään wap-ominaisuuksin varustettu matkapuhelin. Toisen haastatellun opettajan käyttö tapahtuikin pääasiassa puhelimen välityksellä toisen opettajan käyttäessä pääasiassa Internet-liittymää. Opettajien mukaan viestintä kodin ja koulun välillä lisääntyi. Pääasiassa Kivahkoa opettajat käyttivät tiedottamiseen, mutta välillä myös hyvin luottamuksellisiin keskusteluihin. Hieman ongelmalliseksi opettajat kokivat paperiviestien välittämisen oppilaille, jotka eivät olleet mukana sähköisessä Kivahkossa. Muiden opettajien asenne koulussa oli pääosin positiivinen. Epäilyksiä lisääntyneestä työmäärästä oli kuitenkin tullut molemmille haastatelluille opettajille, ja heidän mielipiteensä mukaan kaikki opettaja eivät välttämättä lähtisi välittömästi Kivahkoon mukaan. Opettajat olivat pohtineet myös lasten vastuullisuuden katoamista Kivahkon myötä, mutta olivat kuitenkin molemmat

sitä mieltä, että koulu tarjoaa paljon muitakin mahdollisuuksia vastuullisuuden kasvattamiseen kuin reissuvihkon kuljetus kodin ja koulun välillä. (Latvala 2003.)

7 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSONGELMAT

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, miten opettajat ovat ottaneet vastaan HPO -yhtymän tarjoaman Sähköisen Reissuvihkon. Tutkimme asiaa haastattelemalla opettajia käyttökokemuksista.

Koska tutkimus kohdistuu vain Hämeenlinnan alueelle ja yhteen reissuvihkosovellukseen, Sähköiseen Reissuvihkoon, ei saatavia tuloksia ole tarkoitus yleistää. Tutkimus antanee kuitenkin viitteitä siitä, miten opettajat yleensä kokevat uudenlaisen kodin ja koulun välisen sähköisen viestintätavan työssään. Tässä tutkimuksessa keskitymme Sähköiseen Reissuvihkoon opettajan näkökulmasta.

Tutkimuksen pääongelma:

Millä tavalla opettajat kokevat Sähköisen Reissuvihkon vaikuttavan työhönsä?

Pääongelmaa selvitetään seuraavilla alaongelmilla:

Miten opettaja käyttää Sähköistä Reissuvihkoa työssään?

Miten viestintä Sähköisen Reissuvihkon kautta toimii?

Mitä ongelmia Sähköisen Reissuvihkon käytössä on ilmennyt?

Miten Sähköinen Reissuvihko helpottaa opettajan työtä?

8 TUTKIMUKSEN ETENEMINEN

8.1 TUTKIMUSKOHDE

Tutkimuskohteenamme ovat ne hämeenlinnalaiset opettajat, jotka ensimmäisten joukossa ovat ottaneet käyttöönsä HPO:n tarjoaman Sähköisen Reissuvihkon. Tavoitteenamme oli saada osallistujia tutkimukseemme erikokoisista kouluista ja eri puolilta Hämeenlinnaa perusopetuksen vuosiluokilta 1–6. Pyrimme haastattelemaan eri-ikäisiä ja eri sukupuolta olevia opettajia. Haastattelemistamme opettajista kaksi oli mukana jo Sähköisen Reissuvihkon pilottivaiheessa. Muut neljä tutkimukseemme osallistunutta opettajaa valikoituivat halukkuuden perusteella. Alun perin lähetimme haastattelukutsun (ks. liite II) 16 opettajalle. Heistä haastateltaviksi saimme kuusi. Olimme odottaneet useamman suostuvan haastatteluun, mutta päätimme lopulta laadullisen tutkimusmenetelmän mukaisesti keskittyä melko pieneen määrään tapauksia ja pyrkiä analysoimaan niitä mahdollisimman perusteellisesti.

8.2 TUTKIMUKSEN KULKU

Syksyllä 2003 aloitimme gradutapaamiset, joissa ohjaajamme suosittelee aiheeksi Sähköistä Reissuvihkoa. Pohdittuamme aihetta hetken päätimme tarttua haasteeseen, koska se tuntui ajankohtaiselta ja tulevaisuuden opettajuuden kannalta tärkeältä. Syvennyimme aiheeseen välittömästi ja sovimme tapaamisen Hämeen Puhelimen Sähköisestä Reissuvihkosta vastaavan projektipäällikön kanssa. Alkuun pääsimme yhteistyössä kahden muun Sähköisestä Reissuvihkosta pro gradu -tutkimusta aloittavan parin kanssa.

Jokainen pari mietti oman näkökulmansa tutkimusaiheeseen: Risto Kauko & Mikko Salkinoja keskittyivät Sähköisen Reissuvihkon käyttöön yläluokilla, Marianne Kylkilähti & Katja Lehtonen puolestaan alaluokkien vanhempien kokemuksiin ja me keskityimme alaluokkien opettajien kokemuksiin. Aineiston keruussa

emme halunneet astua toisten alueelle, joten rajasimme tutkimuksemme alaluokkien opettajiin.

8.2.1 Aineiston keruu

Aloitimme aineiston keruun keväällä 2003, jolloin haastattelimme kahta opettajaa, jotka olivat mukana Sähköisen Reissuvihkon pilottivaiheessa. Odotimme ennakkotietojen mukaisesti pääsevämme haastattelemaan muita opettajia syyslukukauden 2003 lopussa, mutta Sähköisen Reissuvihkon käyttöönotto venyi yli vuodella. Vihdoinkin tammikuussa 2005 pääsimme tekemään loput haastattelut. Tällöin opettajat olivat jo käyttäneet Sähköistä Reissuvihkoa muutamia kuukausia. Aineiston keräsimme teemahaastatteluilla, jotka nauhoitimme ja litteroimme (ks. liitteet IV–IX). Haastatteluiden kesto vaihteli 30 minuutista 120 minuuttiin.

8.2.2 Aineiston analyysi

Aloitimme aineiston käsittelyn jakamalla siitä nousseet asiat pää- ja alateemoihin:

Positiiviset puolet:

1. Kaikki aineisto oppilaista ja vanhemmista samassa paikassa
2. Yhteistyö vanhempien kanssa
3. Matkapuhelinviestien tarjoama mahdollisuus
4. Rajoittumaton käyttö aikaan ja paikkaan nähden
5. Päivittäinen käyttö

Negatiiviset puolet:

1. Puutteelliset tietotekniset taidot esteenä
2. Tekniikan kehitystä vastustavien palaute
3. Pelko oppilaiden vastuun katoamisesta
4. Tekniikan pettäminen, virukset
5. Inhimilliset virheet
6. Resurssien puute

Luimme koko teoriaosuuden ja litteroidut haastattelut paneutuen niihin. Sen jälkeen mukailimme Problem Based Learning -menetelmän aivoriivaihetta ja kirjoitimme aiheesta nousevia sanoja ja aiheita keltaisille tarralapuille. Tässä vaiheessa emme hylänneet mitään ideaa. Muodostimme lapuista isompia kokonaisuuksia, joiden avulla muokkasimme järkevän rungon analyysin käsittelyä varten:

Sähköinen Reissuvihko arkikäytössä:

- sitoo päivittäin
- vaatii riittävät resurssit
- on turvallista
- tapahtuu aikuisten välillä
- vaatii huomioimaan myös ei-käyttävät kodit
- tarjoaa matkapuhelinmahdollisuuden

Käytännön ongelmia:

- resurssien puutteellisuus
- tekniikan pettäminen, virukset
- inhimilliset virheet
- matala kynnys negatiiviselle palautteelle

Perusteluja sille, miksi jotkut opettajat vastustavat Sähköisen Reissuvihkon käyttöönottoa:

- näkemys lapsen vastuun katoamisesta
- omat, puutteelliset taidot
- yleinen muutosvastarinta

Perusteluja sille, miksi Sähköinen Reissuvihko otetaan avosylin vastaan:

- rajoittumaton käyttö aikaan ja paikkaan nähden
- viestinnän helpottuminen: eri ryhmien luonti, kaikki tieto samassa paikassa
- viestin perillemenon varmuus ja nopeus
- aikaa "säästyy"
- positiivinen ennakoasenne: odotus työn helpottumisesta

- ympäristönäkökulma
- muun kodin ja koulun välisen yhteistyön tukeminen
- tekee kodin ja koulun välisestä yhteistyöstä laadukkaampaa, aktiivisempaa ja helpompaa

Varsinaisessa aineiston analyysissä käytimme teorian ja empiria vuoropuhelua. Pyrimme siihen, että teoria on koko ajan läsnä. Halusimme myös ottaa haastatteluista mukaan suoria lainauksia selventämään analyysia. Työtä tehdessämme ja rekonstruoidessamme monet teemat tarkentuivat lopullisille paikoilleen.

Yhteenvetoa ja johtopäätöksiä lähdimme tekemään analyysin tarkastelun ja siitä muodostetun kuvion (ks. kuvio 13.) pohjalta.

9 TUTKIMUSTULOSTEN ANALYYSI

9.1 SÄHKÖISEN REISSUVIHKON ARKIKÄYTTÖ

Hämeenlinnan seudun kouluissa on mahdollista käyttää HPO:n kehittämää ja markkinoimaa Sähköistä Reissuvihkoa. Sitä on kehitetty useamman vuoden ajan. Viimein syksyllä 2004 saatiin aikaan lopullinen versio, jota voitiin tarjota koulujen käyttöön. Sähköinen Reissuvihko on saanut positiivisen vastaanoton ja on tällä hetkellä käytössä useimmissa Hämeenlinnan kouluissa. Haastattelimme Sähköisen Reissuvihkon käyttäjiä eri puolilta Hämeenlinnaa. Haastattelujemme pohjalla oli teemahaastattelurunko (ks. liite III). Nauhoitimme haastattelut ja litte-roimme ne jälkikäteen (ks. liitteet IV–IX). Haastattelimme kuutta opettajaa. Lop-puvaiheessa alkoi jo näkyä aineiston kylläntyminen.

Haastattelemiamme opettajia ovat:

- Naisopettaja: 1.lk keskisuudessa koulussa. Luokalla 25 oppilasta, joista 20 vanhemmat käyttävät Sähköistä Reissuvihkoa.
- Naisopettaja: 1. & 2.lk pienessä koulussa. Luokalla 22, joista 17 oppilaan vanhemmat käyttävät Sähköistä Reissuvihkoa. Ollut mukana pilottivaiheessa.
- Miesopettaja: 2.lk isossa koulussa. Luokalla 28 oppilasta, joista 25 oppilaan vanhemmat käyttävät Sähköistä Reissuvihkoa. Ollut mukana jo pilottivaiheessa.
- Naisopettaja: 2.lk pienessä koulussa. Luokalla 15 oppilasta, joista 12 vanhemmat käyttävät Sähköistä Reissuvihkoa.
- Miesopettaja: 4.lk pienessä koulussa. Luokalla 28 oppilasta, joista 27 oppilaan vanhemmat käyttävät Sähköistä Reissuvihkoa.
- Miesopettaja: 4.lk keskisuudessa koulussa. Luokalla 29 oppilasta, joista 22 oppilaan vanhemmat käyttävät Sähköistä Reissuvihkoa.

9.1.1 Päivittäinen käyttö

Haastattelemamme opettajat käyttävät Sähköistä Reissuvihkoa päivittäin. Sähköinen Reissuvihko on melko uusi asia ja sen käyttö on vasta muotoutumisvaiheessa. Opettajilla on eri käytänteitä toimia Sähköisen Reissuvihkon välityksellä. Nuori miesopettaja kertoi tehneensä vanhempien kanssa erityisen sopimuksen:

Miesopettaja, 2.lk:” – – päivittäin käyn aina kattomassa sen, että onks sinne tullu viestejä vanhemmilta. Et siin on niin ku... et me tehtiin semmonen sopimus sillon, kun me otettiin se käyttöön täällä tota meidän luokalla, niin tota mä sanoin niin ku vanhemmille, et mä sitoudun käymään sielä niin ku joka arkipäivä... ja totanoinniin... ja sit mä yleensä käyn kyllä sitte sunnuntainakin myöskin sielä. Mut mä sanoin kyllä, et mä käyn niin ku arkipäivisin kattomassa sen. Sitte vanhemmatkin silleen sitoutu siihen samalla tavalla, että... että totanoinniin, kerran päivässä kun käy omalla sähköpostillaan kattomassa, et onks sinne tullu viestejä taikka tiedotteita.”

Opettaja on tehnyt sopimuksen luokkansa vanhempien kanssa, että käy tarkastamassa sen joka arkipäivä. Luokan vanhemmat ovat puolestaan sitoutuneet tarkistamaan sähköpostinsa päivittäin. Toisen miesopettajan toimintatapa on seuraavanlainen:

Miesopettaja, 4.lk: ” Luokan kanssa on sovittu sillä tavalla, että yleisiä tiedotteita, koko luokkaa koskevia tulee sillon tällön ja sillon sanon suullisesti, että nyt on taas reissuvihkossa viestiä. – – Itse mä olen ottanu sellasen tavan, että aamulla kun mä tulen ni heti ensimmäiseksi katson ja iltapäivällä poislähtiessä. Toki se toimii myös kotoa käsin, mut ihan joka ilta sitä ei sitten ehdi kotoa katsomaan et se seuraavan päivän aamu, perjantaina lähtiessä katson ja sit seuraavan kerran maanantaina.”

Cervone ja O'Leary (ks. Metso 2004, 118–119; vrt. Siniharju 2003, 11–12) jakavat vanhempien osallistumisen koulutoimintaan neljään eri ryhmään:

1. tiedonvaihtoon,
2. tapahtumiin osallistumiseen,
3. vanhempien ohjaamiseen tai
4. kouluttamiseen sekä opettamiseen osallistumiseen.

Cervonen ja O'Learyn vanhemmuusmallia mukaillen Sähköistä Reissuvihkoa käyttävät vanhemmat osallistuvat tiedonvaihtoon. Tutkijoiden mukaan tiedonvaihto on passiivisin yhteistyömuoto, jossa reissuvihko vaatii vanhemmilta eniten aktiivisuutta (ks. kuvio 8.)

**Vanhemmat
passiivisina
osallistujina**

**Vanhemmat
aktiivisina
osallistujina**

<i>Tiedonvaihto</i>	<i>Tapahtumat</i>	<i>Vanhempien koulutus</i>	<i>Vanhemmat opettajina</i>
tiedotteet	avoimet ovet	esittely- tilaisuudet	
puhelinviestit	audiovisuaaliset esitykset	vanhempien ilmoitustaulu	
		tietoa erilaisista toiminnoista	
		luokka-observointi	työpajat
	kevätretket	työpajoja mielenkiintoisista aiheista	opetustuokiot luokassa
		vanhempien koontumiset	kotityölistat
vanhempien ja opettajien konferenssi		vanhempien kurssit	vanhemmat opettamassa luokassa
reissuvihko			vanhemmat opetussuunnitelmatyössä

**Vanhemmat
aktiivisina
osallistujina**

KUVIO 8. Kodin ja koulun yhteistyömuodot vanhempien aktiivisuus-passiivisuus -jatkumolla Cervonen ja O'Learyn mallia mukailten (Siniharju 2003, 12.)

Kuitenkin Sähköinen Reissuvihko usuttaa vanhemmat Cervonen ja O’Learyn malliin verraten aktiivisempaan rooliin, jos luokan kanssa on tehty sopimus, että käyttö on päivittäistä. Passiivisempaan rooliin saattavat jäädä vanhemmat niistä luokista, joissa vastaavanlaista sopimusta ei ole tehty. Yleisesti sopimus koettaisiin hyväksi kaikkien käyttäjien kesken:

Naisopettaja, 1.lk: ” – – mä päätän, että voisin vanhempainillassa vaikka sanoo, että jos ei nyt vaikka viiteen tai kuuteen mennessä samana päivänä oo tullu jotain asiaa ni sitten täytyy olettaa, et opettaja kattoo sitä seuraavan kerran sitten vasta aamulla. Ei oo vielä ollu mitään sopimusta, kun ei oo oikeestaan ees sen jälkeen ollu vanhempainiltaa. Että tämmösiä jotain pelisääntöjä vois sopia – – ”

Lisäksi jotkut opettajat pitävät ainakin näin alkuvaiheessa luokallaan Sähköisen Reissuvihkon lisäksi käytössä myös perinteiset reissuvihkot, joissa käsitellään päivittäisiä tapahtumia, jotka lähinnä liittyvät lapsen toimintaan:

Miesopettaja, 4.lk: ”Toki, meillä on edelleenkin paperiset reissuvihkot, pienet siniset vihkot käytössä, joihin kirjoitetaan tämmösiä päivittäisiä sattumuksia, että jos sääntöjä on kovasti rikottu niin sellainen niinkun nolokin juttu, että joutuu sitten selvittämään ja ope käski kirjoittamaan, et olin luvatta pois paikalta ja mekkala oli hirveetä ja sitten huoltajan kuittaus sille, et sitäkin käytetään eikä oikeestaan sitä sähkösen kautta tehdä – – ”

Tiedottamista enemmän tällä perinteisellä reissuvihkolla haetaan lapsen vastuuta eettisen toimintansa ymmärtämisessä moraalien kehittymiseksi. Semioottisen koulukunnan mukaan viestintä on merkitysten tuottamista ja vaihtoa, jolloin sanomat eli tekstit ja ihmiset toimivat vuorovaikutuksessa (Fiske 1998, 14–17). Semioottisen koulukunnan ajatus on taustalla haastattelemamme opettajan käyttäessä perinteistä reissuvihkoa Sähköisen Reissuvihkon rinnalla. Tällöin perinteinen reissuvihko toimiikin enemmän kurinpitokeinona kuin tiedottamisen vä-

lineenä. Tarkoituksena on kasvattaa lasta ymmärtämään tekonsa ja ottamaan vastuuta omista teoistaan.

9.1.2 Sähköisen Reissuvihkon rooli koulukulttuurissa

Sähköinen Reissuvihko on uusi väline koulun ja kodin yhteydenpitoon, joten sen käyttö on vasta muotoutumassa hämeenlinnalaisessa koulukulttuurissa. Sähköinen Reissuvihko ei sovi kaikkiin tilanteisiin.

Naisopettaja, 1.lk: ”Että mulla yks isä, ku äiti oli kirjottanu sellasen aika jännän kannanoton johonkin asiaa ja mä vastasin siihen samaan tapaan turhan pitkästi ni isä soitti ja sano, että ku mä laitoin et soitelkaa jos tää ei ny vielä selvinny. Hän sit soitti ja sano, et ku hän ei oikein tykänny että sähköpostilla hoidetaan ja mä sanoin sitte, että mä oon samaa mieltä. että sen pitäs olla enemmän niinku tällänen viestityssysteemi.”

Haastateltava ja vanhemmat kokivat jotkut asiat niin inhimillisiksi, että niiden käsittelemisen ei tulisi tapahtua sähköisesti.

Nykypäivän opettajalta vaaditaan perinteisen luokkahuonetyöskentelyn lisäksi uusien kommunikaatio- ja viestintätaitojen hallitsemista ja uuden pedagogiikan omaksumista vastaamaan interaktiivisen teknologian, verkko-oppimisen, hypermedian ja virtuaalisten ympäristöjen vaatimiin haasteisiin ja niiden mukanaan tuomiin mahdollisuuksiin (Luukkainen 2000, 100). Teknologian kehityksen tuoma muutos viestinnän saralla velvoittaa opettajan mukaan muutokseen. Sähköinen Reissuvihko on luonteeltaan sellainen, että myös vanhempien on oltava mukana kehittymisessä. Tavatessaan vanhempia, jotka eivät ole tai eivät halua olla mukana muutoksessa, opettajan työ ja oma kehittyminen hankaloituu. Jos kaikki kodin ja koulun välinen viestintä siirtyisi sähköiseen muotoon, tulisi varmasti enemmän negatiivista palautetta siitä, että viestinnän inhimillisuus vähenee. On hyvä, että haastatellun opettajan oppilaan isä uskalsi ottaa asian esille ja tuoda oman mielipiteensä julki. Savolainen (1998, 19–20) kirjoittaa, että kasvokkainen kontakti sopii sähköistä viestintää paremmin tilanteeseen, jonka

avulla pyritään selvittämään monia eri näkökohtia ja tulkintamahdollisuuksia sisältäviä viestejä. Kouluttautumisen myötä opettajien tulisi opastaa myös vanhempia eri viestintätilanteissa valitsemaan sopivin viestintämuoto.

Alasillan (2000) mukaan paljon pohdintaa on herättänyt kysymys, millaisiin tilanteisiin sähköisen viestimen käyttö oikeastaan sopii. Jokaisen käyttäjän pitäisi oppia luonnostaan tunnistamaan, milloin on parempi toimia toisella tavalla: kirjallisin tiedottein, soittaa tai tavata. Sähköisen viestintämuodon käyttäjän onkin hyvä kysyä itseltään, tekeekö mieli käyttää sähköistä viestikanavaa siksi, että on niin vaikeaa tai vastenmielistä kertoa asiaa kasvokkain tai edes puhelimitse. (Alasilta 2000, 87–88.)

Savolainen (1998) esittelee kirjassaan Daft'n ja Lengel'n (1986) kehittämän "media richness" -teorian, jonka mukaan eri viestintävälineiden valinta eri tarkoituksiin pohjautuu rationaaliseen harkintaan siitä, missä määrin eri viestintävälineiden ominaisuudet vastaavat viestien sisällöllisiä piirteitä. Tämä tarkoittaa sitä, että mitä moniselitteisempi ja vivahteikkaampi viesti on kyseessä, sitä ilmaisuvoimaisempi ja siinä mielessä rikkaampi viestintäväline tulisi valita. (Savolainen 1998, 19–2.0) Media richness -teoriaan vedoten tulisi Sähköisen Reissuvihkon viestintäosapuolien, opettajan ja vanhempien, tarkoin harkita, milloin on aika turvautua puhelimeen tai kasvokkaiseen kontaktiin. Henkilökohtaisia ja arkaluontoisia – tässä tapauksessa moniselitteisiä ja vivahteikkaita – asioita ei koeta soveliaiksi käsitellä sähköisen viestimen välityksellä. Oikean viestintävälineen valitseminen on myös Viherällä (2000) listattuna viestintäyhteiskunnan kansalaisen ensimmäiseksi taidoksi:

1) Osata teknisesti käyttää erilaisia viestintävälineitä ja valita kuhunkin tilanteeseen oikea väline.

9.2 TURVALLINEN KÄYTTÄÄ

9.2.1 Tietoturva

Kaikki haastattelemamme opettajat kokevat Sähköisen Reissuvihkon turvallisiksi käyttää:

Miesopettaja, 4.lk: ” – – mun mielestä siis tää e-reissari on siitä nerokas järjestelmä, että a) siellä ei ole roskapostia, b) sinne ei ihan helpolla virukset pääse – – ”

Sähköisen Reissuvihkon tietoturvaa ei epäillä. Se onkin suojattu 128-bittisellä SSL-yhteydellä, jossa Internet-osoitteen alku on muotoa *https//* eikä normaali *http//*. (Hämeen tietotekniikkakeskus 2004) SSL-protokollaa käytetään yleisesti myös pankkipäätelyyhteyksien suojaamismenetelmänä ja useimmat Internetin TCP-protokollaa käyttävät sovellukset voidaan suojata SSL:n avulla. TCP-protokolla varmistaa IP-protokollan avulla lähetettyjen datapakettien oikean järjestyksen ja tehokkaan pakkaamisen. (Ogletree 2001, 232.)

9.2.2 Lakipykälät

SSL -salauksesta johtuen Sähköinen Reissuvihko täyttää kaikki lakipykälät, eikä sen luotettavuutta ole syytä pelätä:

Naisopettaja, 2.lk: ”No en mä usko, et sitä luotettavuutta on kukaan pelänny. Eikä tämmösestä yksityisyyden suojasta tai semmosesta oo tullu mitään ongelmia.”

Sähköisessä viestinnässä on viestin lähettäjän ja vastaanottajan lisäksi mukana useita muita osapuolia. Sähköisestä viestinnästä tallentuu viestintäverkkoon jälkiä eli tunnistamistietoja. Näiden jälkien käsittelyn on katsottu edellyttävän henkilötietolain lisäksi erityissäätelyä. Vuonna 2004 astui voimaan sähköisen viestinnän tietosuojalaki (SVTSL 516/2004), jonka tarkoituksena on turvata sähköi-

sen viestinnän luottamuksellisuuden ja yksityisyyden suojan toteutuminen (Viestintävirasto 2004b).

Sähköisen viestinnän tietosuojalakia sovelletaan mm. yleisissä viestintäverkoissa tarjottaviin verkkopalveluihin, viestintäpalveluihin ja lisäarvopalveluihin (SVTSL 516/2004, 2§ ja 3§). Sähköinen Reissuvihko kuuluu verkossa toimiviin viestintäpalveluihin ja näin ollen kuuluu lain piiriin täyttäen kaikki sen vaatimukset.

9.3 LASTEN MUKANAOLO

Lapset eivät automaattisesti ole mukana Sähköisen Reissuvihkon käytössä, mutta opettajat haluavat lasten osallistuvan tai ainakin tietävän tiedotteista ja viesteistä.

Miesopettaja, 2.lk: ”– – joskus on ollu jotain semmosta, semmosta, että totanoinniin, että kerron lapsille semmosen niin ku yksinkertaisen, että oon kirjottanu vanhemmille tämmösestä aiheesta. Ja tota kertoo noin pääpiirteittäin ja sitte vanhemmille vähän tarkemmin. Kyllä mä monesti niin kun samana päivänä... taikka saattaa sit, voihan se olla niinkin päin, että jos mä illalla kirjotan jonkun viestin sinne vanhemmille, niin sit mä kerron seuraavana päivänä lapsille. Ja sehän saattaa olla sitten että osa on luku sähköpostin illalla taikka aamulla ja... Juu, juu ne huutaa, mä tiedän, siellä on sitä ja sitä, että mejän äiti kerto mulle aamulla! On niin ku tieto menny kodin kautta jo aikasemmin jos mä teen niin päin, mutta että.”

Miesopettajan käytäntönä on ottaa lapset mukaan viestimiseen kertomalla lapsille viestin sisältö pääpiirteissään joko etukäteen tai seuraavana päivänä.

Naisopettaja, 2.lk: ”– – tietenki nää tämmöset kaikkiin kotiin... kaikille kotiin menevät samat koulutiedotteet niin ne näkee, ja me käy-

ään ne yhdessä koulussa läpi luokassa. Ennen kun ne lähtee... Et nekin on perillä, mitä koulussa tapahtuu. – – Jos jotain on tapahtunut koulussa, niin mä sanon sitten, et mä laitan nyt e-reissarin välityksellä kotiin vanhemmille tietoa, että. Voivat sanoa, et siellä oottaa viesti.”

Naisopettajan käytäntönä on kertoa viestin lähettämisestä ja ydinsisällöstä, mutta lapset eivät kuitenkaan pääse näkemään viestiä koulussa.

Lapsen odotuksiin kodin ja koulun välisestä yhteistyöstä ei aina saa selvää vastausta. Kuitenkin lapsi kaipaa ja odottaa rehellisyyttä ja avoimuutta kaikilta aikuisilta ja haluaa olla tietoinen, mitä opettajat ja vanhemmat keskustelevat hänen asioistaan. (Paananen 1985, 155–156.) Opettajan on hyvä pitää oppilaansa ajan tasalla kodin ja koulun välisessä viestinnässä. Asiasta olisi hyvä keskustella vanhempien kanssa ja sopia roolijako – opettaja voi kertoa esimerkiksi viestin pääpiirteissään ja vanhemmat tarkemman asiasisällön.

Alasuutarin (2004) tutkimustuloksissa kasvatus nähtiin kokonaisuudessaan projektina, joka on tavoitteellinen tehtävä ja edellyttää aikuisen aktiivista roolia ja intensiivistä suhdetta lapseen. Ensisijaisen kasvattaja on koti. Koulun rooli lapsen elämässä on tärkeä vaikuttaja ja elämisen ympäristö. Koulun koettiin olevan turhan etäällä vanhemmista. Loppujen lopuksi onkin vanhempien päätettävissä, luetaanko Sähköisen Reissuvihkon viesti kotona yhteisesti vai onko tieto vain vanhemmille tarkoitettu:

Naisopettaja, 1.lk: ”Riippuu sitten vanhemmista, että näyttääkö ne niitä lapsille sieltä.”

9.4 PERINTEISEN REISSUVIHKON VANHEMMAT

Kaikilla luokilla on perheitä, joilla ei ollut mahdollisuutta ottaa Sähköistä Reissuvihkoa käyttöönsä.

Miesopettaja, 2.lk.: ” – – niillon ihan se, sit se perinteinen systeemi. Et niille menee sitten reissuvihon välissä, et saman viestin sitte niin ku printtaan pienifonttisella tekstillä ja sellai niin ku valmiiks leikattu lappu, että oppilaat aina niin ku liimaa sen sit sinne. Ja se ei kestä kauaa aikaa, koska niitä ei oo kun muutama mejän luokalla.”

Haastateltava menettelee Sähköistä Reissuvihkoa käyttämättömien vanhempien kanssa normaalisti, perinteisen reissuvihkon tarjoamin keinoin. Koska ei-käyttäviä perheitä on vain muutama luokassa, heidän kanssaan voidaan toimia sujuvasti ja toimivasti. Opettaja kokee joka tapauksessa työnsä helpottuvan.

Kaikki haastattelemamme opettajat eivät suhtautuneet ei-käyttäviin perheisiin yhtä joustavasti, vaan olisivat halunneet kaikkien käyttävän Sähköistä Reissuvihkoa:

Naisopettaja, 1.lk.: ” – – jos aattelis että kaikki sitä käyttäis niin varmasti se nopeuttais – – ”

Tosin haastateltava toteaa muussa yhteydessä, etteivät Sähköistä Reissuvihkoa käyttämättömät kodit sen suuremmin hankaloita toimintaa.

Cervone´n & O´Leary´n vanhemmuuden aktiivisuus-passiivisuus ajattelua mukaillen on olemassa pelko, että Sähköistä Reissuvihkoa ei-käyttävät vanhemmat jäävät helpommin passiivisemmiksi yhteistyössä opettajan kanssa verrattuna Sähköistä Reissuvihkoa käyttäviin vanhempiin (ks. Metso2004, 118–119; vrt. Siniharju 2003, 11–12). Lisäksi kirjallisiin tiedotteisiin saatetaan suhtautua välinpitämättömämmin (Eloranta 2000, 67–68). Kaikki opettajat kokevat kuitenkin

kin onnistuneensa molempien reissuvihkojen kanssa, koska heidän mukaansa ei-käyttävät vanhemmat eivät koe olevansa syrjäytyneitä:

Miesopettaja, 2.lk.: ” – – *Ei oo nurissu vastaan (ei-käyttävät vanhemmat)*”

9.5 MATKAPUHELINVIESTIEN MAHDOLLISUUS

Sähköisen Reissuvihkon toisessa versiossa on uutena ominaisuutena matkapuhelinviestit. Opettaja voi lähettää tekstiviestin tai tiedon uuden reissuvihkoviestin saapumisesta vanhemman matkapuhelimeen. Vanhemmat saavat aina saapumisilmoituksen opettajan lähettämästä viestistä. Ensimmäisessä versiossa viesti meni vanhemman sähköpostiin, mutta toisessa versiossa valinnaisena on myös matkapuhelin. (Lampela 2003.) Haastattelemamme opettajat eivät ole hyödyntäneet matkapuhelinmahdollisuutta. Yleisesti koetaan, että tulevaisuudessa tätä ominaisuutta voisi käyttääkin:

Miesopettaja, 4.lk.: *”En, en, sitä mä pidän turhana, sillä tavalla et kyllä se riittää sitten, täs on just sellanen, et jos on joku äärimmäisen tärkeä asia oppilaan turvallisuuden kannalta niin, että huoltajan pitää saada heti yhteys niin unohdetaan kaikki tekstiviestit, kaiveetaan puhelinnumero vaikka mistä, jopa itse olen vienyt oppilaan kotiovelle ja huoltajan tavannut siinä, silloin täytyy käyttää harkintaa ja toimia oppilaan parhaaksi siinä ja aikuiset kerkiää odottaa ja byrokratia saa jäädä, että oppilaalla on hyvä.”*

Miesopettaja, 2.lk.: ” – – *tietysti joku semmonen tilanne, että vaikka tulee tota kipeeks ja sitte tulee joku semmonen tilanne, että tota on vaikee saada sijaista ja joku toinen opettaja hoitaa vaikka... sillä tavalla, että opettaja haluaa viestittää vanhemmille, että olen sairana.”*

Naisopettaja, 2.lk.: *”Että voi olla, että siitä ois ollu jotain hyötyä, mutta kyllä mulla ne on niin hyvin nyt kuitenkin vastailtu.”*

9.6 KÄYTÄNNÖN JA KÄYTÖN ONGELMIA

9.6.1 Resurssien puute

Sähköisen Reissuvihkon käytön kannalta on oleellista, että koulussa on tarpeeksi verkossa olevia koneita.

Miesopettaja, 2.lk.: *” – – opettajanhuoneeltahan se vaatii sitä, sitä... että siellä on riittävästi koneita oikeesti. Että jos aattelee, että meidänkin koulussa kaikki ottais tän käyttöön, niin kyllä siellä ois ruuhkaa varmasti niillä koneilla! Kun ajattelee, että pelkästään sähköpostistakin tulee ruuhkaa. Sen pitäis sitte olla kaikissa kouluissa senkin puolen kunnossa, että opettajanhuoneessa olis sit niitä.”*

Ainakin yksi koulu, jossa kävimme haastattelemassa, on panostanut ATK-välineisiin Sähköisen Reissuvihkon käyttöönoton myötä:

Miesopettaja, 4.lk.: *”Meillä on tuolla opettajanhuoneessa kaksi konetta, jotka on verkotettu, kansliassa on rehtorilla yksi ja sitten isdn-yhteydet tuolla ATK-luokan 10 konetta, siitakin pääsee kyllä lukemaan mutta harvemmin kukaan on käyttänyt. Tällä pärjätään ja kyllä se tämänkokoisen opettajajoukon kestää (kuusiopettajainen koulu). Ennen oli vaan yksi, mutta laitettiin tälläiseksi ennen joulua tää järjestelmä.”*

Toinen haastateltava puolestaan kokee oman koulunsa resurssit riittämättömiksi:

Naisopettaja, 1.lk.: ” – – mun luokassa ei oo omaa konetta, ni mä sanoinki tässä jossain vaiheessa, että ei mun mielestä sitte kuulu jonottaa tavallaan koneelle siks ja sitten yks mistä mää niinku henkilökohtasesti kärsin, että siinä joku olentakana suurinpiirtein lukee niitä. – – sitten on tietty tietokonealuokka ja sinne voi tietysti mennä koulun jälkeen ja kotona mä voin, mut sanotaan nyt et jos tää olis ihan meidän ainoa, et kaikki olis tässä mukana, että niinku edellytettäs et me käytettäs tätä niinku kaikkeen tähän viestintään ni silloin mun mielestä kuuluis opettajalla olla, vaikka nyt sitte kahdella luokalla tässä joku yhteinen mutta ei niin että se on toi koulun hallintokone.”

Resurssien puutteellisuudesta huolimatta opettaja on sopeutunut tilanteeseen lähinnä käyttämällä kotikonetta. Ideaalitalanne on, että joka opettajalla on luokassaan Internet-yhteydellä varustettu tietokone:

Miesopettaja, 4.lk.: ” – – se on vasta tuleva haave (koneet luokissa), siihen on saatu nyt rahotusta, se on nyt mahdollista toteuttaa mutta katsotaan kuinka käy.”

Sähköinen Reissuvihko kulkee sähköisesti Internetin välityksellä ja päivittäisen käytön myötä opettajat tarvitsevat käyttöönsä verkossa olevan koneen (Lampela 2003). Yleisesti kaikki haastattelemamme opettajat kokivat koulujensa resurssit Sähköisen Reissuvihkon käyttöön puutteellisiksi – vaikka näinkin pärjätään.

9.6.2 Tekniikan peittäminen, virukset

Postmodernissa yhteiskunnassa lisääntynyt tekniikan kehittyminen tuo mukanaan ongelmia, jolloin hyödyksi ajatellusta asiasta saattaa tulla lisätyötä.

Miesopettaja, 2.lk.: *"Kerran oli semmonen, että oli joku tota, mä en muista, mikä se tapaus oli, mutta semmonen niin ku tärkeempi tiedotus, joka koskee niin ku jotain tiettyä päivää ja totanoinniin sit mä rupesin ihmetteleen, kun ei tullu minkäänäkösiä vastauksia siihen liittyen. Siitä mä sit rupesin epäileen, että nyt on niin ku jotain niin ku hämää ja tota... sit ku mä rupesin kattoon, niin ku tarkemmin sitte, ni se oli jotenkin ne viestit... tai se tiedote oli menny semmoseen johonkin lähettämättä tilaan mitä ei pitäis ainakaan niin ku olla ees olemassa siinä. Ja tota sit se niin kun selvis kyllä se tota et, sit sillä tavalla, et vanhemmat ehti saamaan sen viestin. Mut onhan se tietysti riski, että tota, et jos tulee joku tekninen häikkä, et se ei meekkään se viesti perille. Mutta toisaalta jos opettaja käy tarpeeks usein kattomassa, että onks menny perille, niin sit se tietysti hoituu se mahdollisuus siinä."*

Miesopettaja, 4.lk.: *" – – siel on teknisiä ongelmia, jotka eivät ole niinkään kodeista kiinni, toki saattaa olla niin vanha kone, että sen teho ei riitä, se ohjelma on aika raskas loppujen lopuksi, vaatii vähintään uskoakseni tollasen jonkun 400-hertzisen koneen, et se toimii siinä ihan nätisti."*

Naisopettaja, 2.lk.: *"Yhen kerran se oli silleen, et se ei toiminu ja tota... Ja sit nää omat kantapään kautta oppimiset, ne nyt kuuluu jokaisen uuen ohjelman käyttöönottoon, että... Semmosia jotain pieniä. Et jotain vanhemmat on laittanu... Et muutamasta perheestä on tullu, et ei saa jotain liitetiedostoja auki. Mut mä en tiedä onks se ongelma sitten ohjelmassa vai sitten koneessa joku vika."*

Viesti välitilassa, liitetiedostojen avaamisen ongelmat ja nopeasti vanhoiksi menevät tietokoneet, joissa ohjelmien pyörittämisteho ei riitä, ovat kaikki tämän päivän arjen ongelmia. Kirjautumisen hitaus ja virusuhka koettiin myös käytön ongelmaksi:

Naisopettaja, 2.lk: ” – – kirjautuu sinne ohjelmaan niin ku... siinä menee. Se on semmonen, mihinkä menee aikaa – – ”

Miesopettaja, 4.lk: ” – – joskus on tuskallisen hidasta (kirjautuminen), mutta laajakaistayhteyksillä pelaa hyvinkin vikkelästi ja toimii – – ”

Prosessikoulukunnan edustajien Shannonin ja Weaverin viestintämallin mukaan viestinnässä on kolme ongelmatasoa:

1. Tekniset ongelmat
2. Merkityksen ongelmat
3. Tehokkuusongelmat

Usein nämä ongelmatasot voivat kytkeytyä toisiinsa: olla yhteydessä toisiinsa tai riippua toisistaan (Fiske 1998, 20–21). Opettajien kokemat tekniset ongelmat vaikeuttavat viestintää joka tasolla. Tämä saattaa osaltaan lisätä negatiivista asennetta Sähköistä Reissuvihkoa kohtaan. Tietojärjestelmän ongelmien ja pettämisen lisäksi ovat uhkana myös virukset:

Miesopettaja, 2.lk.: ” – – tässä kun oli tos syksyllä (2003) kun oli tää MS-Blast ja mitä muita niitä nyt oli liikenteessä, niin kyllä se sikäli vaikutti, et muutamat vanhemmat ku oli silleen, et ei niin ku uskaltanu avata konetta. Tai siis sähköpostia et ku sielä oli jollakin tullu hirvee kasa jotain roskapostia niin kun, ni tota. Niin sitte tuli muis-taakseni parilta vanhemmalta tuli silleen niin ku sitten... Ku niillon kuitenkin kaikilla on se perinteinenkin reissuvihko olemassa kaiken varalta. Jos menee just vaikka kotitietokone rikki taikka muuta. Ni sieltä tuli sitten viestiä, että nyt en avaa vähään aikaan konetta, kun on tää tällanen olemassa, et voinko saada viestit niin kun sit tällai paperimuodossa.”

Virukset ovat ohjelmia, jotka on suunniteltu kopioitumaan ja leviämään itsenäisesti. Ne ovat ohjelmoitu hankaloittamaan tietokoneella työskentelyä. Virukset voivat tuhota isäntäkoneidensa tiedostoja tai tyhjentää koko kovalevyn. Aiemmin virukset levisivät levykkeiden ja CD-levyjen välityksellä, nykyään pääosin verkkoyhteyksien, imuroitujen ohjelmien ja sähköpostin, erityisesti liitetiedostojen, avulla. (Paananen 1999, 329–331; Wiio 2000, 73.) Erittäin haitallisiksi ovat osoittautuneet sellaiset virukset, jotka lähettävät tartuttamansa tietokoneen sähköpostiosoitelistan avulla virusohjelman liitetiedostona muihinkin tietokoneisiin käyttäjän tietämättä (Tella 2001, 59). Vaikka Sähköinen Reissuvihko on suojattu SSL -salausmenetelmällä ja Internet-yhteys yleensä palomuurilla (vrt. Paananen 1999, 320; Ogletree 2001, 232), ovat virukset silti mahdollinen uhka. Mikäli tietokone on yhteydessä lähiverkkoon tai Internetiin, on virusriski aina olemassa (Paananen 1999, 322). Virusten tekijät ovat myös ajan hermoilla. Kaikesta huolimatta opettajilla on suuri luottamus Sähköisen Reissuvihkon tietoturvallisuutta kohtaan:

Miesopettaja, 4.lk.: ” – – *mun mielestä siis tää e-reissari on siitä nerokas järjestelmä, että a) siellä ei ole roskapostia, b) sinne ei ihan helpolla virukset pääse – –* ”

Miesopettaja kehuu Sähköisen Reissuvihkoa nerokkaana järjestelmänä, jossa ei ole roskapostia eivätkä sinne virukset aivan helpolla pääse. Nerokkuutta lisää se, että Sähköinen Reissuvihko on käyttöominaisuuksiltaan suunniteltu mahdollisimman tarkasti, jolloin teknisiä ongelmia voidaan jopa välttää:

Naisopettaja, 1. & 2.lk: ” – – *kun ihmisillä kaatu niitä koneita välillä, et ei toiminukka, ni ei aina lapset muistanu sanoo, et tarvisinki ny sen paperiversion, mut sitte mä tiesin, et siellä ei ollu luettu, et se hän toimii hirveen hyvin, se vaihtaa väriä sun muuta – –* ”

Sähköisessä Reissuvihkossa käytetään opettajan apuna värikoodeja (ks. liite I), joiden avulla voi seurata viestien lukemista; lähetetty viesti muuttuu heti vihreäksi, kun se on avattu (Hämeen tietotekniikkakeskus 2004). Haastateltavan an-

taman esimerkin valossa voidaan todeta, että hyvän teknisen suunnittelun avulla virheitä voidaan eliminoida ja opettajan työ helpottuu.

9.6.3 Alku aina hankalaa: käyttöympäristöön totutteleminen

Uusi käyttöympäristö vaatii opettelua. Eräälle haastateltavista miltei tapahtui tietämättömyydestä johtuva harmillinen virhe.

Naisopettaja, 1.lk: ” – – siellä on sellanen kohta kun tiedotteet, ni esimerkiks tämmönen asia, et mitä mä en tienny, että ku mä arkistoin tiedotteen ni se menee koulun yhteiseen arkistoon. Ni se oli niinku tosi kornia kun jotain kirjottaa ni se on kaikkien luettavana – – mulla joku isä laitto sellasen vähän arkaluontosena lapsensa asian ja onneks mä en arkistoinu sitä sinne, ei sinne nyt vanhemmat pääse, mut kaikki opettajat. – – Kun se selvis mulle ni huomasin, että mä rupeenki laittaa niinku viestin, ni se on mun oma arkisto – – ”

Tiedostettuaan ongelman haastateltava vaihtoi käytäntöään viestien lähettämisessä. Sähköisessä Reissuvihkossa on jokaisella käyttäjällä mahdollisuus luoda omat toimintatapansa.

Sähköinen viestintä on usein asiapainotteista ja lyhyen informaation välittämiseen tähtäävää. Monien mielestä sähköinen viesti onkin parhaimmillaan faktojen ja muun neutraaliksi koetun informaation välittämisessä. Se koetaankin usein kylmäksi, koska siinä ei ole samaa nonverbaalista viestintää ja sosiaalisia vihjeitä, jotka sävyttävät kaikkia kasvokkaisuviestintätilanteita (Tella ym. 2001, 57.) Vaikka nonverbaalinen viestintä verkossa puuttuu, ei voida väittää ettei siellä olisi viestinnän metatasoa. Vihjeitä viestien oikeaan tulkintatapaan on vain vähemmän, mikä aiheuttaa toisinaan hämmennystä ja saattaa johtaa viestien vääristymiseen ja tätä kautta väärään tulkintaan. Vihjeitä viestien metatasosta antavat vaikkapa kirjoitustyylit ja hymiöt (Matikainen 2001, 27).

Haastattelemamme opettaja ja vanhemmat kokivat oppilaaseen liittyvissä henkilökohtaisissa asioissa viestinnän Sähköisen Reissuvihkon kautta varsin kylmäk-

si. Tellaa mukaillen voidaan todeta, että sähköisessä viestinnässä ei koskaan päästä lähellekään sitä metatasoa, jota kasvokkain tapahtuvassa viestinnässä aina on. Kuitenkin sähköinen viestintä on periaatteessa luonteeltaan demokraattista ja tasa-arvoista (Tella ym. 2001, 53). Tiedottavassa muodossa sähköinen viestintä tasa-arvoistaa opettajan ja vanhemman rooleja, mikä on hyvä asia kaiken kodin ja koulun välisen yhteistyön kannalta. Tämä mahdollistaa pääsyn lähemmäksi hyvää yhteistyötä – aitoa kumppanuutta ja kommunikointia (ks. Lundvall 2004; Förbundet Hem och Skola i Finland 2004).

9.6.4 Inhimilliset virheet

Inhimillisten erheiden mahdollisuutta ei voi koskaan sulkea pois.

Naisopettaja, 2.lk: ”Silleen tuli tossa alkusyksystä kun... tai loppusyksystäks se otettiin käyttöön, että... että... Kun ihmisille tulee hirveen paljon nykyisin sähköposteja, ja roskapostia, ni... Sit jos saatto samanaki päivänä, siin oli semmonen rypäs, ikään kuin rypäs, et jokainen opettaja ilmoitteli jostakin, ni... Nii joo, se johtu siitä, ku on saman perheen lapsia eri luokilla. Niin sit se sama viesti menee moneen kertaan. Et siitä tuli sitten semmosta...”

Kuten haastattelemamme naisopettaja totesi, inhimilliset virheet saattavat aiheuttaa myös ylimääräistä postia, joka heikentää käyttäjien myönteistä suhtautumista ja luottamusta reissuvihkoon tärkeiden viestien välittäjänä (vrt. sähköposteihin tuleva roskaposti).

Miesopettaja, 4.lk.: ” – – virhemahdollisuus, että viesti menisi väärälle vastaanottajalle, on tietenkin mahdollista mutta jos vähääkään on perehtynyt käyttöön niin koneenkäyttäjää osaa lähettää luottamukselliset viestit ilman ongelmia.”

Haastattelemamme opettajat kokevat, ettei inhimillisiä virheitä tapahdu paljon. Tosin virheiden mahdollisuus uuden media verkottuneessa ja digitaalisessa

ajassa on suurempi, koska viestin lähetys on kaksisuuntaista toisin kuin perinteisessä mediassa, jossa viestin lähetys tapahtuu yksisuuntaisesti (Tarkka, Hintikka & Mäkelä 1996, 2–18). Sähköisessä Reissuvihkossa viestin lähetys on tehty mahdollisimman helpoksi: Sähköisen Reissuvihkon välityksellä opettaja voi lähettää oppilaskohtaisia tai isompaa ryhmää koskevia viestejä oppilaiden vanhemmille. Viestien tai tiedotteiden lähettämässä opettaja voi halutessaan muodostaa oman luokkansa rinnalle eri ryhmiä: esimerkiksi *oma luokka, liikuntaryhmä, luokkaretkeläiset jne.* Opettaja voi myös ohjelmoida ajan, jolloin haluaa tiedotteen lähtevän. Palvelussa opettajan apuna viestien lukemisen seurannassa toimivat värikoodit; lähetetty viesti muuttuu heti vihreäksi, kun se on avattu. (Hämeen tietotekniikkakeskus Oy 2004.) Helppo käytettävyys tuo toisaalta myös virheen tekemisen helpoksi – siihen tarvitaan vain yksi ajattelematon napin painallus.

9.6.5 Negatiivisen palautteen pelko

Yksilöiden välinen viestintä, interpersonal communication, voi tapahtua joko kasvokkain, kirjallisesti tai teknologiaa hyödyntäen. Sähköisessä Reissuvihkossa on riskinä antaa helpommin negatiivista palautetta kuin kasvokkain, puhelimessa tai kirjallisesti lapsen toimiessa viestin välittäjänä, jolloin viesti on hänenkin luettavissaan.

Naisopettaja, 2.lk: ” – – yksittäiset viestit joillekin oppilaille, niin sitä määh pelkään, että... Et ne on vaan negatiivisia. Mä ite ainakin pyrin, et jos mullon jotain semmosta korjaavaa palautetta, niin mä sitten soitan tai... Mieluummin kun laitan sillä.”

Lahdes (1987, 109) on listannut joitakin koulun ja kodin välistä yhteistyötä vaikeavampia, miltei klassisina pidettäviä seikkoja. Hänen mukaansa on yleensä kyseessä jokin negatiivinen seikka, kun koulu ottaa yhteyden huoltajiin. Sähköisen Reissuvihkon tehdessä viestinnästä helpompaa pelkäävät opettajat yhteydenpidon kääntyvän liian negatiiviseksi. Onneksi opettajat itsekkin ovat tiedostaneet

tämän. Eräs haastattelemamme opettaja kertoi, että heidän koulussaan on pohdittu mahdollista ”e-reissarietiikan” luomista:

Naisopettaja, 2.lk: ” Et just itse asiassa ollaan pohdittu sitä opettajien kanssa, et pitäskö meidän joku e-reissarin etiikka... etiikka kehitellä. Muutenkin ollaan... pelätään sitä tavallaan, että tuleeko siitä vaan tämmösen negatiivisen viestimisen väline, et se korostaa sitä pian helposti.”

9.6.6 Lasten vastuun katoaminen

Paljon pohdintaa on herättänyt kysymys: Katoaako Sähköisen Reissuvihkon käytön mukana lapsen vastuu?

Miesopettaja, 2.lk: ”Osa on esittänyt sinne semmosen näkökulman siihen, että periaatteessa se... se tota vanha perinteinen reissuvihko sitten kasvattais enemmän sinne sitä vastuupuolta, et se on sen oppilaan vastuulla näyttää se viesti kotona. Mutta mä oon taas sitä mieltä, että kyllä koulussa on sinne taas niin paljon kaikennäköisiä muita niin kun siis sellasia asioita, jotka kasvattaa sen lapsen vastuuta, että.”

Miesopettaja kokee, että Sähköisen Reissuvihkon myötä lapsen vastuu ei katoa, vaan koulussa riittää keinoja kasvattaa lapsi vastuullisuuteen. Haastattelussa hän mainitsee lapsen vastuullisina asioina muun muassa sen, että lapsi tekee kaikki läksyt oma-alotteisesti ja hoitaa yleensäkin kaikki asiat kunnolla.

Metson tutkimuksen Koti, koulu ja kasvatus – kohtaamisia ja rajankäyntejä (2004) mukaan kasvatus on yhdistävä tekijä kodin ja koulun välillä. Vanhempien näkökulmasta kodin ja koulun välinen yhteistyö näkyi koulusta kotiin tulevana informaationa ja vanhempainiltoina. (Metso 2004, 3.) Tähän saakka viestien välittäjänä on toiminut lapsi kuljettamalla perinteistä reissuvihkoa repussa kodin ja koulun välillä. Tällöin perinteisen reissuvihkon tuoma vastuu on ollut osa kasvatusta.

Naisopettaja, 1.lk: *”Että tämmösiä jotain pelisääntöjä vois sopia ja mitähän sit, no tää oli negatiivinen tää et siinä jää lapsi sit niinku ulkopuolisemmaks. Et en mä ihan niinku ainoona viestintämuotona.”*

Naisopettajaa painaa selvästi huoli lapsen jäämisestä omien asioidensa ulkopuolelle. Haastattelussa opettaja toteaa lisäksi, että perinteiset tiedotteet ovat lasten mielestä mielenkiintoisia, ja hän pohtii kumpi on tärkeämpää: viestin varma perillemeno vai lapsen vastuullinen osuus koulun ja kodin välisessä yhteistyössä. Opettaja on päättänyt säilyttää perinteisen ”reppureissarin” Sähköisen Reissuvihkon ohella.

Perinteinen reissuvihko saa oppilaat tuntemaan, että kotona ollaan kiinnostuneita ja seurataan koulunkäyntiä. Opettaja ja vanhemmat voivat esimerkiksi sopia jokaviikkoisesta kouluraportoinnista, jonka vanhemmat kuittaavat viikottain nähdyksi. Ellei vihkossa ole nimeä, opettaja ottaa yhteyttä kotiin. Reissuvihkolla on ollut myönteinen vaikutus koulunkäyntiä laiminlyöville ja huonosti käyttäytyville oppilaille. Menetelmä on työläs, mutta opettajat ovat olleet halukkaita tukemaan oppilaan koulunkäyntiä reissuvihkon avulla. (Paananen 1985, 156.) Sähköisen reissuvihkon mukana oppilaan rooli vähenee. Monet opettajat kokevat, että perinteisen reissuvihkon tuoma vastuu ei saa kadota sähköisen reissuvihkon myötä. Toisaalta kuitenkin haastattelemaamme miesopettajaa myötäillen kouluilla on rajattomat muut mahdollisuudet tarjottavanaan, jotta oppilas kasvaa vastuulliseksi kansalaiseksi. Jotkut opettajat haluavat kuitenkin säilyttää perinteisen reissuvihkon kasvatukseen sähköisen reissuvihkon rinnalla:

Miesopettaja, 4.lk: *”Toki, meillä on edelleenkin paperiset reissuvihkot, pienet siniset vihkot käytössä, joihin kirjoitetaan tämmöisiä päivittäisiä sattumuksia, että jos sääntöjä on kovasti rikottu niin sellainen niinkun nolokin juttu, että joutuu sitten selvittämään ja ope käski kirjoittamaan, et olin luvatta pois paikalta ja mekkala oli hirveetä ja sitten huoltajan kuittaus sille, et sitäkin käytetään eikä oikeastaan sitä sähkösen kautta tehdä – – ”*

Vastuukysymys on yksi isoimmista argumenteista, joilla jotkut opettajat perustelevat haluttomuuttaan ottaa Sähköistä Reissuvihkoa käyttöön.

9.6.7 Yhteenveto Sähköisen Reissuvihkon käytön ongelmista

Haastatteluista kävi ilmi seuraavat Sähköisen Reissuvihkon käytön ongelmat:

- ❖ resurssien puute,
- ❖ tekniset ongelmat/virukset,
- ❖ inhimilliset virheet,
- ❖ oman osaamisen/uskaltamisen heikkous,
- ❖ muutosvastarinta,
- ❖ näkemys lasten vastuun katoamisesta ja
- ❖ negatiivisen palautteenannon helppous.

Tekniset ongelmat ja virukset pystytään pitämään aisoissa päivittämällä tietokoneen torjuntaohjelmia. Inhimillisiä virheitä ei voi eliminoida yhtä helposti – niihin on vain suhtauduttava oikealla tavalla. Näkemys lasten vastuun katoamisesta tuntuu olevan monelle perinteistä reissuvihkoa käyttävälle opettajalle kynnyskysymys. Toisaalta hyväksi ratkaisuksi tähän on osoittautunut käyttää molempia reissuvihkoja rinnakkain: Sähköinen Reissuvihko olisi se tiedottavampi puolisko ja perinteinen puolestaan kasvattavampi.

Oikeastaan ainoa Sähköisen Reissuvihkon käytön aikana esiin noussut negatiivinen asia on negatiivisen palautteenannon helppous. Tämä uhkakuva kuitenkin näytetään tiedostavan jo melko varhaisessa vaiheessa Sähköisen Reissuvihkon elinkaarta, joten asiaan voidaan ja osataan kiinnittää huomiota, jottei näin tapahtuisi.

Resurssien puute on suuri ongelma; yksi tai kaksi konetta opettajainhuoneessa ei riitä. Lisäksi yleinen muutosvastarinta voi haitata joidenkin opettajien suhtautumista Sähköisen Reissuvihkon käyttöönottoon. Yksi haastateltavistamme oli pohtinut ikäänsä ja valmiuksiaan opetella vielä uusi teknologinen sovellus:

Naisopettaja, 1.lk: ” – – mä oon aatellu sillain et oon kuitenki sen ikänen ihminen, että jossen mä lähe tähän nyt mukaan ja tässä tulis vaikka joku resurssien säästöjuttu, vaikka viiden vuoden päästä käytettäs koko Hämeenlinnassa, tai 6–7-vuoden päästä, ni sit se kynnys ois aika suuri.”

län, omien valmiuksien, riittävien resurssien ja oman asenteen lisäksi voi tietenkin kohdata teknisiä ongelmia tai viruksia.

Sähköistä Reissuvihkoa käyttävät opettajat ovat jokainen omalta osaltaan pohitineet näitä asioita. Jokainen haastattemistamme opettajista on tullut tulokseen, että Sähköinen Reissuvihko kannattaa ottaa käyttöön helpottamaan opettajan jokapäiväistä työtä. House´n ja McQuillan´n mukaan jokaisen muutokseen osallistuvan tulisi etukäteen pohtia, onko uudistuksella mitään merkitystä työleelle (ks. Syrjäläinen 2002, 128–129). Pohtimalla ja arvioimalla muutosta – tässä tapauksessa Sähköistä Reissuvihkoa – etukäteen osaa suhtautua siihen kriittisesti ja lisäksi arkikäytössä huomaa sen hyödytkin paremmin.

9.7 MIKSI SÄHKÖINEN REISSUVIHKO OTETAAN AVOSYLIN VASTAAN?

Opettajuuden toimenkuva on kohdannut melkoisen muutoksen yhteiskunnan kehityksen myötä. Kohonen on Fullania mukailleen jäsentänyt postmodernin ajan opettajan työnkuvan:

- ❖ Opettaminen ja oppiminen
- ❖ Kollegiaalinen yhteistyö
- ❖ Oppimisympäristöt ja uudet kumppanuudet
- ❖ Itsensä näkeminen jatkuvana oppijana
- ❖ Muutosprosessien kohtaaminen
- ❖ Eettinen päämäärä

(ks. Luukkainen 2000, 82–83.)

Yhtenä kohtana on muutosprosessi, jonka jokainen Sähköisen Reissuvihkon käyttöönsä ottanut opettaja on käynyt läpi puntaroimalla hyviä ja huonoja puolia. Sähköinen Reissuvihko on vielä omasta puolestaan uudenlainen oppimisympäristö, jonka kautta mahdollisesti saadaan uusia kumppanuuksia. Oma opettajuus täytyy nähdä jatkuvasti kehittyvänä ja kehitettävänä voimavarana. Onneksi haasteisiin osataan suhtautua oikealla tavalla; haastateltavat tuntuivat ottavan Sähköisen Reissuvihkon avosylin vastaan.

9.7.1 Rajoittumaton käyttö aikaan ja paikkaan nähden

Sähköistä Reissuvihkoa on mahdollista käyttää 24 tuntia vuorokaudessa.

Naisopettaja, 1.lk: ” – – kyllä meilläkin joku työaika pitäis olla, että tässä sortuu semmoseen kummalliseen, 22.30 mä luen ja vielä tsekkaan jonku tai mä odotan jotain juttua, että onkohan se nyt vielä läkään sitä kattonu. Mä saatan sit kattoo ja jonain sunnuntainailtana tuli joku hankala asia, ei se nyt nii kauheen kiva ollu, oma vika kun mä luin sen, mutta tavallaan kun se tulee mun omaan sähköpostiin ja jos mä haluan muuten kattoo sähköpostii ja siellä lukee et uusi viesti reissuvihkossa, ni kyllähän mä sen tsekkaan.. Että vähän on sellanen, että ollaan sitten niinku vielä enemmän tavoitettavissa ja kokoajan, kun me eletään muutenkin tätä 24.”

Opettaja kokee ongelmaksi työajan rajojen venymisen. Kuten haastateltu toteaa, on rajojen veto itsestä kiinni.

Naisopettaja, 1.lk: ”Että tota noinniin, jos aattelis että kaikki sitä käyttäis niin varmasti se nopeuttais ja sitte vielä oppis ite jakaan aikansa, ettei iltasin ja sunnuntaina ja lauantaina kävis.”

Halutessaan opettaja voi rauhoittaa viikonloput omaksi ajakseen. Jotkut opettajat kokevat ja nimeävät Sähköisen Reissuvihkon hyväksi ominaisuudeksi ajan käytön ja työskentelypaikan joustavuuden:

Miesopettaja, 2.lk.: ” – – mä koen ite sen henkilökohtasesti niin kun helpommaks, et kun on kotona se yhteys. et mä monesti teen sitten, no osan hommista ainakin, teen sitte illalla. Ja monesti just näitä sitten näitä tiedotteita, semmosia pitempiä juttuja, niin kirjottaa sitte rauhassa, sitte.”

Teleloginen viestintä sisältää uutta tieto- ja viestintätekniiikan mahdollistamaa tietokonevälitteistä viestintää ja palveluja sekä sähköistä ja telemaattista pienryhmä- ja kohdeviestintää, esimerkiksi paikallistason lehdet, radiot, televisio, sähköposti, tietokonekonferenssit, elektroniset ilmoitustaulut ja viestintäverkko-palvelut. Nämä antavat käyttäjälleen huomattavan paljon valtaa päättää, mistä, milloin ja miten viestitään. (Tella ym. 2001, 53) Sähköinen Reissuvihko kuuluu viestintäverkkopalveluihin. Töitä on mahdollista tehdä itse valitsemanaan ajankohtana, edellyttäen, että käytössä on Internet-yhteydellä varustettu tietokone.

9.7.2 Ajan ”säästäminen”

Sähköisen Reissuvihkon rajoittumaton käyttö aikaan ja paikkaan nähden mahdollistaa myös ajan ”säästämisen”.

Miesopettaja, 4.lk.: ” – – säästyy aikaa siinä, että ei tarvitse monistaa niitä papereita ja se (viesti) lähtee heti – – ”

Naisopettaja, 2.lk.: ”Et kyl se, kyl se säästää (aikaa) ja viesti menee nopeesti sit tavallaan perille. Tai tavallaan sen voi sit ku sen on tehny, niin sen voi niin ku unohtaa, ei tuu semmosia lippulappusia.”

Monisteiden otto vie turhaa aikaa. Sähköinen Reissuvihko säästää monistamiselta. Lisäksi viesti lähtee heti, joten opettajan ei tarvitse enää huolehtia asiasta. Vapaa-ajalla ei tarvitse muistella viestejä, koska ne ovat jo lähteneet.

Miesopettaja, 2.lk: *”Kyllä mä uskon, että säästää. Siinä aluks on tietysti se isompi rupeema, kun ite laittaa ne tiedot, se on niin ku open homma laittaa ne osotteet ja ne ylös. Et sit... Mut jos ajatellaan koko vuotta, ni se on varmasti pieni aikamäärä siihen verrattuna, kun aattelee, et täällä sitten niin ku tuntien jälkeen ja tuntien alussa tuodaan aina reissuvihkoo sit tähän, että... rupee siinä sit saman tien kirjoitteleen, että... Taikka sitten se, kun on näitä tiedotteita ja muita, että sit otetaan niitä liimaustalkoita, että...”*

Laurialan mukaan yksi syy uudistusten vastustamiseen on uudistamisen tuoma lisätyö (Lauriala 1998, 123–125). Sähköinen Reissuvihko vaatii alkuvaiheessa paneutumista ja aikaa; aluksi opettaja joutuu tekemään isomman työn opetellessaan ohjelman ja syöttäessään tai tarkistaessaan oppilaiden tiedot. Kuitenkin tämän joutuu tekemään vain kerran ja sen jälkeen oppilaiden tiedot löytyvät samasta paikasta. Tämäkin säästää aikaa.

HPO:n projektihallintopäällikkö Sini Pitkäsen mukaan Sähköisen Reissuvihkon ideana on se, että tieto löytyy aina tietystä paikasta (Oksanen 2004). Opettajan näkökulmasta Sähköinen Reissuvihko on sekä arkisto oppilaiden ja vanhempien tiedoista että viestintäväline kodin ja koulun välillä (Hämeen tietotekniikka-keskus Oy 2004).

9.7.3 Viestin perillemenon varmuus ja nopeus

Yksi uuden median ominaispiirre on reaaliaikaisuus (Tarkka, Hintikka & Mäkelä 1996, 2–18).

Naisopettaja, 1. & 2.lk: *” – – mä muistan, oli muutaman jopa niin, et mul oli kone auki ja aha sielt tulikin viesti ja katoin, että mitäs täällä on ja sain saman tien vastattua. Eliikkä ihan niinku reaaliajassa keskustelua siinä, et se oli hirveen hyvä.”*

Haastateltava kehuu erityisesti mahdollisuutta reaaliaikaiseen keskusteluun vanhempien kanssa kesellä päivää. Lisäksi viestin voi lähettää heti, eikä ikäviä unohtamisia tapahdu niin helposti:

Naisopettaja, 2.lk: ” – – jos meillä olis luokissa omat tämmöset Internet-yhteyksillä olevat koneet opettajilla, niin sit pystyis välitunnilla tai heti siinä samalla, jos tunnilla tulee joku juttu, ni... Siin ois se au-ki se ohjelma, niin tosi nopeesti pystys laittaaan siitä. Et kyl se, kyl se säästää (aikaa) ja viesti menee nopeesti sit tavallaan perille.”

Murros modernista postmoderniin on muuttanut yhteiskunnan arvoja niin, että ajan säästäminen nähdään itseisarvona (Autio 2005). Opettajat kokevat Sähköisen Reissuvihkon välineenä saavuttaa tämä arvo. Sähköisen Reissuvihkon voidaan nähdä istuvan hyvin yhteiskunnan nykyrutiineihin (ks. Syrjäläinen 2002, 128–129). Lisäksi haastateltava kehuu viestin nopeaa perillemenoa.

Sähköisen viestinnän suuri etu on sen tekninen välitysnopeus. Viesti kulkee lähettäjän koneesta vastaanottajalle muutamassa sekunnissa. Viivettä saattaa syntyä lähinnä, kun vastaanottaja ei lue postiaan. Lisäksi lähettäjän on mahdollonta tietää, milloin vastaanottaja on todella lukenut viestin. (Alasilta 2000, 94; Järvinen 2000, 25) Sähköisessä Reissuvihkossa viestin lukematta jättäminen on eliminoitu erilaisin luokkakohtaisin sopimuksin ja järjestelmän värikoodein. Palvelussa opettajan apuna viestien lukemisen seurannassa toimivat värikoodit; lähetetty viesti muuttuu heti vihreäksi, kun se on avattu, joten tarvittaessa opettaja voi lähettää muistutuksen niille vanhemmille, jotka eivät ole vielä lukeneet viestiä (Hämeen tietotekniikkakeskus Oy 2004). Haastatellut opettajat kokivat viestin perillemenon Sähköisen Reissuvihkon kautta varmaksi:

Miesopettaja, 2.lk: ” – – et kun sä meet kattomaan sit sitä viestiä, niin näkyy ne vastaanottajat ja näkyy saman tien se niin ku värikoodeilla niin kun eroteltuna, että nää tietyillä väreillä olevat on lukematta ja... sit siin on vielä ne, keillä ei oo sähköpostia, ne on aina niin ku siinä uudestaan, et voi kelata itekseen, et ooksä muistanu

niille laittaa. – – Siitä näkee kyl tosi selkeesti, että kuka on luku ja kuka ei.”

Naisopettaja, 1.lk: *”Mut että tietysti siinä on se hyvä puoli, että siten varmasti tavoittaa.”*

Viestinnän historiassa ihminen on kohdannut suuria muutoksia. On harpattu puheen kulttuurista kirjoitustaidon kulttuuriin, kirjoitustaidon kulttuurista kirjapainotaitoon ja typografisesta kulttuurista sähköisen ja digitaalisen viestinnän kulttuuriin. (Kunelius 2003, 53; Nordenstreng & Starck 1992, 7.) Nykyaikana eletään pysyvän muutoksen aikaa sähköisen ja digitaalisen viestinnän kulttuurissa (Varis 1995, 67). Kommunikaatioteknologian jatkuva kehitys tekee sähköisestä viestinnästä luotettavan. Koulumaailmassa teknologian kehitys näkyy esimerkiksi opettajien käyttäessä Sähköistä Reissuvihkoa luotettavana työvälineenä.

9.7.4 Ekologinen viestintätapa

Teknologian kehitys on mahdollistanut ekologisemman viestinnän kodin ja koulun välillä.

Naisopettaja, 2.lk.: *” – – paperimäärä väheni iha hirveesti niissä koulutiedotteissa että menee sähkösesti.”*

Haastateltava on todennut paperin määrän selkeän vähenemisen. Sähköinen viestintä voidaan nähdä ekologisena muotona, koska paperia säästyy (Alasilta 2000, 95). Kioton ilmastopimuksen voimaantumisen (helmikuu 2005) myötä luonnon itseisarvoa huomioidaan enemmän ja luonnon säästäminen ja suojeleminen on tärkeä asia nykyisessä postmodernissa yhteiskunnassa. Koulun kulttuuriin kuuluu ympäristöasioiden huomioon otto – niiden eettinen pohtiminen ja käytännön toiminta asian hyväksi. Sähköinen Reissuvihko omalta osaltaan pyrkii tukemaan tätä tavoitetta. Opettajat saavat hyvän omantunnon edistämällä näin ympäristöasioita.

9.7.5 Positiivinen asenne: Sähköinen Reissuvihko helpottaa työntekoa

Haastateltavilla oli jo etukäteen positiivinen ennako-odotus työnteon helpottumisesta Sähköisen Reissuvihkon avulla. Aikaan ja paikkaan rajoittumaton käyttö, ajan säästäminen sekä viestinnän helpottuminen, varmuus ja nopeus helpottavat selvästi opettajan työntekoa.

Miesopettaja, 4.lk.: ” – – *oli alustava kierros, jolloin kysyttiin haluaako ottaa ja yleensäkin kun näihin ATK-asioihin olen vihkiytynyt jollain tavalla niin samaa linjaa noudattaen. Ei hylätä uutta tekniikkaa vaan katsotaan mitä se tuo apua.* ”

Naisopettaja, 2.lk.: ”*Kyllä mä luulen, että kaikki sen halus ottaa. Et se oli sillon kun mä tulin viime syksynä tänne koululle... Et sitä niin ku jo ootettiin, et koskahan me saatas se käyttöön, että. Et ootettiin, et se helpottas hommaa. Se oli tosi tervetullu juttu.*”

Haastatteluista heijastuu positiivinen asenne muutokseen. House´n ja McQuil-
lan´n mukaan jokaisen muutokseen osallistuvan olisi hyvä pohtia, onko tällä uudistuksella mitään merkitystä työlleni, miten uudistus sopii koulun kulttuuriin ja mikä motivoi tähän muutokseen (ks. Syrjäläinen 2002, 128–129). Haastateltavat ovat pohtineet Sähköisen Reissuvihkon merkitystä työlleen. He ovat ottaneet sovelluksen vapaaehtoisesti käyttöönsä, ja tämäkin jo osoittaa heidän myönteistä suhtautumistaan uudistuksiin. Lisäksi muutokseen tarvitaan aina ripaus rohkeutta:

Naisopettaja, 1.lk.: ” – – *(korkeammasta iästä johtuen) opettelenko mä enää ni siitä mä oon tyytyväinen, että mä lähdin rohkeesti mukaan.*”

9.8 YHTEISTYÖ KODIN JA KOULUN VÄLILLÄ

9.8.1 Yhteistyön laadukkuus

Sähköinen Reissuvihko tuo viestintään laatua sillä, että viesti menee nopeasti ja varmasti perille:

Naisopettaja, 2.lk: ” – – (viestintä) on se sillain varmaan helpottanu, – – mutta sit jos ne soittais ni ne voi ajatella, että saako sitä opettajaa ny kiinni, ni on tullu muutama sellanen ihan hyvä tiedote.”

Vanhemmat kokevat hyväksi asiaksi, että he pystyvät lähestymään opettajaa vailla huolta hänen tavoittamisestaan. Sähköinen Reissuvihko toimii virtuaalisessa ympäristössä, jossa tieto on tilana (Tarkka, Hintikka & Mäkelä 1996, 2–18). Tämä parantaa viestinnän laatua, koska kiireistenkään opettajien tavoitettavuus ei ole viestin kulun esteenä.

Sähköisessä viestinnässä on monia hyviä puolia. Keskustelu Sähköisen Reissuvihkon kautta ei ole aikaan ja paikkaan sidottua, vaan sähköisiä viestejä voi lukea ja kirjoittaa itselleen sopivana hetkenä, niin kotona kuin työssäkin (Tella ym. 2001, 53). Näin ollen sähköinen viestintä antaa ihmiselle mahdollisuuden suunnitella oman aikataulunsa ja vapauttaa aikaa käytettäväksi mielekkäisiin työtehtäviin (Alasilta 2000, 94). Saapuvien viestien varalta ei tarvitse jäädä päivystämään, vaan ne jäävät odottamaan lukemista (Järvinen 2000, 24). Sähköinen viestintä lisää perustellusti kodin ja koulun välisen yhteistyön laadukkuutta.

Laadun paranemisen lisäksi kynnys ottaa yhteyttä opettajaan pienenee:

Naisopettaja, 2.lk: ”Mutta kyllä siel ny varmaan jotku (ottaa yhteyttä helpommin) ja on kyllä tullu sellasiakin viestejä, että on voinu ihan helpottaa vanhempia, kun ei oo tarvinu soittaa vaan on voinu laittaa sit sinne – – ”

Sähköinen viestintä edesauttaa yhteydenpitoa tekemällä viestijöistä samanarvoisempia (ks. Tella ym. 2001, 53). Tämä lisää viestinnän aktiivisuutta kodista kouluun päin.

9.8.2 Yhteistyön aktiivisuus

Sähköistä Reissuvihkoa käytetään yhteydenpitovälineenä yhä enenemässä määrin.

Naisopettaja, 2.lk: ”Eniten ehkä tällä hetkellä vanhemmat ottaa sen kautta yhteyttä. Tai niin ku tekstiviestin lisäksi. Et se on toinen semmonen paljon käytetty tapa.”

Haastateltava kertoo, että Sähköinen Reissuvihko on toinen eniten käytetyistä yhteydenpitokanavista matkapuhelimen ohella. Savolainen (1998) on tutkinut tietoverkkojen käyttöä haastatteleamalla erilaisia käyttäjiä. Tutkimuksessa todetaan, että sähköposti korvaa jossakin määrin puhelinta ja kasvokkaisia viestejä. Tietoverkkopalvelut eivät kuitenkaan syrjäytä muita viestimiä tai viestintäkäytäntöjä, vaan pikemminkin täydentävät niitä omilla vahvuusalueillaan.

Miesopettaja, 4.lk: ” – – se on helpottanu ja rohkassu monia ottamaan yhteyttä ja asiat on kaikkea mahdollista maan ja taivaan väliltä. Yhteydenotot ovat lisääntyneet ja viestit kulkevat – – ”

Yhteydenotot kotoa kouluun ovat lisääntyneet määrällisesti miesopettajankin mielestä. Hän lisää, että sähköinen viestintä toimii erinomaisesti erityisesti pienissä tiedotteissa, kuten esimerkiksi hammaslääkäriaikojen tiedottamisessa ja lyhyissä poissaoloissa.

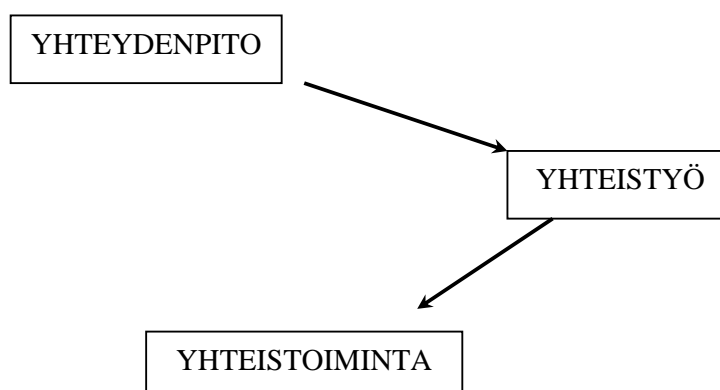
Opettajien haastatteluista käy ilmi, että he odottavat Sähköisen Reissuvihkon helpottavan työtään. Sen avulla viestintä toimii aktiivisemmin ja laadukkaammin. Kodin ja koulun yhteistyö voi tapahtua joko luokan ja koulun tasolla tai opettajan ja perheen tasolla (Somerkivi 2004). Luokan ja koulun tason yhteistyöhön kuu-

luvut toimikunnat, tiimit, vanhempainyhdistykset ja eri hankkeet. Sähköinen Reissuvihko kuuluu opettajan ja perheen tason viestintään. Muita tämän tason viestintämuotoja ovat kehityskeskustelut, opettajan ”vastaanottoaika” ja yhteydenpito puhelimitse. Myös Siniharju (2003, 1) toteaa tutkimustuloksissaan koulun ja kodin välisestä yhteistyöstä yhteistyön jakautuvan koulukohtaiseen, luokkakohtaiseen ja henkilökohtaiseen yhteistyöhön. Sähköinen Reissuvihko on suunniteltu palvelemaan näitä kaikkia, ja sen tähden se edesauttaa yhteistyön aktiivisuutta jokaisella Siniharjun mainitsealla saralla.

9.8.3 Yhteenveto yhteistyön parantumisesta

Tekemistämme haastatteluista on havaittavissa, että Sähköinen Reissuvihko tekee kodin ja koulun välisestä yhteistyöstä helpompaa, sitoutuneempaa, aktiivisempaa ja laadukkaampaa. Lahdeksen (1987, 107–108) mukaan kuitenkin parhaaksi yhteistyömuodoksi koetaan henkilökohtainen keskustelu. Vaikka yhteistyö toimii ja viestit kulkevat sähköisestikin, niin kasvokkainen kontakti on tärkeä silti säilyttää. Parhaimmillaan Sähköinen Reissuvihko pohjustaa ja tukee kaikkea muuta koulun ja kodin välistä yhteistyötä.

Kodin ja koulun välinen yhteistyö voi tapahtua eri syvyisillä tasoilla (ks. kuvio 9), joista syvintä ja vaikuttamisen kannalta mielekkäintä edustaa kehityskeskustelu. (Vuorinen 2000, 10–21) Kehityskeskustelua tukemassa voisi Sähköistä Reissuvihkoa käyttää jopa ennakkotietojen keräämiseen ja muuhun valmistautumiseen.

KUVIO 9. Koulun ja kodin yhteistyön tasoja (Vuorinen 2000, 22.)

9.9 PALAUTE SÄHKÖISESTÄ REISSUVIHKOSTA

Opettaja ovat jo saaneet palautetta Sähköisestä Reissuvihkosta.

Miesopettaja, 2.lk: ” – – ainakin se hyvä, että tää on tosi simppeli, helppokäyttönen ja varmatoiminen, et se on yks syy, miks se on saanu niin hyvää palautetta.”

Naisopettaja, 2.lk: ”Ja sit taas vanhemmat saa muhun yhteyttä suoraan ilman et se menee lapsen välityksellä. Et semmosissa on ollu hyvä, et siitä on tullu positiivista palautetta.”

Haastateltavat kertovat Sähköisestä Reissuvihkosta tulleen palautteen olleen pääosin positiivista. Helppokäyttöisyys ja varmatoimisuus on huomioitu eduksi. Lisäksi se, että viesti menee suoraan vastaanottajalta saajalle, on koettu hyväksi asiaksi. Opettajat ovat myös itse sangen tyytyväisiä Sähköiseen Reissuvihkoon:

Naisopettaja, 1. & 2.lk: ”Hirmu positiivista (palaute) ja kyllä ne oli niinku ilosesti yllättyneitä kuinka helpoo se oli loppujen lopuks – – Siis mun mielestä työmäärä on kyl helpottanu, ei se kasvat sitä juuri mitää, tää pätee niinku kaikkeen uuteen, sitte ku siin on niinku sisällä siin hommas, ni kyl siin on niin paljon hyvää.”

Miesopettaja, 4.lk: ” – – opettajat ovat pääsääntöisesti ollu sitä mieltä et se on ollu hyvä juttu. Ja niinkun itsekin mä, eipä sitä poiskaan kannata antaa.”

Naisopettaja, 2.lk: ”Se on kyllä hirmu käyttäjäystävällinen!”

10 YHTEENVETO TUTKIMUSTULOKSISTA

Kaiken lähtökohtana ovat opettajan omat valmiudet ja resurssit kohdata Sähköisen Reissuvihkon mukanaan tuoma muutos. Tärkeimmässä roolissa on positiivinen asenne. Opettajuus postmodernissa yhteiskunnassa on enenemässä määrin kykyä omaksua nopea kehitys ja valita itselleen parhaat ja käyttökelpoisimmat uudistukset. Jokaiseen muutokseen liittyy aina hyöty- ja haittapuolia. Sähköisen Reissuvihkon kohdalla opettajat ovat puntaroineet inhimillisiä häiriötekijöitä, tekniikan riittämistä ja kehityksen mukanaan tuomia uhkakuvia sekä sähköisen viestinnän positiivisia vaikuttimia. Sähköisen Reissuvihkon käyttö on osoittautunut haastateltavien kohdalla hyödylliseksi päivittäisen työnteon helpottajaksi. Lisäksi sähköinen viestintä on ekologista.

Opettajat ja vanhemmat ovat sitoutuneet käyttämään Sähköistä Reissuvihkoa tarvittaessa lähes päivittäin. Sitä käytetään pääasiassa tiedottamiseen ja joissakin tapauksissa oppilaskohtaiseen seurantaan. Sähköisen Reissuvihkon ohella saatetaan käyttää myös perinteistä reissuvihkoa lähinnä kasvatukseen.

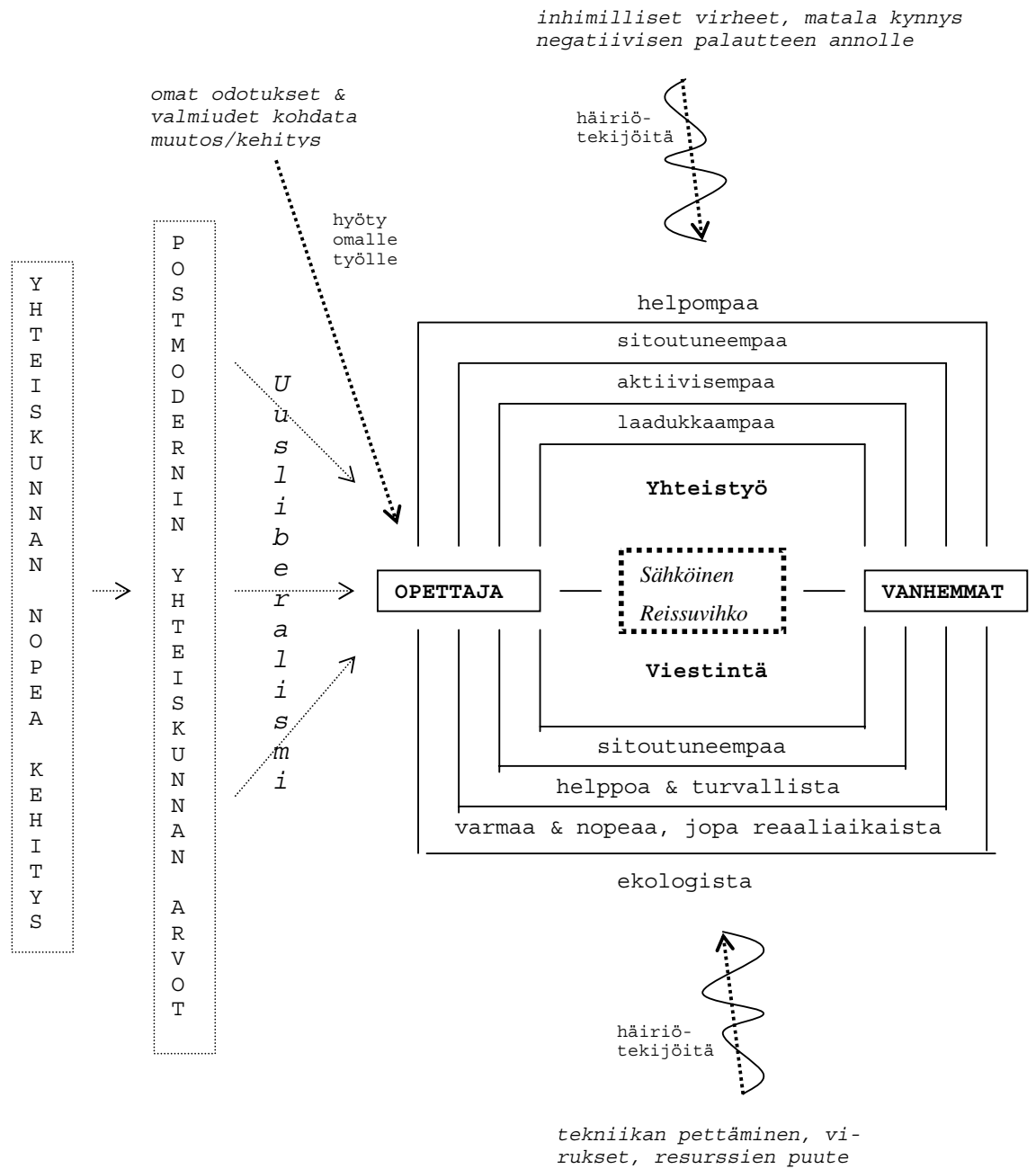
Viestintä Sähköisen Reissuvihkon välityksellä on turvallista ja luotettavaa. Viestiminen on nopeaa, jopa reaaliaikaista. Perinteisen reissuvihkon aikakaudella saattoi olla ongelmia viestien perillemenossa, mutta nyt ongelma on poistunut, koska viesti Sähköisen Reissuvihkon kautta kulkee varmasti lähettäjältä vastaanottajalle. Kotoa kouluun päin tapahtuneet yhteydenotot ovat jopa lisääntyneet.

Jokainen muutos tuo mukanaan myös ongelmia. Ensimmäiseksi opettajien piti selvittää, onko kouluilla tarjota riittävät resurssit Sähköisen Reissuvihkon käyttämiseen. Monilla kouluilla on valitettavan pienet määrät Internet-yhteydellä varustettuja tietokoneita opettajien käytössä ja tämä saattaa hankaloittaa käyttöä. Toinen viestintään vaikuttava ongelma on se, että viestintä Internetin välityksellä on aina altis viruksille ja asiattomalle tietoverkkoon tunkeutumiselle. Sähköinen Reissuvihko on kuitenkin turvallinen käyttää, koska se on suojattu paremmin kuin esimerkiksi tavallinen sähköposti. Viestinnän ongelmien lisäksi Säh-

köisen Reissuvihkon käytössä saattaa tulla eteen myös yhteistyöhön vaikuttavia ongelmia. Inhimillisten virheiden ja väärinymmärrysten mahdollisuutta ei voi sulkea pois. Ainut varsinaisesti käytön aikana ilmaantunut ongelma on madaltunut kynnyks negatiivisen palautteen annolle. Tätä voidaan kuitenkin ehkäistä tiedostamalla eettinen ongelma ja suosimalla sähköisen viestinnän lisäksi puhelimitse ja kasvokkain tapahtuvaa viestintää niitä vaativissa tilanteissa. Sähköisen viestinnän ei ole tarkoitus poistaa opettajan ”tuntosarvia”.

Opettajan tilanneherkkyys on tärkeää kaikessa kodin ja koulun välisessä yhteistyössä. Luokkakohtaisesti opettaja ja vanhemmat muokkaavat oman tapansa käyttää Sähköistä Reissuvihkoa yhteydenpitovälineenä. Yhteydenpito Sähköisen Reissuvihkon avulla sitoo yhteistyöhön ja tuo siihen aktiivisuutta ja laadukkuutta. Se voi jopa toimia muun yhteydenpidon tukena. Kynnyks yhteydenpitoon madaltuu ja yhteydenpito helpottuu.

Opettajat kokevat Sähköisestä Reissuvihkosta olevan hyötyä omalle työlleen eivätkä halua luopua siitä. Sähköinen Reissuvihko helpottaa viestintää ja kodin ja koulun välistä yhteistyötä. Nämä tutkimustulokset näkyvät perustellusti analyysin yhteenvedoksi tekemässämme kuviossa 13.

KUVIO 13. Sähköinen Reissuviikko opettajan työn helpottajana

11 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUDESTA JA YLEISTETTÄVYYDESTÄ

11.1 RELIABILITEETTI

Kuten Hirsjärvi ym. (2003, 165) toteaa, kvalitatiivisessa tutkimuksessa keskitytään usein melko pieneen määrään tapauksia ja pyritään analysoimaan niitä mahdollisimman perusteellisesti käsitellen tapauksia ainutlaatuisina. Keski-tyimme pieneen joukkoon haastateltavia, koska haastateltavien saaminen mukaan tutkimukseen oli melko hankalaa, luultavasti johtuen siitä, että Sähköinen Reissuvihko on ollut yleisessä käytössä Hämeenlinnan kouluissa vasta syksystä 2004 alkaen. Kuitenkin haastatteluita on kvalitatiiviseen tutkimukseen riittävästi. Analysoimme haastattelut mahdollisimman tarkasti ja käsitelimme kutakin tapausta ainutlaatuisena. Pyrimme kokoajan pitämään objektiivisen näkökulman ja lisäksi kävimme systemaattisesti kaikkien haastateltavien kanssa läpi samat teemat. Vaikka kvalitatiivista tutkimusta ei voi yleistää niin mielestämme tutkimustulokset ovat varsin luotettavia, koska havaittavissa oli selvä aineiston kyl- läntyminen. Kahden viimeisen haastattelun aikana ei enää ilmaantunut uusia asioita, vaan jo esiin tulleet mielipiteet alkoivat toistua.

Käytössämme olevista resursseista johtuen keskityimme tutkimuksessamme ainoastaan Hämeenlinnaan. Hämeenlinnan kohdalla hyvä asia kuitenkin oli se, että Sähköinen Reissuvihko oli käytössä useilla kouluilla saman kaupungin alu- eella. Luotettavuutta lisää se, että haastateltavamme ovat eri puolilta Hämeen- linnaa ja kaksi haastateltavista on käyttänyt Sähköistä Reissuvihkoa jo sen pi- lottivaiheessa. Aikaisemman jyväsyläläisen sähköisen reissuvihkon (Latvala 2003) tutkimuksen tuloksiin verrattaessa tulokset ovat melko samansuuntaisia, joten tutkimustuloksemme eivät johdu pelkästään sattumasta vaan ovat mieles- tämme luotettavia.

11.2 VALIDITEETTI

Aineistona käyttämämme haastattelut, teemahaastattelu tutkimusmenetelmänä ja saadut tulokset oikeuttavat tutkimustulosten pätevyyden ja vastaavat haluamiimme tutkimuskysymyksiin. Tutkimuksemme sisäinen validiteetti on kunnossa: tutkimus mittaa oikeaa asiaa, Sähköistä Reissuvihkoa opettajien näkökulmasta.

11.3 YLEISTETTÄVYYS

Teimme tutkimuksemme Hämeenlinnassa HPO:n Sähköisestä Reissuvihkosta. Tutkimustuloksemme ovat jollakin tapaa yleistettävissä, koska HPO:n Sähköinen Reissuvihko on käytössä myös muualla Suomessa. Lisäksi Suomessa olevat muut sovellukset sähköisestä reissuvihkosta ovat samankaltaisia kuin Sähköinen Reissuvihko, joten niitä voi verrata keskenään. Esimerkiksi jyvaskyläläisen Kivahko-reissuvihkon tutkimuksen (Latvala 2003) tulokset ovat hyvinkin samanlaisia kuin omamme.

12.4 EETTISYYS

Emme ole plagioineet kenenkään tekstiä, vaan lähdeviitteitä ja lainauksia on käytetty asianmukaisesti. Sähköisen Reissuvihkon tutkimukseen osallistui meidän lisäksi kaksi pro gradua tekevää paria, Risto Kauko & Mikko Salkinoja ja Marianne Kylkilahti & Katja Lehtonen, joiden kanssa teimme yhteistyötä. Yhtenevät osat tutkimuksissamme ovat viestinnän teoria, sähköinen viestintä (Kylkilahti & Lehtonen), tietoturva (Kauko & Salkinoja) sekä uusi ja vanha media. Jokaisella parilla on oma näkökulmansa tutkimusaiheeseen: Kauko & Salkinoja ovat keskittyneet Sähköisen Reissuvihkon käyttöön yläluokilla, Kylkilahti & Lehtonen puolestaan alaluokkien vanhempien kokemuksiin ja me olemme keskittyneet ainoastaan alaluokkien opettajien kokemuksiin. Olemme toimineet myös tässä suhteessa eettisesti, emmekä ole astuneet toisten parien tutkimusalueelle.

Olemme tutkimuksessamme pyrkineet johdonmukaisuuteen ja perusteellisuuden tutkimusongelmissa, tiedonkeruussa, aineiston keruussa ja analyysissä sekä tutkimustulosten raportoinnissa. Lisäksi olemme noudattaneet yleisiä eettisiä periaatteita.

12 DISKUSSIO

12.1 SISÄLLÖLLISTÄ POHDINTAA

Onnistuimme saamaan vastaukset asettamiimme tutkimusongelmiin. Tutkimustuloksista muodostui johdonmukainen ja looginen kokonaisuus, jota Sähköisen Reissuvihkon kehittäjät ja kaikki opettajat voivat käyttää tietolähteenään. Olimme voineet tutkia kohdetta myös kyselylomakkeiden avulla laajentaen sekä kvalitatiivisella että kvantitatiivisella puolella. Aikaisempaa tutkimusta aiheesta ei juurikaan ole, joten rajasimme menetelmämme teemahaastatteluihin, jotta pääsimme mahdollisimman lähelle aihetta ja saimme ensikäden käyttäjien kokemuksia ja mielipiteitä.

Johtuen aiheen uutuudesta ja siitä, että sitä on tutkittu verraten vähän, tutkimus oli tarpeellinen toteuttaa. Tutkimus lisää tietoa aiheesta ja mahdollisesti rohkaisee uusia opettajia ottamaan Sähköisen Reissuvihkon käyttöönsä. Aiempi jyväskyläinen tutkimus Kivahkosta (Latvala 2003) ei ollut kovin laaja, joten saamamme tutkimustulokset vahvistavat yleisiä sähköisten reissuvihkojen sovelluksista saatuja tutkimustuloksia.

Tutkimustuloksemme ovat HPO:n hyödynnettävissä Sähköisen Reissuvihkon kehitystyössä. Lisäksi toivomme, että tutkimus auttaa opettajia kohtaamaan Sähköisen Reissuvihkon ja muodostamaan siitä mahdollisesti itselleen sopivan työvälineen. Teoreettisesti tutkimustamme voi hyödyntää tulevilla tutkimuksilla.

12.2 JATKOTUTKIMUSTEEMOJA

Tutkimuksemme on poikinut jatkotutkimusteemoja. Mielenkiintoista olisi esimerkiksi ottaa mukaan myös perinteisen reissuvihkon käyttäjiä ja vertailla heidän mielipiteitään ja kokemuksiaan Sähköisen Reissuvihkon käyttäjien kanssa. Aihetta voisi lähestyä myös kvantitatiivisesti kyselylomakkeilla, jos haluaisi määrällisesti suuremman otoksen. Tähän tutkimuksemme antaisi hyvän pohjan. Toisaalta pidempiaikainen seurantatutkimus antaisi kenties uutta syvyyttä aiheeseen.

LÄHTEET

Airaksinen, T. & Kuusela, A. 1995. Lukion filosofia. Johdatusta filosofiaan. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Alasuutari, M. 2003. Kuka lasta kasvattaa? Vanhemmuuden ja yhteiskunnallisen kasvatuksen suhde vanhempien puheessa. Helsinki: Gaudeamus.

Alasuutari, M. 2004. Kuka lasta kasvattaa? Saatavilla www-muodossa: >URL:<http://www.jyvaskyla.fi/jyka/kodinjakoulunyhty.htm>>. 26.12.2004.

Alasuutari, P. 1995. Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.

Alasilta, A. 2000. Verkkoajan viestintä. Helsinki: Kauppakaari Oyj.

Autio, T. 2005. Luento 8.2.2005. Koulutuspolitiikka. Modernista jälkimoderniin. Tampereen yliopiston opettajankoulutuslaitos, Hämeenlinnan toimipaikka.

Bastiani, J. 1987. Relations Between Parents and Teachers. Teoksessa Bastiani, J. (ed.) Parents and Teachers. Perspectives on Home-School Relations. Windsor: The NFER-NELSON Publishing Company Ltd, 88–107.

Dunderfelt, T., Laakso, J., Peltola, R. & Vidjeskog, J. 1997. Psykologia 5. Yksilöllinen ihminen. Porvoo: WSOY.

Eloranta, S. 2000. Kehityskeskustelu vanhempien näkökulmasta. Teoksessa Vuorinen, J. (toim.) Arviointi ja kehityskeskustelu. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy, 64–85.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Finlex. Sähköisen viestinnän tietosuojalaki (216/2004). Saatavilla www-muodossa: ><http://www.finlex.fi/linkit/sd/20040516>>. 4.3.2005.

Fiske, J. 1998. Merkkien kieli. Johdatus viestinnän tutkimiseen. Jyväskylä: Vastapaino.

Flyktman, R. 2004. PC-käsikirja. Helsinki: Edita Prima.

Förbundet Hem och Skola i Finland. 2004. Saatavilla www-muodossa: >URL:<http://www.hos.org/> tarkistettu>. 26.12.2004

Haasio, A. & Rauhala T. 2002. Tehokkaammin sähköpostilla. Opas sähköpostin kirjoittajalle. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy.

Hirsjärvi, S. (toim.) 1983. Kasvatustieteen käsitteistö. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 1980. Teemahaastattelu. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. Tutki ja kirjoita. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Hongisto, A. 2000. Arvioinnin ja oppimisen dialogi. Teoksessa Vuorinen, J. (toim.) Arviointi ja kehityskeskustelu. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy, 86–116.

Hyppönen, A. & Lammi, O. 2002. Tietokoneen käyttötaito 1. Ajokorttitutkinnon peruskirja XP-ohjelmille. Porvoo: Docendo.

Hämeen tietotekniikkakeskus Oy. 2004. Sähköinen reissuvihko. Saatavilla
www-muodossa:

>URL:<<https://betula.htk.fi/reissuvihko/service/reissuvihkov2/pr/reissuvihko1.pdf>>. 7.10.2004.

Jakku-Sihvonen, R. 1998. Koulu uudistusten paineissa. Teoksessa Niemi, H. (toim.) Opettaja modernin murroksessa. Juva: WSOY. 20–24.

Järvinen, P. 2000. Sinulle on sähköpostia. Jyväskylä: Teknolit.

Kantola, A. 2001. Kohtaamisen aika. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Kunelius, R. 2003. Viestinnän vallassa. Johdatus joukkoviestinnän kysymyksiin. Porvoo: WSOY.

Lahdes, E. 1987. Peruskoulun didaktiikka. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Lampela, H. 9.10.2003. Sähköinen Reissuvihko -info. Hämeen tietotekniikkakeskus, HPO. Hämeenlinna, Visamäki.

Lareau, Annette. 1989. Home advantage. Social class and parental intervention in elementary education. London, New York & Philadelphia: The Falmer Press.

Latvala, J-M. 2003. Kivahko-viestintäjärjestelmän testaus Kilpisen koululla 14.4. –31.5.2003. Saatavilla www-muodossa:
><http://www.mukavahanke.com/kivahko/kilpinen.pdf> >. 26.3.2005.

Lauriala, A. 1998. Uudistaja-opettaja kouluyhteisössä. Teoksessa Niemi, H. (toim.) Opettaja modernin murroksessa. Juva: WSOY. 120–129.

Lundvall, A. 2004. Meidän Jyväskylä kasvatusyhteistyö. Kodin ja koulun yhteistyö. Saatavilla www-muodossa:

>URL: www.jyvaskyla.fi/jyka/kodinjakoulun_yhty.htm>. 26.12.2004.

Luukkainen, O 2000. Opettaja vuonna 2010. Opettajien perus- ja täydennyskoulutuksen ennakointihankkeen (OPEPRO) selvitys 15. Loppuraportti. Helsinki: Hakapaino Oy.

Matikainen, J. 2001. Vuorovaikutus verkossa. Verkkopohjaiset oppimisympäristöt vuorovaikutuksen näyttämönä. Helsinki: Palmenia-kustannus.

Marttunen, M. 1997. Sähköpostin avulla perustelevaan keskusteluun. Lehdessä Aikuiskasvatus 4/97.

Metso, T. 2000. Erilaista ja tuttua. Koulu vanhempien koulumuistoissa. Teoksessa Tolonen, T. (toim.) Suomalainen koulu ja kulttuuri. Tampere: Tammer-Paino Oy, 267–283.

Metso, T. 2004. Koti, koulu ja kasvatus – kohtaamisia ja rajakäyntejä. Turku: Painosalama Oy.

Nordenstreng, K. & Starck, M. 1992. Tiedonvälityksen kehitys. Teoksessa Ruusunen, A. (toim.). 1992. Savitauluista satelliitteihin. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 7–28.

Ogletree, T. 2001. Verkot. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Oksanen, P. 2004. Reissuvihko löytyy kohta tietoverkosta. Hämeen Sanomat. 19.4.2004.

Paananen, J. 1999. Tietotekniikan peruskirja. Jyväskylä: Teknolit.

Paananen, S. 1985. Pulpettikko puristaisi! Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Perusopetuslaki. Saatavilla www-muodossa:

><http://www.ruovesi.fi/sivistys/perusop.htm>>. 28.3.2005.

Petäjä, M. & Koponen, E. 2002. Muutosprosessin ohjaaminen. Helsinki: Hakapaino Oy.

Piipari, M. 1998. Tietoyhteiskunta opettajan päänsärkynä. Teoksessa Niemi, H. (toim.) Opettaja modernin murroksessa. Juva: WSOY. 56–71.

Pitkänen, S. 2004. Sähköisen reissuvihkon esittelytilaisuus. 24.3.2004. Hämeen tietotekniikkakeskus, HPO. Hämeenlinna, Koulutuskeskus Tavastian auditorio.

Puolamäki, K. 2004. Ei-toivottu viestintä Internetissä. Saatavilla www-muodossa:

>URL:<http://www.ffi.org/mirrors/spam/laki.html#taustaa>>. 4.11.2004.

Puolimatka, T. 1995. Kasvatus ja filosofia. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.

Saarinen, E. 1998. Filosofia. Porvoo: WSOY.

Ruohotie, P. 2000. Oppiminen ja ammatillinen kasvu. Juva: WSOY.

Savolainen, R. 1998. Tietoverkot kansalaisten käytössä. Internet ja suomalaisen tietoyhteiskunnan arki. Finnish Information Studies 12. Tampere: Tampereen yliopisto.

Siniharju, Marjatta. 2003. Kodin ja koulun yhteistyö peruskoulun alkuopetusluokilla. Yhteistyön arvostus ja toteutuminen Helsingin kaupungin peruskoulujen alkuopetusluokilla lukuvuosina 1983–1984 ja 1998–1999. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 242.

Somerkivi, P. 2004. Työvälineitä ja malleja kodin ja koulun yhteistyöhön. Saatavilla www-muodossa:
>URL:http://www.jyvaskyla.fi/jyka/pirjosomerkivi_tiivistelma.pdf>.
26.12.2004.

Suomen Vanhempainliitto. 2004. Saatavilla www-muodossa:
>URL:<http://www.suomenvanhempainliitto.fi/>>. 26.12.2004.

Syrjälä, L. 1998. Onko koulun kello myöhässä? Teoksessa Niemi, H. (toim.) Opettaja modernin murroksessa. Juva: WSOY. 25–39.

Syrjäläinen, E. 2002. Eikö opettaja saisi jo opettaa? Koulun kehittämisen paradoksi ja opettajan työuupumus. Tampereen yliopisto. Opettajankoulutuslaitoksen julkaisuja A25/2002. Tampere: Yliopistopaino.

Taloustutkimus Oy. 2004. Suomalaiset Internetin käyttäjinä. Saatavilla www-muodossa: >URL:http://www.ficom.fi/fi/t_tilasto5.html>. 4.11.2004.

Tarkka, M., Hintikka, K. & Mäkelä, A. (toim.) 1996. Johdatus uuteen mediaan. Helsinki: Oy Edita Ab.

Tarpila, J. 2003. Sähköinen reissuvihko. Lapsen maailma 9/2003, 17.

Tella, S. 1992. Talking shop via e-mail: the thematic and linguistic analysis of electronic mail communication. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 99. Helsinki: Yliopistopaino.

Tella, S. 1997. Verkostuva viestintä - ja tiedonhallintaympäristö opiskelun tukena. Teoksessa Lehtinen, E. Verkkopedagogiikka. Helsinki: Edita.

Tella, S., Vahtivuori, S., Vuorento, A., Wager, P. & Oksanen, U. 2001. Verkko opetuksessa – opettaja verkossa. Helsinki: Edita. Tilastokeskus. 2003. Suomen tilastollinen vuosikirja 2003. Helsinki: Tilastokeskus.

Tilastokeskus. 2004. Suomen tilastollinen vuosikirja 2004. Helsinki: Tilastokeskus.

Tuisku, P. 2000. Keskustelun kiemurat – miten selviytyä niistä ja kehittyä? Teoksessa Vuorinen, J. (toim.) Arviointi ja kehityskeskustelu. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy, 43–63.

Uusikylä, K. & Atjonen, P. 2000. Didaktiikan perusteet. Juva: WSOY.

Valde, E. 2000. Kokemuksia koulun kehityskeskustelusta Suomessa. Teoksessa Vuorinen, J. (toim.) Arviointi ja kehityskeskustelu. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy, 117–134.

Varis, T. 1995. Tiedon ajan media. Mediavalmiudet ja viestintätaidot uusiu-
siutuvassa viestintäkulttuurissa. Helsinki: Yliopistopaino.

Vesala, K. 2001. Gregory Bateson – relationistinen sosiaalipsykologia. Teoksessa Hänninen, V., Partanen J. & Ylijoki, O-H. (toim.) Sosiaalipsy-
kologian suunnannäyttäjät. Tampere: Vastapaino.

Viestintävirasto. 2004a. Artikkeli Internetin tietoturvasta. Saatavilla www-
muodossa:

><http://www.ficora.fi/suomi/tietoturva/tietoverkot.htm>>. 9.11.2004.

Viestintävirasto. 2004b. Artikkeli sähköisen viestinnän tietosuojalaista.
Saatavilla www-muodossa:

><http://www.ficora.fi/suomi/tietoturva/svt.htm>>. 10.11.2004.

Viherä, M-L. 2000. Digitaalisen ajan viestintä. Helsinki: Edita.

Vuorinen J. 2000. Koti ja koulu keskustelee – jatkoa vanhalle vai jotain uutta? Teoksessa Vuorinen, J. (toim.) Arviointi ja kehityskeskustelu. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy, 10–29.

Väestörekisterikeskus. 2003. @tu-esite. 8/2003.

Väestörekisterikeskus. 2004. @tu-klubi. Saatavilla www-muodossa:
>URL:<http://www.etu-klubi.fi/>>. 24.11.2004.

Värri, V-M. 2001. Luento 3.10.2001. Kasvatustieteen tutkimusmenetelmät I. Tampereen yliopiston opettajankoulutuslaitos, Hämeenlinnan toimipaikka.

Wiio, O.A. 1989. Viestinnän perusteet. Espoo: Weilin&Göös.

Wiio, O.A. 2000. Viestinnän tietotekniikkaa ja esitysviestintää. Tampere: Tammer-Paino Oy.

William, A. 2000. Opettajan jaksaminen puntarissa opettajuuden rajoja etsimässä. Artikkelisarjassa opettajan professiosta. OKKA -säätiön vuosikirja 2000, nro 1, 107–116.

LIITTEET

9 KPL